

LOHJA

Tilinpäätös 2018

Kaupunginhallitus 8.4.2019 § 97
Kaupunginvaltuusto 12.6.2019 § 61

Sisällysluettelo

KAUPUNGINJOHTAJAN KATSAUS	1
TOIMINTAKERTOMUS	2
1. Tilinpäätöksen laatiminen ja sisältö	2
2. Yleinen taloudellinen kehitys	2
3. Lohja toimintaympäristönä	5
3.1. Toimintaympäristö ja haasteet	5
3.2. Väestö ja muuttoliike	6
3.3. Tontinmyynti ja rakennusluvut	7
3.4. Asuminen ja asuntotuotanto	8
3.4.1. Asuntokunnat ja asumisväljyys	8
3.4.2. Asuntotuotanto Lohjalla	9
3.4.3. Vuokra- ja asumisoikeusasuntotilanne	9
3.5. Työllisyys ja elinkeinot	10
4. Kaupungin hallinto	11
4.1. Organisaatio	11
4.2. Toimielimien poliittinen jakauma ja puheenjohtajat	11
4.3. Lohjan kaupungin henkilökunta	12
5. Alueellinen yhteistyö	13
5.1. Kunta- ja palvelurakennemuutos	13
5.2. Seutuyhteistyö	13
6. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen	16
6.1. Sisäisen valvonnan organisointi ja painopisteet tilikaudella 2018	16
6.2. Riskienhallinta	17
6.3. Kunnan ja sen intressitahoihin kuuluvien väliset liiketoimet	17
6.4. Muut ei taloudelliset asiat	17
6.5. Keskenäiset riita-asiat	18
7. Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus	19
7.1. Tilikauden tuloksen muodostuminen	19
7.2. Investoinnit ja toiminnan rahoitus	23
7.3. Rahoitusasema ja sen muutokset	25
8. Kaupunkikonsernin toiminta ja talous	27
8.1. Lohjan konsernirakenne	27
8.2. Tytäryhtiöiden tärkeimmät tapahtumat	27
8.3. Konsernin tuloslaskelma ja sen tunnusluvut	29
8.4. Konsernin rahoituslaskelma ja sen tunnusluvut	30
8.5. Konsernitaseen tarkastelu	31
8.6. Konsernivalvonnan järjestäminen	32
9. Kaupunginhallituksen esitys tilikauden tuloksen käsittelystä ja talouden tasapainottamista koskevista toimenpiteistä	33
9.1. Tilikauden tuloksen käsittely	33
9.2. Arvio tulevasta kehityksestä	33
9.3. Arvio riskeistä ja epävarmuustekijöistä	34
10. Toimielinten vuoden 2018 toiminta ja talousarvion toteutuminen	35
10.1. Käyttötalousosan toteutuminen	35
10.1.1. Luottamushenkilöhallinto	35
Toiminnan sisältö ja laajuus	35
Toiminnalliset muutokset	35
Luottamushenkilöhallinnon tuloslaskelma	36
10.1.2. Keskusvaalilautakunta	38
Toiminnan sisältö ja laajuus	38
Toiminnalliset muutokset	38
Luottamushenkilöhallinnon tuloslaskelma	38
10.1.3. Tarkastuslautakunta	40

Toiminnan sisältö ja laajuus	40
Tarkastuslautakunnan tuloslaskelma	41
10.1.4. Elinvoima	42
Elinvoiman toiminnan sisältö ja laajuus	42
Elinvoiman prosessit	42
Elinvoiman sitovat tavoitteet	44
Elinvoiman tuloslaskelma	50
Konsernihallinnon tulosalue	52
Palvelutuotannon tulosalue	55
Kaupunkikehityksen tulosalue	60
Kaupunkisisällön tulosalue	64
10.1.5. Hyvinvointi	67
Hyvinvoinnin toiminnan sisältö ja laajuus	67
Hyvinvoinnin prosessit	67
Hyvinvoinnin sitovat tavoitteet	68
Hyvinvoinnin tuloslaskelma	73
Lasten, nuorten ja perheiden palvelualue	75
Työikäisten palvelualue	82
Ikääntyneiden palvelualue	88
10.2. Tuloslaskelman toteutuminen (ulkoiset ja sisäiset erät)	93
Lohjan kaupunki tuloslaskelma 2018	94
10.2.1. Käyttötalouden toteutuminen 2018	98
10.3. Investointi ja rahoitusosan toteutuminen	99
10.3.1. Investointiosan toteutuminen 2018	99
10.3.2. Rahoituslaskelman toteutuminen	103
10.3.3. Useammalle tilikaudelle jakaantuvat Investointiosan hankekohtaiset kustannukset	104
10.3.4. Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta 2018	105
11. Tilinpäätöslaskelmat ja liitetiedot	108
11.1. Lohjan kaupungin tuloslaskelma	109
11.2. Lohjan kaupungin rahoituslaskelma	110
11.3. Lohjan kaupungin tase	111
11.4. Konsernituloslaskelma	113
11.5. Konsernin rahoituslaskelma	114
11.6. Konsernitase	115
11.7. Tilinpäätöksen liitetiedot	117
11.8. Tuloslaskelman liitetiedot	119
11.9. Taseen liitetiedot	121
11.10. Lohjan vesi- ja viemärilaitos	127
11.11. Käyttöomaisuus	134
11.12. Omistukset muissa yhtiöissä	135
11.13. Luettelo käytetyistä kirjanpitokirjoista ja säilytystavoista	136
TILINTARKASTUSKERTOMUS	138

KAUPUNGINJOHTAJAN KATSAUS

Lohjan kaupungin tilinpäätös 2018 on poikkeuksellisen huono. Kaupungin käyttötalous on koko 2000-luvun madellut noin 10 miljoonaa euroa kestävää tasoa kalliimmalla uralla eikä ratkaisuja kestäväälle tasolle pääsemiseksi ole saatu aikaan. Kuntatalouden huonona vuonna 2018 tämä kostautui täysimääräisesti.

Vuodesta 2018 tuli erityisen vaikea, koska kaupungin tulot laskivat jo toista vuotta peräkkäin. Jo vuosia oli tiedossa, että kuntaliitosten jälkeinen viisivuotinen valtionosuuskompensaatio loppuu. Vuoteen 2017 verrattuna se teki 2,6 miljoonan euron aukon tuloihin. Tilannetta vaikeutti verotuksessa ilmentynyt arviointivirhe, jonka vuoksi kuntien verotulot valtakunnallisesti kääntyivät laskuun talouden noususuhteesta huolimatta.

Tilanteessa, jossa tulot laskevat, menot eivät saisi nousta. Talousarvio olikin laadittu tasapainottavaksi eli sisälsi suuren joukon erilaisia säästöjä. Sopeutuksen tarvetta lisäsivät vuonna 2017 yli budjetin nousseet sotekustannukset, joita ei ehditty huomioida vuoden 2018 budjetointivaiheessa. Talous lähti ylitysuralle heti vuoden alussa.

Ylitysten hillitsemiseksi sosiaali- ja terveystaloutta asetti maaliskuussa työryhmän etsimään keinoja tasapainottaa taloutta. Lukuisista kipeistä päätöksistä huolimatta sosiaali- ja terveystoimen kustannukset ylittivät talousarvion ja syksyllä myönnetyn lisätalousarvionkin huomattavasti. Toisaalta sosiaali- ja terveystoimen nettomenojen kokonaiskasvu jäi koko vuoden osalta vain noin 0,2 prosenttiin, joka on aikaisempiin vuosiin verrattuna hyvin maltillinen kasvu.

Kaupungin menoja kautta linjan nosti keväällä tehty palkkaratkaisu. Vaikka palkankorotusprosentit olivat maltillisia, aiheutti sopimus miljoonien nousun henkilöstömenoihin tilanteessa, jossa tulot pienenivät. Kun samalla kaupungin investointitarvetta kasvattivat useat uudet koulujen sisäilmakorjaustarpeet, muuttui talouden yhtälö kestävämmäksi.

Tilanteen korjaamiseksi kaupunginhallitus käynnisti syksyllä 2018 laajan talouden tasapainotusohjelman laatimisen. Tavoitteena on laatia valtuustokauden loppuun ulottuva ohjelma, jossa päätetään niistä toimenpiteistä, joilla kaupungin talous saatetaan kestäväälle uralle. Vuoden loppupuolella koottiin satojen erilaisten säästöehdotusten lista, jonka pohjalta eri vaihtoehdot tuodaan esille vuonna 2019 tehtäviä päätöksiä varten.

Tasapainotusohjelman laatimisen myötä huomio siirtyi säästöjen etsintään. Epävarmuus ja pelko saivat jalansijaa. Rohkeus uusien asioiden kokeilemiseen alkoi hiipua. Eri säästöehdotukset johtivat niin sisäisesti kuin julkisuudessaakin kriittiseen keskusteluun kaupungin tehtävistä, niistä suoriutumisen tasosta sekä eri toimintojen tarpeellisuudesta. Ilmapiiri kaupungissa heikkeni.

Taloudellisen ahdingon alle uhkaa peittyä se tosiasia, että kaupunkilaisille tärkeät palvelut tuotettiin korkeatasoisina koko vuoden 2018 ajan ja samalla toimintaa kehitettiin laajalla rintamalla epävarmuudenkin oloissa. Tästä kiitos koko kaupungin henkilökunnalle. On selvää, että tämä työ kantaa hedelmää tulevaisuudessa.

Talouden huonoja vuosia seuraavat paremmat vuodet. Nyt on aika kääntää katse kohti ratkaisuja, joilla käänne Lohjan taloudessa saadaan aikaan.

Mika Sivula
Lohjan kaupunginjohtaja

TOIMINTAKERTOMUS

1. Tilinpäätöksen laatiminen ja sisältö

Kuntalain 113 §:n mukaan tilikaudelta on laadittava tilinpäätös, joka on saatettava valtuuston käsiteltäväksi tilikautta seuraavan vuoden kesäkuun loppuun mennessä. Tilinpäätökseen kuuluvat tuloslaskelma, tase ja niiden liitetiedot sekä talousarvion toteutumisvertailu ja toimintakertomus. Lisäksi kuntalain 114 §:n mukaisesti kunnan, joka tytäryhteisöineen muodostaa kuntakonsernin, tulee laatia ja sisällyttää tilinpäätökseensä konsernitilinpäätös.

Kuntalain 112 §:n perusteella kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen laadinnassa noudatetaan kuntalain ja soveltuvin osin kirjanpitolain säännöksiä. Kirjanpitolain säännösten soveltamisesta antaa ohjeet kirjanpitolautakunnan kuntajaosto.

Toimintakertomus on osa tilinpäätöstä, jonka sisällöstä säädetään kuntalain 115 §:ssä. Toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisesta. Toimintakertomuksessa on myös annettava tietoja sellaisista kunnan talouden ja konserni-taseeseen liittyvistä olennaisista asioista, joista ei ole tehtävä selkoa tuloslaskelmassa tai taseessa. Tämän tilinpäätöksen toimintakertomuksessa on noudatettu Suomen Kuntaliiton tilinpäätösmallin rakennetta ja sisältöä

2. Yleinen taloudellinen kehitys

Valtiovarainministeriön suhdanne-ennusteen mukaan vuonna 2018 Suomen BKT:n ennustetaan kasvavan 2,5 %. Suomen talouden tuotanto lisääntyi vuonna 2018 laaja-alaisesti, mutta vuotta 2017 hitaammin. Maailmankauppa hidastuu kaupan esteiden lisääntyessä, mikä hidastaa viennin kasvua ja näkyy myös investointien odotuksissa. Investointien kasvun ennustetaan hidastuvan selvästi v. 2019, mikä johtuu erityisesti rakennusinvestointien kääntymisestä laskuun. Keskipitkällä aikavälillä kasvu jää alle 1 prosenttiin, mikä on potentiaalisen tuotannon kasvua hitaampaa.

Hyvä suhdannetilanne ja menojen kasvua hillitsevät toimet vahvistavat julkisen talouden tasapainon tuntumaan. Myös julkisen talouden velka suhteessa BKT:hen laskee lähivuosina. Julkinen talous alkaa kuitenkin vähitellen heikentyä 2020-luvun alkuvuosina, kun talouskasvu hidastuu ja sopeustoimet päättyvät.

Maailmankaupan kasvuvauhdin hiipuminen, riskien lisääntyminen ja viimeiset tilastotiedot huonontavat Suomen ulkomaankaupan näkymiä. Vienti jatkaa kuitenkin yhä kasvua Suomen parantuneen hintakilpailukyvyyn tukemana, vaikka yksikkötyökustannukset ovatkin lähteneet nousuun. Tuonnin kasvua ylläpitää viennin kasvun lisäksi myös kotimainen kysyntä.

Vuonna 2019 yksityisen kulutuksen kasvua tukee ansiotason nousun sekä työllisyyden koheneminen. Palkkasumma nousee lähes 4 % ja pitää yllä kotitalouksen käytettävissä olevien tulojen nopeaa kasvua verrattuna viime vuosiin. Reaalisesti kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu kuitenkin hidastuu inflaation kiihtyessä, mikä hidastaa yksityisen kulutuksen kasvua.

Maailmantalouden nopeimman kasvun vaihe on tältä erää ohi ja kasvu hidastuu lähivuosina. Tavanomaisen suhdannekierron ohella syynä on myös keskeisten talouksien välisten kauppakonfliktien osittainen toteutuminen. Myös maailmankaupan kasvu on hidastunut nopeasti kuluvana vuonna.

Keskeinen maailmantalouden ja –kaupan näkymiä varjostava riski on kauppakonfliktien kärjistymisen entisestään. Viimeaikaisia arvioita kauppakonfliktien talousvaikutuksista on kuvailtu erillisessä tietoruuudussa. Euroopan kannalta keskeiset riskit ovat Italian talouspolitiikan suunta sekä Brexitiin liittyvä epävarmuus. Geopoliittiset jännitteet ovat yhä korkealla ja voivat nostaa esimerkiksi öljyn hintaa odotettua enemmän. Kauppakonfliktien jääminen nykytasolle ja väliaikaiseksi lienee keskeinen positiivinen riski.

Euroalueen näkymät ovat heikentyneet kuluvan vuoden aikana. Erityisesti teollisuuden luottamus talouskehitykseen on laskenut. Yhdysvaltojen talous on vahvassa vireessä, mutta talouskasvu hidastuu ennusteperiodilla lähemmäksi potentiaalista kasvua.

Paikallishallinnon taloudellinen tilanne on kohentunut merkittävästi viime vuosina, mutta v. 2018 rahoitusasema heikkenee. Paikallishallinnon tulot pysyvät v. 2018 likimain edellisvuoden tasolla. Kuntien verotulot jopa laskevat viime vuodesta, mikä johtuu mm. poikkeuksellisen suurista ennakonpalautuksista, kuntien jako-osuuden tarkistuksesta alaspäin ja yhteisöveroon v. 2017 kohdistuneesta suuresta kertaerästä. Kulutusmenot sen sijaan kasvavat muutamaa edeltänyttä vuotta selvästi reippaammin. Niitä lisäävät mm. väestön ikääntymisestä johtuva hoito- ja hoivamenojen kasvu, päivähoitomaksujen alentaminen, maakunta- ja sote-uudistuksen valmistelu sekä ansiotason nousu kunta-alalla.

Paikallishallinnon alijäämä pienenee hiljalleen vuosina 2019–2021. Vuonna 2019 menoja kasvattavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen kasvun lisäksi kunta-alan palkankorotukset ja kilpailukyky sopimuksen lomarahaleikkauksen päätyminen, jonka vaikutus näkyy suurimmaksi osaksi jo v. 2019. Myös investointimenot pysyvät korkealla tasolla vilkkaana jatkuvan sairaalarakentamisen vuoksi.

Työttömyys on laskenut v. 2018 ripeästi sekä Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen että työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan. Työttömyysasteen trendi oli lokakuussa 7,2 %. Työttömien määrä on laskenut kaikilla alueilla ja kaikissa ikäryhmissä. Työllisyyden nopean kasvun vetämänä työttömien määrä vähenee tänä vuonna selvästi edellisvuotta enemmän. Ennuste koko vuoden 2018 työttömyysasteeksi on 7,5 %. Työllisten määrä kasvaa 0,8 % v. 2019 ja 0,6 % v. 2020. Työllisyysaste nousee 72,4 prosenttiin v. 2019 ja edelleen 73 prosenttiin v. 2020. Talouskasvun hidastuessa ja työvoimakustannusten nousun jatkuessa työllisyyden kasvu käytännössä pysähtyy v. 2021.

Vuosien 2018 ja 2019 palkankorotuksista neuvoteltiin toimialoittain. Sopimuskorotukset noudattavat pääosin teknologiateollisuuden viitoittamaa linjaa. Sopimuskorotusten päälle tulevien palkkaliikumien kasvuvauhti kiihtyy hieman v. 2019, mutta liukumat pysyvät korkeasuhdanteeseen nähden maltillisina. Nimellisansioiden arvioidaan kasvavan 1,8 % v. 2018 ja 2,7 % v. 2019.

Työllisyyden ja nimellisansioiden kasvaessa koko talouden palkkasumman ennustetaan kasvavan 4,6 % v. 2018 ja 3,5 % v. 2019.

Vuoden 2018 aikana inflaatio kiihtyi selvästi edellisvuoteen nähden. Lokakuussa kansallisen kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli jo 1,5 %, kun vuotta aiemmin vastaava luku oli 0,5 %. Kuluttajahintoja ovat nostaneet erityisesti muutokset energiahinnoissa. Kuluvana vuonna öljyn hinta on ollut edellisvuotta korkeammalla tasolla, mutta myös sähkön hinta on lähtenyt selvään nousuun vuoden puolivälistä lähtien. Hintojen nousu on ollut edellisvuotta laaja-alaisempaa ja siihen ovat vaikuttaneet myös muutokset välillisessä verotuksessa, jotka kiihdyttävät inflaatiota arviolta 0,4 prosenttiyksikköä. Ennuste vuoden 2018 inflaatioksi on 1,2 % kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitattuna.

Vuoden 2019 alkupuolella inflaation odotetaan hidastuvan hieman energiahintojen pohjavaikutusten pienentyessä sekä raakaöljyn viimeaikaisen hintakehityksen johdosta. Öljyn hinta kääntyi selvään laskuun vuoden 2018 viimeisellä neljänneksellä edelliseen neljännekseen nähden, mutta sen odotetaan kuitenkin nousevan maltillisesti ennustejaksolla.

Talouden tunnuslukujen muutokset	2017	2016	2017	2018*	2019*	2020*	2021*
	mrd. euroa	määrän muutos, prosenttia					
Bruttokansantuote markkinahintaan	224	2,5	2,8	2,5	1,5	1,3	1,1
Kulutus	173	1,9	0,8	1,1	1,2	1,1	1,1
Investoinnit	50	8,5	4,0	2,5	-0,1	1,2	0,3
		2016	2017	2018*	2019*	2020*	2021*
Työllisyysaste, %		68,7	69,6	71,7**	72,4	73,0	73,3
Työttömyysaste, %		8,8	8,6	7,4**	6,9	6,7	6,6
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %		0,4	0,7	1,1**	1,4	1,6	1,7
Ansiotasoindeksi, muutos, %		0,9	0,2	1,8	2,7	3,0	2,8
Lyhyet korot (Euribor 3kk), %		-0,3	-0,3	-0,3	0,0	0,2	0,4
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10v), %		0,4	0,5	0,7	1,0	1,5	2,1
*Ennuste							
** Tieto 2018 osalta toteutunut							
Tiedot: VM/51/00.04.02/2019 Julkaisut 2019							

3. Lohja toimintaympäristönä

3.1. Toimintaympäristö ja haasteet

Kaupunkistrategian mukainen 1 %:n väestönkasvu ei ole viime vuosina toteutunut. Lohjan väestönlisäys on ollut laskevaa vuodesta 2014 lähtien. Suomen kaupungistuminen on jatkunut edellisvuosien tapaan, kun suurten kaupunkien ympäristöön pääkaupunkiseudun lisäksi Oulun, Tampereen, Turun, Jyväskylän alueille on muuttanut väestöä muualta Suomesta. Pääosa Lohjan tulo- ja muuttoista tuli lähikunnista ja erityisesti pääkaupunkiseudulta: Helsingistä, (16 %), Espoosta (13 %), Vihdistä (12 %) sekä Vantaalta (7 %). Haasteena onkin saada muuttovirtaa suunnattua Lohjalle. Lohjaa tulee markkinoida maaseutumaisena ja lapsiystävällisenä asumispaikkakuntana. Lohjalla on rikas kulttuuritarjonta ja täällä on mm. monipuoliset liikuntamahdollisuudet.

Moottoriteliittymien kehittäminen on haaste ja liittyviä markkinoidaan erinomaisina logistiikan solmukohtina ja hyvinä paikkoina teollisuudelle. Tunnin juna – hankkeen loppuraportin pohjalta kehittämistyö jatkuu mm. rahoituksen hakemisella ja erilaisilla markkinointitoimenpiteillä.

Suomen lähes 31.000 maahanmuuttajasta on noin puolet muuttanut Uudellemaalle, kun siitä taas vain noin 600 Länsi-Uudellemaalle. Lohjalle on Tilastokeskuksen tietojen mukaan muuttanut alle 200 ulkomailta tullutta henkilöä. Lohjalla on helppo löytää asunto, sillä täällä on runsaasti kaupunkikonsernin omistamia vuokra-asuntoja tyhjänä ja perheasuntojen täyttäminen on haasteellista.

Työttömien työnhakijoiden määrä oli joulukuussa vuotta edeltävään tilanteeseen nähden pienempää lähes kaikissa Uudenmaan kunnissa. Suhteellisesti eniten työttömyys laski Pornaisissa (29,3%), Lapinjärvellä (24,0%) ja Lohjalla (21,2%). Keravalla laskua oli vain 3,9 prosenttia. Lohjan kaupungin alueella oli joulukuun 2018 lopussa 1 776 työtöntä työnhakijaa, mikä on 479 (21,2%) vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Työttömyysaste oli joulukuussa 7,9% kun se vuotta aikaisemmin oli 9,9%.

Sähköinen viestintä valtaa alaa myös kaupunkien keskuudessa. Lohjan kaupunki kehittää sähköistä viestintää ja organisaation SOME-työryhmä laatii uuden mallinnuksen sähköiseen viestintään. Nettisivustot uudistetaan asiakaslähtöisiksi yhdessä markkinoinnin kanssa. Lähtökohtana on, että asiat ovat helposti ymmärrettävissä ja helposti löydettävissä.

Kertomusvuoden suuri panostus oli rakentaa kaupungin uuden mallinen viranhaltijaorganisaatio ja se aloitti toimintansa 1.1.2017. Samalla uudistettiin myös luottamushenkilöorganisaatio ja se aloitti toimintansa vuonna 2017 pidettävien kuntavaalien jälkeen.

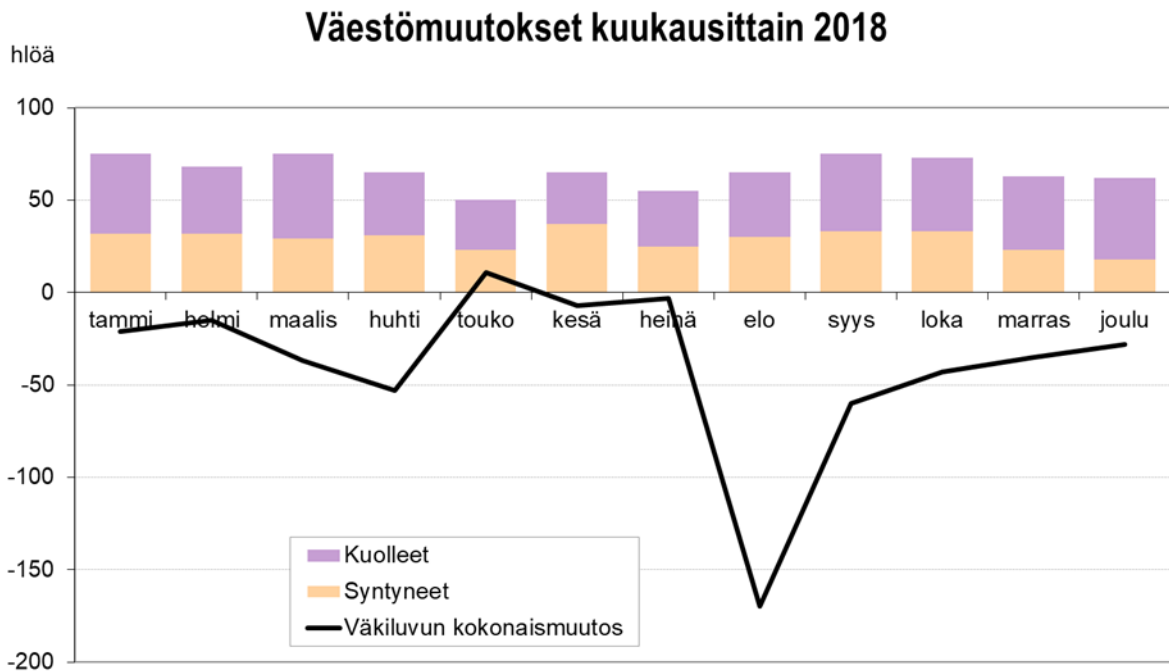
Edellisinä vuosina valmisteltu kaupungin palveluverkkotyö eteni täytäntöönpanoon ja sen onnistuminen arvioitiin ja saatettiin tiedoksi myös valtuustolle.

3.2. Väestö ja muuttoliike

Lohjan asukasluku on muutaman viimeisen vuoden aikana laskenut ollen vuoden 2018 lopussa 46 324 (ennakkotieto) eli edelliseen vuoteen verrattuna - 1,0 %. Valtuuston 15.11.2017 hyväksymän Lohjan kaupunkistrategian 2017–2025 mukaan tavoitteena on, että asukkaita v. 2025 on yli 50 000, tämä olisi myös väestörakenteen tasapainoisuuden takia tärkeää ja siten myös kaupungin palvelutaso saataisiin verovaroin turvattu.

Uudellamaalla pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) asukasluku kasvoi, sillä monet trendit, mm. suurkaupunkiasumisen ihannoiti, suuntaavat muuttoliikettä näihin kaupunkeihin. Pääkaupunkiseudun lisäksi kaikissa Kuuma-seutuun kuuluvissa kunnissa väkiluku kasvoi Mäntsälää lukuun ottamatta. Sen sijaan kaikissa muissa Läntisen Uudenmaan kunnissa väki väheni, samoin myös kaikissa Itäisen Uudenmaan kunnissa paitsi Porvoossa.

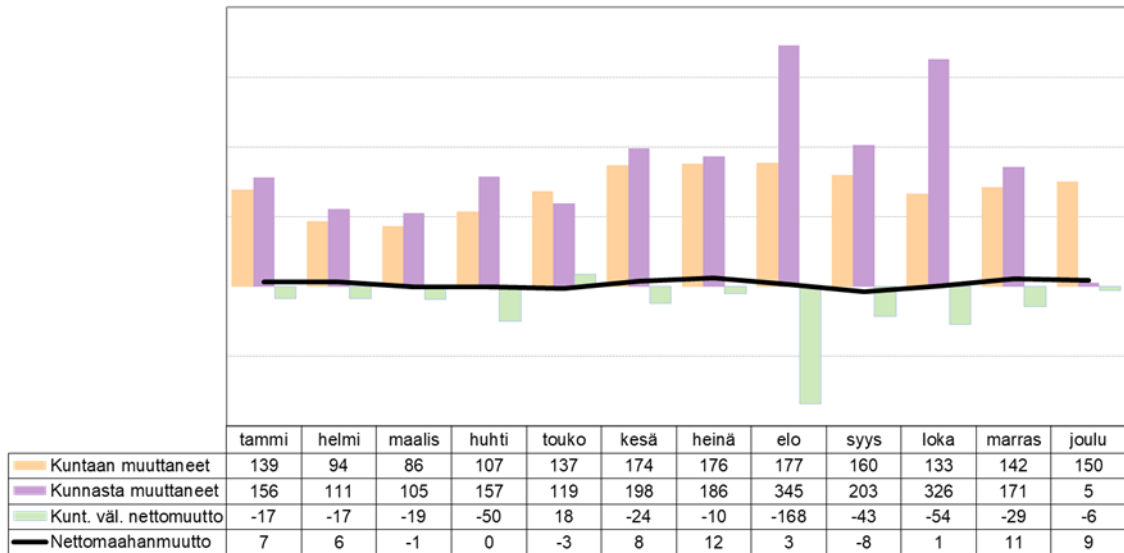
Lohjan väestöstä 35,4 % asuu Lohjan keskustan osa-alueella, 18,9 % Etelä-Lohjalla, 18,6 % entisen Pohjois-Lohjan alueella, 10,1 % entisen Länsi-Lohjan alueella, 7,7 % Nummen alueella, 4,8 % Pusulan alueella ja 3,1 % Karjalohjan alueella. Ruotsinkielisen väestön osuus vuonna 2017 oli 3,5 %.

Ikäjaottelusta näkyy Lohjalta muuttaneita olevan eniten ikäluokassa 20-29 vuotta ja kuukausitasolla seurattuna Lohjan väkiluvun väheneminen on suurinta aina elo-, syyskuussa jolloin opiskelijat muuttavat opiskelupaikkakunnilleen. Väkiluvun kokonaismuutos Lohjalla oli vuoden 2018 aikana noin 1% luokkaa.

Uudenmaanväkiluku kasvoi noin 120 000 henkilöllä luonnollisen väestönlisäyksen ansiosta vuosina 2000-2017. Luonnollinen väestönlisäys on vähentynyt vuoden 2008 jälkeen tasaisesti. Lohjalla luonnollinen väestönlisäys on kääntynyt negatiivisen puolelle 2010-luvulla.

Muuttoliike kuukausittain 2018

Uusimaa sai muuttovoittoa yhteensä 47 seudulta ja kärsi muuttotappiota 19 seudulle vuosina 2008-2016. Uusimaa sai muuttovoittoa Oulun, Tampereen, Jyväskylän, Turun, Vaasan, Lappeenrannan ja Kotka-Haminan seuduilta ja muuttotappiota lähiseuduilleen, Riihimäen, Hämeenlinnan ja Salon seudulle.

Lohjan kaupungin v. 2017 muutoista sisäisiä muuttoja oli 50,3%, kuntien välisiä tulomuuttoja 23,4% ja lähtömuuttoja 26,3%.

Pääosa Lohjan tulomuutoista tuli lähikunnista ja erityisesti pääkaupunkiseudulta: Helsingistä, (16 %), Espoosta (13 %), Vihdistä (12 %) sekä Vantaalta (7 %). Lohjan lähtömuutot tapahtuvat lähinnä samoihin kuntiin Helsinki (17%), Espoo (14%), Vihti (10%) sekä Vantaa (6%). Suurin ikäluokka muuttajissa oli 20-29 vuotta joka selittyy opiskelijoiden muutoista opiskelupaikkakunnille.

Tulevina vuosina kaupungin nettomuuton tulisi ehdottomasti säilyä positiivisena, jotta väestörakenne saataisiin pysymään mahdollisimman tasapainoisena niin, että huoltosuhde ei pääse väestön ikääntymisen myötä vääristymään. Ikääntyvän väestön tarvitsemat palvelut olisi pystyttävä turvaamaan työssäkäyvän väestön maksamilla verotuloilla, jotta radikaaleihin talouden tasapainottomuuteen ei tarvitsisi ryhtyä.

3.3. Tontinmyynti ja rakennusluvut

Kysyntä vuonna 2018 Lohjan omakotitontteja kohtaan kasvoi toisella neljänneksellä, muuten kiinnostus pysyi samalla tasolla vuoteen 2017 verrattuna. Kiinnostus oli vilkkainta I-tasorakentamiseen soveltuvia omakotitontteja kohtaan, joiden varanto Lohjalla oli huono. Vuonna 2019 Gunnarlan alueelle tulee 32 I-tasorakentamiseen tarkoitettuja omakotitontteja luovutettavaksi. Vuonna 2018 valmistunut Tynninharjun eritasoliittymä parantaa Gunnarlan alueen saavutettavuutta ja sitä kautta kiinnostus tontteja kohtaan tulee kasvamaan.

Kaikkiaan omakotitontteja varattiin 19 kpl ja luovutuksia oli 13 kpl, joista yksi oli vuokratontin osto. Tontit olivat Immulan ja Roution alueilta. Vuoden 2016 aikana käyttöön otettu tonttien varausjärjestelmä Lohjan karttapalvelussa on edesauttanut joustavan ja jatkuvan haun periaatteen mukaisen tonttivaraukseen. Kerros- ja rivitalotontteja luovutettiin 1 kpl ja yritystontteja 8 kpl.

Myönnetyt rakennusluvut, kpl	2018	2017	2016
erilliset pientalot	37	38	35
rivi- ja ketjutilat	8	4	2
asuinkerrostalot	2	0	2
Valmistuneet rakennukset	2018	2017	2016
erilliset pientalot	43	33	50
rivi- ja ketjutilat	4	2	2
asuinkerrostalot	1	0	3

3.4. Asuminen ja asuntotuotanto

3.4.1. Asuntokunnat ja asumisväljyys

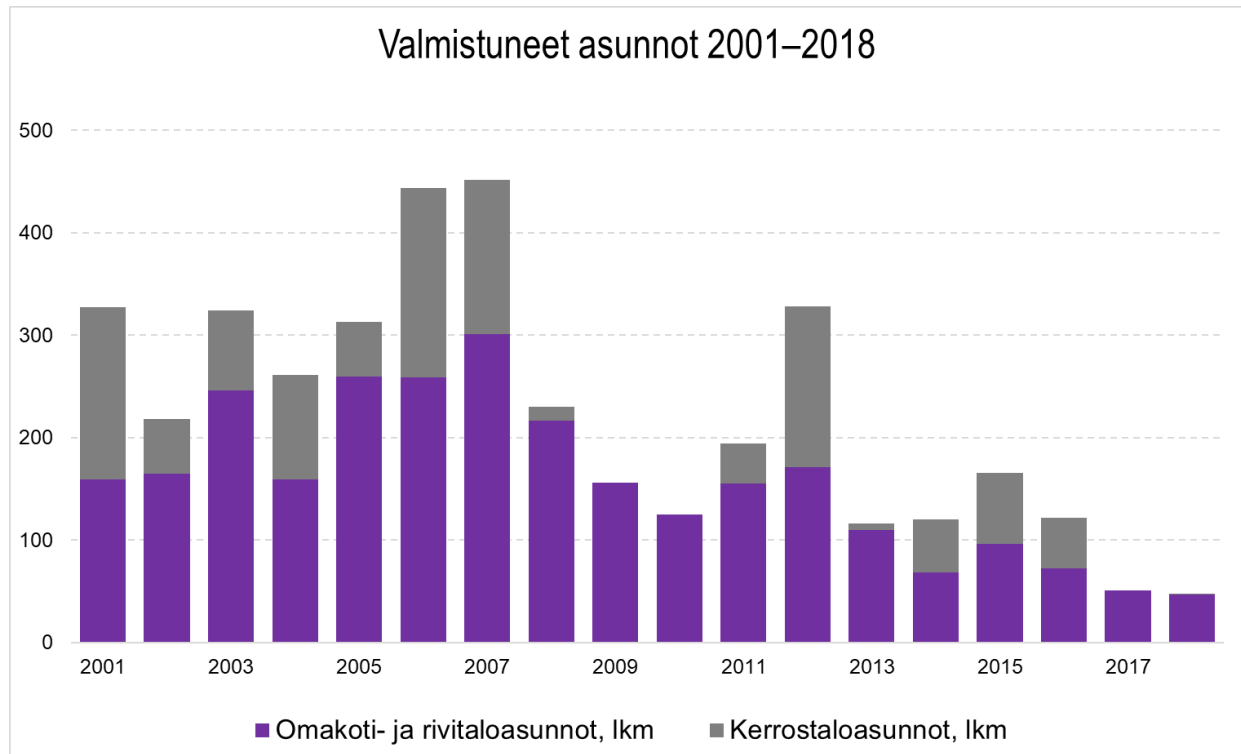
Kaupungin asuntokanta oli vuoden 2017 lopussa 23 952 asuntoa, joista omakotitaloasuntoja 49 %, kerrostaloasuntoja 34 % ja rivitaloasuntoja 15 %. Vuosina 2001–2017 kaupungin asuntokanta on kasvanut 3 446 asunnolla ja asuntokuntien määrä 2 864 asuntokunnalla. Asuntokannan vuosittainen kasvu on ollut keskimäärin 2 % ja asuntokuntien määrän kasvu 0,3%, kun taas koko kaupungin väestön kasvu vastaavana aikana oli – 0,3% vuodessa. Tämä kehitys näkyy asumisväljyyden kasvuna, asuntojen pinta-alan kasvamisena sekä toisaalta asuntokunnan keskikoon pienentymisenä. Asuntokunnan keskikoko vuonna 2017 oli 2,10 henkilöä (2001: 2,29) ja pinta-ala 42,2 m²/henkilö (2001: 36,6 m²/hlö). Haja-asutusalueilla asumisväljyys on hieman suurempaa kuin taajama-alueilla. Lohjalla asumisväljyys on suurempi kuin keskimäärin Uudellamaalla, jossa se on 36,9 m² henkilöä kohden. Koko maassa asumisväljyys on 40,5 m².

Asuntokuntien keskikoon pienentyminen ilmenee myös perhetyyppien muuttumisessa, sillä yksin asuvien määrä kasvaa ja yli 2 henkilön asuntokuntien määrä laskee. Yhden henkilön asuntokuntia oli 39,7% kaupungin asuntokunnista vuonna 2017, kun vuonna 1990 osuus oli 29 %. Näistä asuntokunnista 51,62% asui kerrostaloasunnoissa. Valtaosa eli noin 73,9 % asuntokunnista on 1–2 henkilön asuntokuntia. Vuoden 2017 lopussa kaikista asuntokunnista oli 65–74-vuotiaiden asuntokuntia 4 117 eli 18 % ja yli 75-vuotiaiden asuntokuntia 3 262 eli 14,7 %, joten ns. vanhusasuntokuntia oli yhteensä 33,5% kaikista asuntokunnista.

3.4.2. Asuntotuotanto Lohjalla

Vuonna 2018 koko Lohjan alueella valmistui yhteensä 48 asuntoa, joista 43 kpl oli omakotitalo-asuntoja ja 4 kpl rivi- tai ketjutaloasuntoja ja 1 kpl kerrostaloasuntoja.

Vuosien 2000–2018 koko Lohjan alueella on valmistunut yli 4 000 asuntoa eli keskimäärin 220 asuntoa vuodessa. Valmistuneiden asuntojen lukumäärä on ylittänyt 300 asuntoa mm. vuosina 2006, 2007 ja 2012, jolloin on valmistunut kerrostalokohteita.

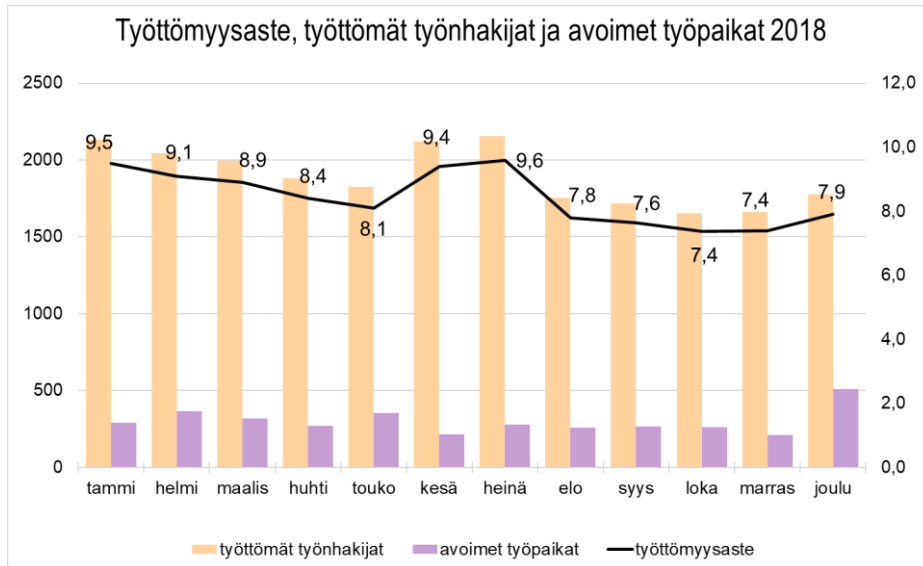

3.4.3. Vuokra- ja asumisoikeusasuntotilanne

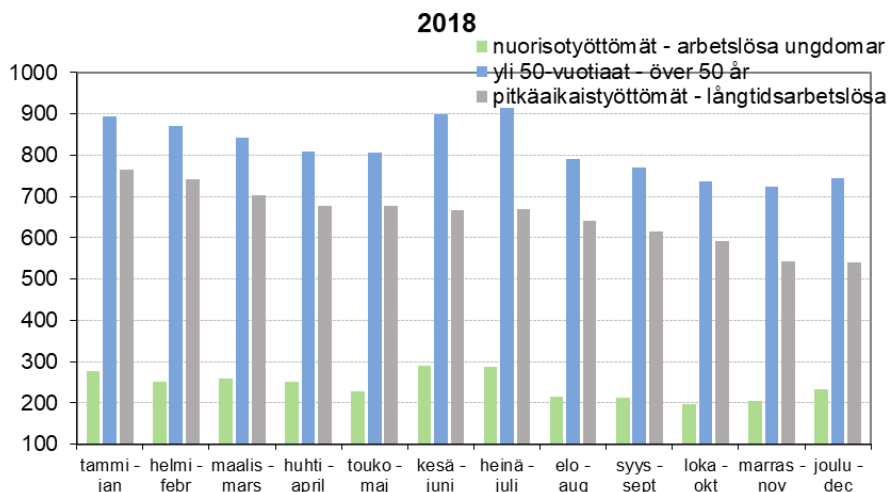
Omistusasunnossa asuvien asuntokuntien osuus kasvaa, jolloin taas vuokra-asuntojen osuus vähenee. Vuonna 2017 omistusasunnossa asui 65,1 % asuntokunnista, vuokra-asunnossa 24,1 % ja asumisoikeusasunnossa 1,4 %. Vuokra-asunnossa asui vielä v. 2005 lähes 28 % asuntokunnista. Uudellamaalla vuokra-asunnossa asuvien asuntokuntien osuus on noin 38 % ja koko maassa 32 %. Asumisoikeusasunnossa asuvien asuntokuntien osuus Lohjalla on viime vuosina pysynyt lähes muuttumattomana.

3.5. Työllisyys ja elinkeinot

Lohjan työttömyysaste vaihteli vuoden 2018 aikana 7–9 prosentin välillä. Työttömien työnhakijoiden määrä noudatteli vuoden aikana samaa jaksovaihtelua työttömyysasteen kehityksen kanssa. Yleisesti vuoden alkupuoliskolla työttömyys on suurempaa kuin vuoden loppupuoliskolla ja näin oli myös Lohjalla. Vuoden lopussa työttömiä työnhakijoita oli 1776, mikä on 479 henkilöä vähemmän kuin edellisenä vuonna. Avointen työpaikkojen määrä oli vuoden 2018 aikana suurimmillaan joulukuussa, jolloin avoinna oli 511 työpaikkaa.

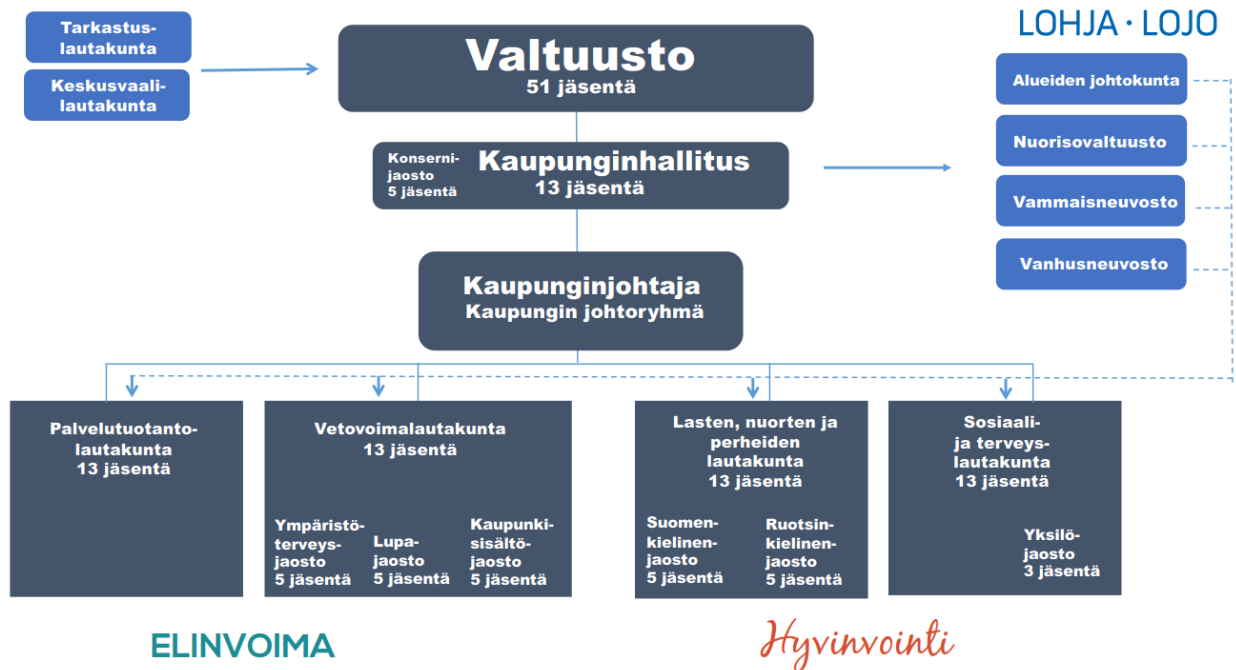

Tilastokeskuksen analyysin mukaan nuorten työttömyyden kausivaihtelu johtuu osaltaan siitä, että oppilaitoksista valmistuvat nuoret alkavat jo aikaisin keväällä hakea ensimmäistä valmistumisen jälkeistä työpaikkaansa tai toissijaisesti mitä tahansa kesätöitä. Opintojaan yhä jatkavat nuoret alkavat viimeistään maaliskuussa etsiä kesätöitä rahoittaakseen opintonsa ja opiskelijaelämänsä. Tällä tavalla siis suuri joukko nuoria tulee samanaikaisesti työmarkkinoille. Yleensä runsaan nuorisotyöttömyyden jakso alkaa huhtikuussa ja jatkuu kesäkuun puolelle. Näin myös Lohjalla vuonna 2018. Pitkäaikaistyöttömien määrä oli suurimmillaan tammikuussa ja yli 50-vuotiaiden määrä oli suurimmillaan heinäkuussa. Yleisesti v. 2018 Uudenmaan ELY-keskuksen kuntien alueella työttömyys on laskenut ja avoimien työpaikkojen määrä noussut verrattuna edelliseen vuoteen ja ELY-keskuksen alueelle sijoittui vuoden lopussa reilu kolmannes kaikista maan uusista avoimista työpaikoista.

4. Kaupungin hallinto

4.1. Organisaatio

Lohjan kaupungin organisaatio vuonna 2018

4.2. Toimielimien poliittinen jakauma ja puheenjohtajat

Vuoden 2018 lopussa Lohjan kaupunginvaltuuston kokoonpano oli seuraavanlainen:

SDP 11
 Kokoomus 10
 Vihreät 7
 Vasemmistoliitto 7
 Perussuomalaiset 5
 Keskusta 5
 Meidän Lohja 3
 RKP 1
 Kristillisdemokraatit 1
 Haloo Lohja 1

Kaupunginhallituksen 13 paikkaa jakautuivat seuraavasti: Kokoomus 3, SDP 3, Perussuomalaiset 2, Vihreät 2, Keskusta 1, Vasemmistoliitto 1 ja Meidän Lohja 1.

Valtuuston puheenjohtajana toimi Joonas Räsänen (SDP) ja hallituksen puheenjohtajana Jussi Patinen (KOK). Tilinpäätöskertomuksen liiteosaan sisältyy yhteenveto eri toimielinten kokoonpanosta.

4.3. Lohjan kaupungin henkilökunta

Lautakunta	Vakinaiset				Määräaikaiset			Työllistetyt		Oppisopimus		Oppilas harjoittelija	Yht.	Yht. ilman työllistettyjä
	koko-aik.	osa-aik.	osa-aik. eläk.	sivutoimitiset	koko-aik.	osa-aik.	sivutoimitiset	koko-aik.	osa-aik.	koko-aik.	osa-aik.			
Palvelutuotantolautakunta	433	19	3	0	55	4	0	10	0	15	0	0	539	529
Vetovoimalautakunta	132	20	5	8	10	12	170	3	0	3	0	0	363	360
Lasten, nuorten ja perheiden lautakunta	948	146	3	15	254	62	18	7	1	2	2	0	1458	1450
Sosiaali- ja terveyslautakunta	572	115	7	1	123	18	1	6	1	3	0	0	847	840
Yhteensä 31.12.2018	2085	300	18	24	442	96	189	26	2	23	2	0	3207	3179
31.12.2017	2169	286	23	18	459	64	173	15	5	6	1	0	3219	3199
31.12.2016	2155	276	21	23	398	75	208	16	6	1	2	0	3181	3159
31.12.2015	2184	279	24	19	432	85	193	12	2	6	4	0	3240	3226
31.12.2014	2150	287	36	18	414	86	187	16	2	7	6	0	3209	3191

Lohjan kaupungin henkilökunta 31.12.2018

Vuoden 2018 lopussa Lohjan kaupungin palveluksessa työskenteli yhteensä 3 207 (vuonna 2017 3219) työntekijää eli 12 työntekijää vähemmän kuin vuotta aiemmin. Toistaiseksi voimassaolevassa palvelussuhteessa työskenteli 2427 ja määräaikaisessa palvelussuhteessa 727 työntekijää. Lisäksi oppisopimuskoulutuksessa ja työllistettynä oli vuoden lopussa 53 henkilöä. Määräaikaisen henkilöstön osuus oli 24,3 %.

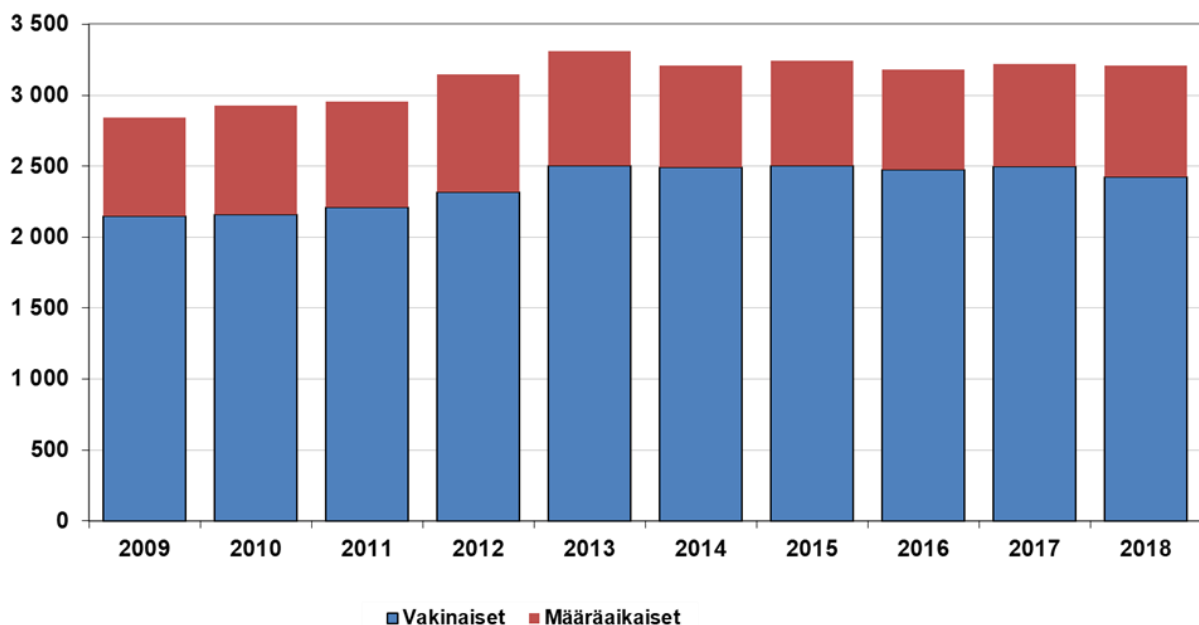
Henkilöstön keski-ikä oli viime vuoden lopussa 46,0 vuotta. Se on hieman suurempi kuin vuonna 2017 (45,8 vuotta).

Kokoaikaeläkkeelle vuonna 2018 jäi 84 henkilöä.

Vuonna 2018 henkilöstön sairauspoissaolopäiviä oli yhteensä 52 898 eli 16,5 päivää per henkilö. Sairauspoissaolopäivien lukumäärä on suurempi kuin vuonna 2017.

Sairauspoissaolot olivat edelleen korkeimmat niillä tulosalueilla, joissa työ on fyysisesti raskasta.

Henkilöstömäärän kehitys 2009-2018

5. Alueellinen yhteistyö

5.1. Kunta- ja palvelurakenneuudistus

Pääministeri Juha Sipilä antoi keskiviikkona 27.6.2018 eduskunnalle ilmoituksen maakunta- ja sote-uudistuksen aikataulun siirtymisestä. Uuden aikataulun mukaan maakunnat aloittavat toimintansa 1.1.2021, jolloin myös palvelujen järjestäminen siirtyy niiden vastuulle.

Edellä mainitun ilmoituksen jälkeen 8.3.2019 Maakunta- ja sote-uudistuksen toimeenpanon valmistelu lopetettiin. Tällä hetkellä on vielä avoinna mahdollisen tulevaisuuden uudistusten rakenne ja toimeenpano.

5.2. Seutuyhteistyö

Matkailussa alueyhteistyötä Länsi-Uudenmaan ja Uudenmaan alueella tehtiin Lumo matkailu vetoisesti kevääseen 2018 saakka. Matkailupäällikkö on ollut kuntaedustajana Lumon hallituksessa ja Lumo on edelleen olemassa, vaikkei aktiivista toimintaa enää ole. Lumolla ollut Caito- Japanin markkinoiden kehittämishanke EU Central Baltic Interreg- siirtyi 1.4.2018 Lohjan matkailun hoidettavaksi vuoden 2019 loppuun saakka. Kevään 2018 jälkeen on edistetty myös naapurikuntien Espoo, Raasepori, Hanko, Salo ja Kemiönsaari kanssa kansainvälistä kampanjapakettia osana Visitfinlandin Coast& Archipelago kokonaisuutta. Kampanja on suunnattu saksankieliseen Eurooppaan. Lisäksi toimimme yhteistyössä Visitfinland -vetoisessa Helsinki Region -suuraluekokonaisuudessa Helsingin ympäristökuntien kanssa.

Novago Yrityskehitys Oy vuonna 2018

Muutostäyteisten vuosien jälkeen Novago Yrityskehitys Oy on keskittynyt ydintoimintaansa aloittavien ja jo toiminnassa olevien yritysten kehittämiseen. Novagon talouden tasapainottamisessa on onnistuttu vuonna 2017 ja toimintaa kehitetty enemmän tulevaisuutta kuin menneisyyttä katsoen. Novago on kehittänyt toimintaa enemmän asiakaslähtöiseksi ja alueen yrityksille on kehitetty lisää ajanmukaisia ja tarpeellisia palveluita. Myös Novagon ilmettä ja julkisuuskuvaa 2018 toimikauden aikana työstetty. Novago ei palkannut uutta viestintäpäällikköä, vaan olemassa olevan henkilöstön ryhmätöiden ja osin ostopalveluiden avulla Novagon graafinen ilmettä on ajanmukaistettu sekä uudistivat kotisivut asiakaslähtöisemmiksi.

Vuoden 2018 toiminnassa Novago on jatkaneet edellisvuonna aloitettuja toimintalinjoja, missä työilmapiiri on nyt parempi kuin koskaan sekä henkilöstö tiedostaa yhteiset tavoitteet. Työtavoissa Novago pyrkii huomioimaan entistä paremmin asiakkaidensa tarpeita. Vuoden 2018 suurimmat toimenpiteet olivat uuden tietojärjestelmän valitseminen ja käyttöönotto. Käytössä ollut Dynamics CRM oli nykymuodossaan tullut tiensä päähän, eikä sitä käyttänyt SEKES-yhteisö ollut sitä valmis päivittämään. Tästä syystä Novago ajautui tilanteeseen, jossa oli kartoitettava muita vaihtoehtoja. Käytännön vaihtoehtoja oli kaksi, Nestor joka on SUK ry:n ylläpitämä järjestelmä, sekä Hakosalo Software Oy:n Hakosalo Asiakas. Toiminnallisuutensa ja hintansa ansiosta Novago päätyi Hakosaloon. Hakosalo Asiakas järjestelmän Novago otti käyttöönsä lokakuussa 2018, jolloin myös lopettivat Dynamicsin käyttö. Järjestelmäpäivityksen myötä Novagolla on myös ollut mahdollista ottaa uusia palveluita käyttöön. Joulukuussa Novago julkaisi Yritys- ja palvelurekisterin, josta löytyy alueen kaikki yritykset. Järjestelmän avulla palveluita tarvitsevat kunnat, yritykset ja yksityiset voivat helposti hakea alueellaan olevia toimijoita. Vuoden 2019 alussa Novago lanseeraa Toimitila- ja tonttipalvelun. Sen avulla voi helposti löytää alueella olevia myytäviä ja vuokrattavia tiloja yritysten käyttöön ja tavoitteena on, että järjestelmän avulla helpotetaan uusien yritysten sijoittumista alueelle.

Toukokuussa voimaan astunut GDPR -asetuksen vuoksi Novago on päivittänyt tietosuojakäytäntöä ja uusi tietosuojaseloste löytyy Novagon nettisivuilla. Tietoturva on huomioitu Novagon kaikilla osa-alueilla ja he ovat ottaneet käyttöön XCure Oy:n tietosuojatyökalun. Osaamisen johtamisen

tueksi Novago on ottanut käyttöön myös C&Q -järjestelmän. Tämän HR-järjestelmän hyviin ominaisuuksiin kuuluu osaamiskartoitus, jonka avulla Novagon henkilöstön koulutustarpeet voidaan käsitellä analyttisemmin.

Uusyritysneuvonnassa kävi vuoden 2018 aikana 256 uutta asiakasta, joiden kanssa henkilökohtaisia tapaamisia Novagolle kertyi 405 kappaletta. Vuoden aikana perustettiin Novagon neuvonnan avulla 125 yritystä. Koko Novagon alueella uusia yrityksiä perustettiin 581 kappaletta. Uusyritysneuvonnan asiakasmäärä on pysynyt samalla tasolla kuin viime vuonna, mutta perustetuissa yrityksissä on lisäystä 18%.

Vuoden 2018 aikana laadittiin Startti Plus palvelun kautta 32 myynnin ja markkinoinnin kehittämissuunnitelmaa uusille yrittäjille, joille on myönnetty starttiraha. StarttiPlus pilottiprojektin sopimuskausi päättyi vuoden 2018 loppuun, mutta toiminta sai jatkoa.

Toimivien yritysten neuvonta tähtäsi toimintavuoden 2018 aikana kasvuun ja sen rahoittamiseen. Liiketoiminnan laaja-alaiseen kehittämiseen liittyvät palveluprosessit ovat yleensä syvällisiä ja pitkäkestoisia. Toisinaan neuvonta keskittyy tiettyjen ongelma-alueiden ratkaisuihin. Kaiken kaikkiaan palvelutapahtumia (eli eri syitä/aiheita joiden tiimoilta asiakkaita palveltiin) oli hieman vajaa 800 ja asiakkaita reilu 500.

Toimivien yritysten neuvontaan Novago on saanut tukea myös hankerahoituksen avulla. Pääasiassa nämä ulkopuolista rahoitusta saaneet hankkeet auttavat yrityksiä hankkeen oman erikoisosaa-alueensa asioissa, mutta toiminnassa on selkeä yhteys myös uusien liiketoimintojen aloittamiseen ja yritysten kasvuun. Esimerkkeinä näistä ovat Rekrytoimalla Hyvinvointia- ja Valtaus -hankkeet. Hieman erilaista hanketta edustaa VillageWaters – hanke, jossa kartoitettiin laajasti Suomessa saatavilla olevia kyläkokoluokan jäte-vesiratkaisuja ja kerättyjen tietojen perusteella laadittiin ja julkaistiin selainpohjainen Hajavesi-jelppi – valintatyökalu. Lisäksi toteutettiin Kalaproteiinitehtaan toteutettavuus selvitys, jonka tavoite oli kartoittaa ne tekniset ja taloudelliset reunaehdot, jotka määrittävät kannattavan kalaproteiinin valmistuksen.

Novago onnistui saamaan rahoitusta Uudenmaan ELY-keskuksen maaseuturahastosta myös uuteen projektiin, Welcome-hankkeeseen, jonka tarkoitus on kehittää matkailualan mikro- ja pienyrityksiä Länsi-Uudellamaalla 1.10.2018-31.12.2020. Hankkeelle myönnettiin 241 283 € maaseutuohjelmasta. Hankkeen avulla alan yrittäjät pääsevät verkostoitumaan ja kehittämään uusia tuotteita.

Vuodelle 2018 Novago laati uuden talousarvion ja tavoitteeksi asetettiin positiivinen tulos, joka mahdollistaisi normaalin toiminnan ja positiivisen kassatilanteen hankerahoituksen vaihteluista huolimatta. Omistajakunnille lokakuussa pidetyssä Novago-seminaarissa kuntajohtajat toivoivat Novagolta apua kuntien hankintoihin niin, että Novago järjestäisi valmennusta niin kuntien hankinnoista vastaaville kuin tarjouksia antaville yrityksille. Nämä valmennukset on tarkoitus toteuttaa vuoden 2019 aikana.

Novago Yrityskehitys toimii Lohjan Yritystalossa, jossa toimitilakustannukset ovat korkeat. Vuokrasopimusta on kuitenkin jäljellä vielä n. 9 vuotta, joten yhtiö on jatkanut omien, tyhjien toimistohuoneitten, vuokraamista kolmansille osapuolille. Talossa jo aiemmin vuokralla olleitten Paritilit Oy:n ja KPMG:n lisäksi vuokralaisina on ollut Schuetz, Katja Noponen Oy ja Asianajotoimisto Asianajopiste (lokakuuhun asti).

Novago Yrityskehitys Oy:n Lohjan toimipiste on Lohjan Yritystalossa osoitteessa Nummentie 12-14. Yhtiön toinen toimipiste on Raaseporissa osoitteessa Raaseporintie 9, Tammisaari.

SEUTU-ohjelma

Lohjan kaupunki oli mukana Seutukaupungit – soveltamisen mestarit (SEUTU-ohjelmassa). SEUTU ohjelman tarkoituksena oli nivoa ainutlaatuisella tavalla yhteen kansallisesti yli aluehallinto- ja maakuntarajojen 24 seutukaupunkia seutukuntineen elinkeinotoiminnan kehittämisessä. 2018 SEUTU-ohjelmassa oli toimintaa neljässä pääteemassa: meriteollisuuden alihankintaverkostojen kehittäminen, matkailuyhteistyö, yritysalueiden kehittäminen yhteistyössä sekä yritysneuvottelijien vertaistoiminta. Näiden lisäksi projektissa mukana olevat kaupungit pääsivät osallistumaan Kuntaliiton elinvoimaverkostotyöhön SEUTU-ohjelman tukemana. SEUTU-ohjelmalla toteutettiin myös kivijalkakaupan kehittämispäivä sekä edistettiin seutukaupunkien osaavan työvoiman saavuutta edistävien hankkeiden valmistelua. Projekti teetti seutukaupunkeja koskeva tilastoanalyysin, jonka toteutti Timo Aro (MDI, 5/2018). Lohja hyödynsi erityisesti meriteollisuuden alihankintaverkostojen laajentamisteemaa, johon osallistui useita lohjalaisia yrityksiä ja yksi teeman työpaja järjestettiin myös Lohjalla.

6. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen

6.1. Sisäisen valvonnan organisointi ja painopisteet tilikaudella 2018

Sisäinen valvonta on osa kunnan johtamista ja hallintaa, joilla arvioidaan asetettujen tavoitteiden toteutumista, toimintaprosesseja ja niitä uhkaavia riskejä. Kuntalain 14 §:n mukaan valtuusto päättää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeet päivitettiin vuoden 2017 aikana vastaamaan nykyistä organisaatiota ja hyväksyttiin kaupunginhallituksessa 22.1.2018 (§ 25). Ohjeen päivityksessä otettiin huomioon kuntalain ja hallintosäännön muutokset sekä tilintarkastajien suositukset. Sisäisen valvonnan ohjeiden lisäksi laadittiin kaupunginvaltuuston hyväksyttäväksi kuntaliiton suosituksen mukaisesti asiakirja Lohjan kaupungin ja kaupunkikonsernin sisäisen tarkastuksen ja riskienhallinnan toimeenpanosta (kh 22.1.2018 § 25).

Lohjan kaupungin ja kaupunkikonsernin sisäisestä tarkastuksesta ja riskienhallinnan toimeenpano asiakirjassa on määritelty sisäisen tarkastuksen päämäärät, tavoitteet ja niistä vastaavat tahot. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpano koskee koko organisaatiota. Sisäinen valvonta on kaupunginhallituksen ja ylimmän johdon valvontaväline. Sisäisen valvonnan tarkoituksena on auttaa tutkimalla ja arvioimalla onko toimialojen ja tulosalueiden valvonta riittävää sekä tuottaa informaatiota päätöksenteon tueksi. Ensisijainen painopiste tulee olla tulevaisuuteen tähtäävissä kehittämistoimenpiteissä.

Valvonnan toimivuudesta vastaa kaupunginhallitus ja kaupunginjohtaja. Valvonnan toteuttamisvastuu on kuitenkin kaikilla tulos- ja palvelualueiden esimiehillä sekä myös muulla henkilöstöllä. Lautakunnat vastaavat toimialallaan sisäisen valvonnan ja riskien hallinnan järjestämisestä, toimeenpanon valvonnasta ja tuloksellisuudesta, sekä raportoivat kaupunginhallitukselle sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä (hallintosääntö § 83).

Kaupunginjohtaja sekä toimialojen ja tulosalueiden/palvelualueiden muut johtavat viranhaltijat vastaavat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta toimialallaan ja tulosalueellaan, ohjeistavat alaisiaan toimintayksiköitä sekä raportoivat kaupunginhallituksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Toimintayksiköiden/palveluyksiköiden esimiehet vastaavat yksikön riskien tunnistamisesta, arvioinnista, riskienhallinnan toimenpiteiden toteutuksesta ja toimivuudesta sekä raportoivat kaupunginhallituksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Konsernijohto vastaa konserniyhteisöjen ohjauksesta sekä niiden sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen ja tuloksellisuuden valvonnasta. Konserniohje hyväksyttiin kaupunginhallituksessa 8.1.2018 (§ 6).

Controller valvoo kaupungin sisäisen valvontajärjestelmän toimivuutta sisäisen tarkastuksen toimintaohjeessa hyväksytyyn toimintavaltuutuksen nojalla. Controllerin työajasta on arvioitu käytettäväksi 0,7 henkilötyövuotta varsinaiseen sisäiseen tarkastukseen ja valvontaan, loput 0,3 ulkoisen valvonnan tarkastuslautakunnan sihteerin tehtäviin.

Sisäisen valvonnan vuoden 2018 toimintasuunnitelmassa olivat hankintapaikkarekisterin aikaansaaminen, hankintojen sopimuksenmukaisuudet, projektisalkutuksen käynnistäminen ja riskienpäivitys vuodelle 2018. Sisäisen valvonnan toimivuutta on tarkastettu tilikauden aikana pistokokein sekä tilintarkastuksen että controllerin toimesta. Sisäinen tarkastus yhdessä tilintarkastajan kanssa on suorittanut seurantakäynnin kaupungin Varikolle edellisellä tilivuonna havaittujen puutteiden vuoksi. Controller on suorittanut erillisinä toimeksiantoina tehtyjä selvityksiä, joista on raportoitu asiasta riippuen joko esimiestä tai kaupunginjohtajaa. Hankintapaikkarekisteri selvitys on käynnistetty, mutta hankintapaikkarekisteri ei ole valmistunut. Tilivuoden aikana hankintojen epäkohtia havainnointiin ja korjattiin. Hankintojen sopimuksenmukaisuuteen on kiinnitetty erityishuomiota. Lohjan kaupungin hankintaohjelma hyväksyttiin vuonna 2017. Jatkeena hankintaohjelmalle hyväksyttiin kaupungin hankintaohje (kh 18.6.2018 § 205). Kilpailutukset on ohjeistettu tehtäväksi tarkoitukseen hankitun järjestelmän kautta. Sopimusten tekemisestä ja hallinnasta laadittiin ja hyväksyttiin ohje

(kh 18.6.2018 § 204). Vuoden 2018 aikana hankinnoista ja sopimuksenhallinnasta järjestettiin toimialojen esimiehille koulutusta. Projektisalkutus -hanke käynnistettiin Laurea ammattikorkeakoulun opiskelijan tekemällä selvityksellä tulos- ja palvelualueiden tarpeista.

6.2. Riskienhallinta

Toimialat ovat päivittäneet riskit ja tehneet riskianalyysiä vuonna 2018 TargetotPro -järjestelmään toiminnan varmistamiseksi. Lohjan kaupungissa tehdään riskienarviointia eri näkökulmista organisaation eri tasoilla.

Vuoden 2017 aikana tietohallintoon valmisteltiin uudet tietoturva-asiakirjat ja -periaatteet. EU-tietosuojasetus astui voimaan toukokuussa 2018. Tätä varten operatiiviset hallintopalvelut yhdessä tietohallinnon kanssa kartoittivat kaupungin tietovarannot ja tietovirrat. Nämä tiedot vietiin keskitettyyn tietosuojajärjestelmään. Tietosuojajärjestelmän avulla hallitaan henkilötietojen rekisteritietoja, poikkeamia ja tulevaisuudessa tehdään tietotilinpäätös järjestelmän. Vuoden aikana koulutettiin rekisterinpitäjät ja tarkistettiin henkilörekisteriselosteet. Loppuvuonna osallistuttiin valtakunnallisen tietosuojajärjestykseen Taisto2018. Tietosuojan selosteiden laatimisen yhteydessä määriteltiin rekistereiden vastuuhenkilöiden rooleja. Vuoden aikana luotiin myös toimintaprosessi tietopyyntöjen hallintaan. Ensimmäinen tietotilinpäätös (raportti henkilötietojen käsittelystä) tehdään kesällä 2019.

Työsuojelulain mukainen vaarojen tunnistaminen ja riskien arviointi tehdään työyksikötasolla työssä ilmenevien vaaratekijöiden tunnistamiseksi ja niiden merkittävyyden arvioimiseksi sekä niiden pienentämiseksi/poistamiseksi. Tämä on osa henkilöstön työsuojelutoimintaa, mutta myös yksikön tuottaman palvelun turvaamista sekä toimintaan liittyvien vaaratilanteiden ennakoimista.

Kaupunkitasoisia riskejä niin toiminnan kuin henkilöstönkin kannalta arvioidaan toimialoittain. Tällä pyritään osaltaan tunnistamaan ja ennakoidaan toimintaan ja henkilöstöön kohdistuvia riskejä, jotta toimintamallit on suunniteltu riskien toteutumisen varalta. Tällä turvataan kaupungin toimintojen jatkuvuus ja henkilöstön mahdollisimman normaali toiminta esimerkiksi äkillisistä henkilömuutoksista, onnettomuuksista ym. riskeistä huolimatta.

6.3. Kunnan ja sen intressitahoihin kuuluvien väliset liiketoimet

Lohjan kaupungilla ei ole ollut merkittäviä liiketoimia intressitahoihin kuuluvien kanssa vuonna 2018. Eikä Lohjan kaupungin tytäryhteisöillä ole ollut merkittäviä kauppvoja intressitahojen kanssa vuonna 2018.

6.4. Muut ei taloudelliset asiat

Kirjanpitolain 3a luvun mukaisesti tilinpäätöksessä tulee antaa tiedot siitä, miten kunta huolehtii korruption ja lahjonnan torjunnasta sekä ihmisoikeusasioista. Tiedot annetaan siinä laajuudessa kuin se on tarpeen kirjanpitovelvollisen toiminnan vaikutusten ymmärtämiseksi.

Lohjan kaupungilla ei ole tiedossa sisäpiirikauppoja, joissa kaupunki olisi mukana, eikä myöskään ihmisoikeusrikkomuksista. Kaupunginhallitus hyväksyi vuonna 2017 ohjeen vieraanvaraisuudesta, eduista ja lahjoista (kh 16.10.2017 § 306).

6.5. Keskeneräiset riita-asiat

Itä-Suomen hovioikeus kumosi vuoden 2018 alussa Kymenlaakson kärjäoikeuden tuomion, jolla Lohjan kaupunki oli määrätty maksamaan Nummentaustan koulun tilojen vuokraa koskevana perusteettoman edun palautuksena koulun entiselle urakoitsijalle 106 795 euroa. Hovioikeus tuomitsi entisen urakoitsijan maksamaan kaupungin oikeudenkäyntikulut 24 270 euroa korkoineen.

Lohjan kaupunki on yhdessä muiden Lukki-kirjastokuntien kanssa pannut vireille vahingonkorvauskanteen kirjastojen entistä kirjatoimittajaa vastaan. Lohjan kaupungin korvausvaatimus on 13 161 euroa sekä oikeudenkäyntikulut. Kirjatoimittaja puolestaan on haastanut Lohjan kaupungin kärjäoikeuteen vaatien kirjatoimitusten laskutuksen perusteella viivästyskorjoja ja perintäkuluja 29 560 euron arvosta.

Vuoden aikana esillä olleet vahingonkorvaus- ja urakkariitakysymykset eivät edenneet tuomioistui-
meen vaan ratkaistiin sovintosopimuksin tai vastapuoli luopui vaatimuksistaan.

7. Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

7.1. Tilikauden tuloksen muodostuminen

Lohjan kaupungin vuoden 2018 tulos muodostui muutettua talousarviota huonommaksi. Toimintatuotot muodostuivat ennakoitua suuremmaksi, mutta toimintakulut toteutuivat yli suunnitellun. Verotulot vähenivät verrattuna alkuperäiseen talousarvioon ja valtionosuudet kasvoivat yli ennakoitua. Vuoden aikana lisämäärärahoja myönnettiin palvelutuotantolautakunnalle, lasten- nuorten ja perheidenlautakunnalle sekä sosiaali- ja terveyslautakunnalle. Kaupungin tulos päättyi 9,9 milj. euroa alijäämäiseksi. Tulos heikkeni vuoden 2017 tuloksesta 11,2 milj. euroa ja verrattuna alkupe- räiseen 2018 vuoden talousarvioon tulos heikkeni 9,0 milj. euroa.

Toimintatuotot kasvoivat verrattuna edelliseen vuoteen, mutta samanaikaisesti menojen kasvu oli ennakoitua suurempaa. Tuloslaskelman ulkoiset toimintatuotot laskivat 3,8 % kun taas toimintaku- lut kasvoivat 2,1 % verrattuna vuoden 2017 tilinpäätökseen, jolloin toimintakate heikkeni edelli- sestä vuodesta 3,3 %. Kun yhteenlasketut verotulot ja valtionosuudet vähenivät 0,4 %, väheni vuo- sikate rahoituserien jälkeen 61,3 % edellisestä vuodesta.

Alla olevissa kappaleissa toimintatuottojen ja toimintakulujen osalta vertailu tehdään vuoden 2017 tilinpäätökseen..

Toimintatuotoissa myyntituotot kasvoivat 0,8 % erityisesti yleisten myyntituottojen noustessa. Mak- sutuotot vähenivät 3,6 %, joka pääosin johtui siitä, että vuodelle 2017 kirjautui yli milj. euron maan- käyttösuojamaksu ja vuonna 2018 ei kirjaantunut yhtään maankäyttösuojamaksua. Tuet ja avustukset vähenivät 19,7 %, johtuen valtion maksamien tukien ja avustusten määrien vähenemi- sestä, joka selittyy kuntaliitoksen 2,6 milj. euron valtionosuuskompensaation poistumisella. Muissa tuotoissa käyttöomaisuuden myyntivoitot kasvoivat, siten että kokonaisuutena muiden toimintatuot- tojen kasvu oli 3,4 %.

Henkilöstökulut kasvoivat 2,8 % verrattuna 2017 tilinpäätökseen. Ulkoisissa toimintakuluissa palkat nousivat 4,4 % verrattuna 2017 vuoden tilinpäätökseen. Henkilöstösivukulut vähenivät 2,8 % eläke- kulujen noustessa 2,4 % ja muiden henkilöstösivukulujen laskiessa 24,8 % verrattuna vuoden 2017 tilinpäätökseen. Henkilöstökulujen kasvuun vaikuttivat kunta-alan palkkasopimuksen yleiskoro- tus sekä palkkasopimuksen kertakorvauserä, kasvaneet erilliskorvaukset, epäpätevyysalennusten korjaaminen, lomapalkkavarauksen suureneminen ja määräaikaisten sekä sijaisten käytön kasvu verrattuna vuoteen 2017.

Palvelujen ostot nousivat 1,0 %, vertailtaessa vuosia 2017 ja 2018 tulee huomioida HUS:n Töölön sairaalan myynnistä kunnille palautettu myyntivoitto, joka kirjattiin palveluiden ostoihin vuodelle 2018 eli ostopalveluiden todellinen nousu oli 2,1 % vuosien 2017 ja 2018 osalta.

Materiaalien hankinnat vähenivät 0,8 %, mikä pääosin johtui elintarvikkeiden ja muiden materiaa- lien kulujen vähenemisestä vaikka sähkön hinta nousi. Avustukset kasvoivat yhteensä 0,6 % joh- tuen pääosin palvelusetelien runsaammasta käytöstä sekä suuremmista avustuksista yhteisöille. Toisaalta työmarkkinatuen kuntaosuus väheni verrattuna vuoteen 2017.

Kaupungin tuloslaskelmassa toimintakate heikkeni 3,3 % verrattuna vuoden 2017 tilinpäätökseen ja verrattuna muutettuun talousarvioon toimintakate heikkeni 1,4 %.

Toimielimittäin toimintakatteet verrattuna muutettuun talousarvioon nähden ulkoinen toimintakate parani; Keskusvaalilautakunnan toimintakate 43,8 %, tarkastuslautakunnan toimintakate 16,9 %, yleisen luottamushenkilöhallinnon toimintakate 4,4 % sekä palvelutuotantolautakunnan toiminta- kate 1,9 %. Vastaavasti toimintakatteet heikkenivät; vetovoimalautakunnan toimintakate 0,9 %, las- ten, nuorten ja perheidenlautakunnan toimintakate 1,6 % sekä sosiaali- ja terveyslautakunnan toi- mintakate 1,3 %.

Kunnallisveron tuotto laski edellisvuoden kunnallisveron tuotosta 1,3 % ja kiinteistöveron tuotto nousi 5,2 % ja yhteisöveron tuotto laski 2,7 %. Tuloveroprosentti oli 20,50 % vuonna 2018. Kiinteistöveroprosentit olivat; yleinen kiinteistöveroprosentti 1,03 %, vakituiseen asumiseen käytetyn rakennuksen veroprosentti 0,45 %, muuhun kuin vakituiseen asumiseen käytetyn rakennuksen veroprosentti 1,05 % sekä rakentamattoman rakennuspaikan veroprosentti 3,0 %. Valtionosuudet nousivat 0,4 %.

Lohjan kaupungin vuosikatteen muodostui 5,9 milj. euroa, joka oli 128 euroa asukasta kohden ja 1,9 % toimintatuottojen, verotulojen ja valtionosuuksien yhteismäärästä. Edellisen vuoden vuosikate oli 15,4 milj. euroa, joten asukasta kohden laskettuna vuosikate heikkeni edellisestä vuodesta 200 euroa.

Kaupunginvaltuuston hyväksymän poistosuunnitelman mukaiset poistot olivat 15,8 milj. euroa. Poistojen määrä nousi 1,8 milj. euroa verrattuna vuoden 2017 tilinpäätökseen. Tämän jälkeen muodostui tilikauden tulos 9,9 milj. euroa alijäämäiseksi.

Vesi- ja viemärilaitos sisältyy kaupungin tilinpäätöksen lukuihin. Vesihuoltolaitoksesta kuitenkin esitetään liitetietoina erikseen vesihuoltolain 20 §:n mukainen eriytetty tilinpäätös.

TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

(ulkoiset erät)

	2018	2017	
	1 000 €	1 000 €	
Toimintatuotot	47 624	49 488	-3,8 %
Valmistus omaan käyttöön	208	292	-28,8 %
Toimintakulut	299 071	292 897	2,1 %
Toimintakate	-251 239	-243 117	-3,3 %
Verotulot	188 458	189 856	-0,7 %
Valtionosuudet	68 441	68 178	0,4 %
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	212	205	3,5 %
Muut rahoitustuotot	1 480	1 426	3,8 %
Korkokulut	1 181	931	26,9 %
Muut rahoituskulut	235	265	-11,5 %
Vuosikate	5 936	15 353	-61,3 %
Poistot ja arvonalentumiset	15 801	13 996	12,9 %
Satunnaiset tulot			
Tilikauden tulos	-9 865	1 357	-827,1 %
Poistoeron lisäys/vähennys	67	82	-17,6 %
Tilikauden yli/alijäämä	-9 798	1 438	-781,2 %

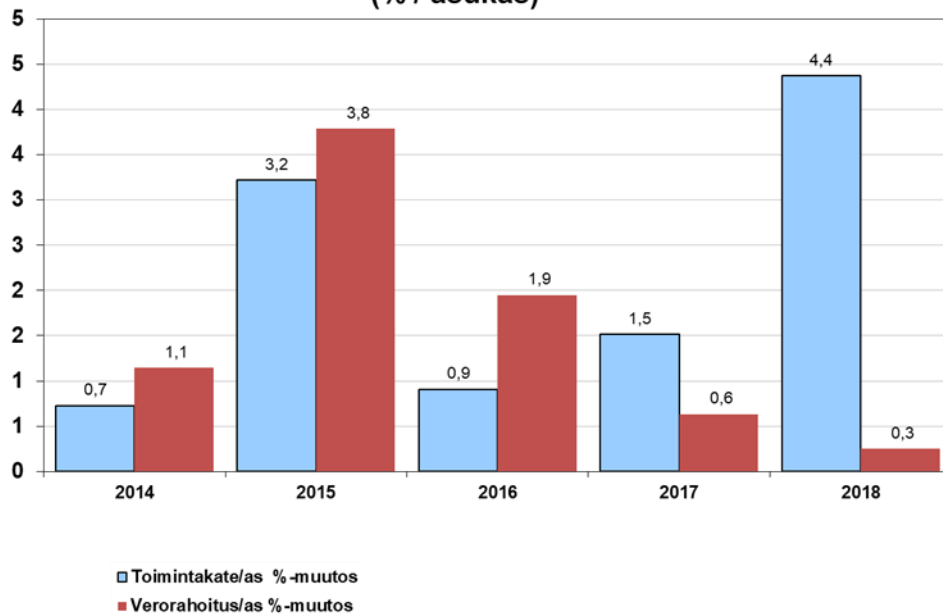
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

Toimintatuotot/Toimintakulut %	15,9	16,9
Vuosikate/Poistot %	38	110
Vuosikate euroa/asukas	128	328
Asukasmäärä	46 324	46 785

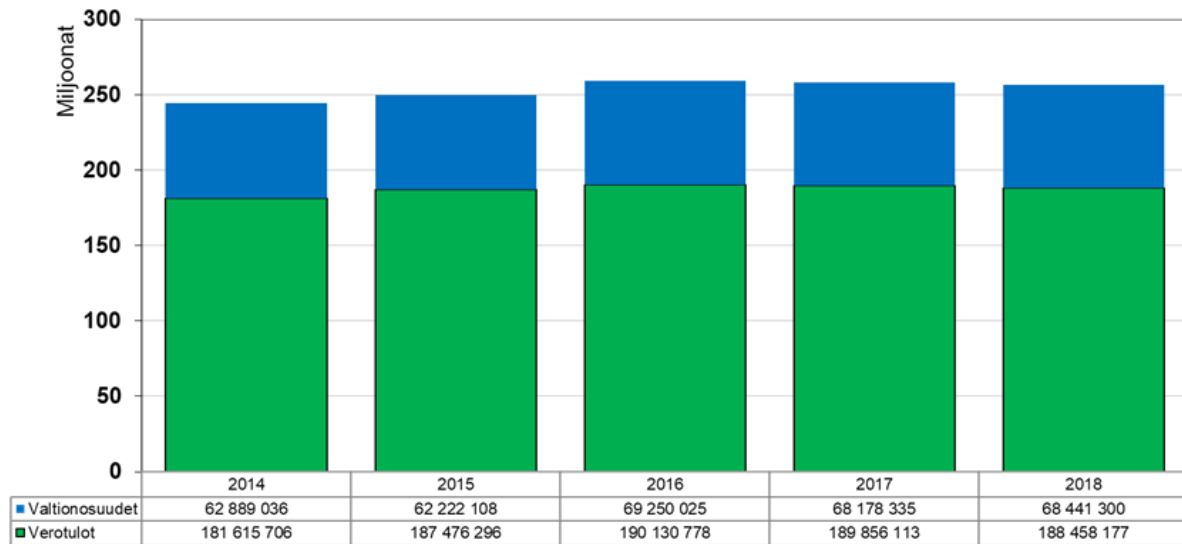
asukasluku ennakkotieto (15.2.2018)

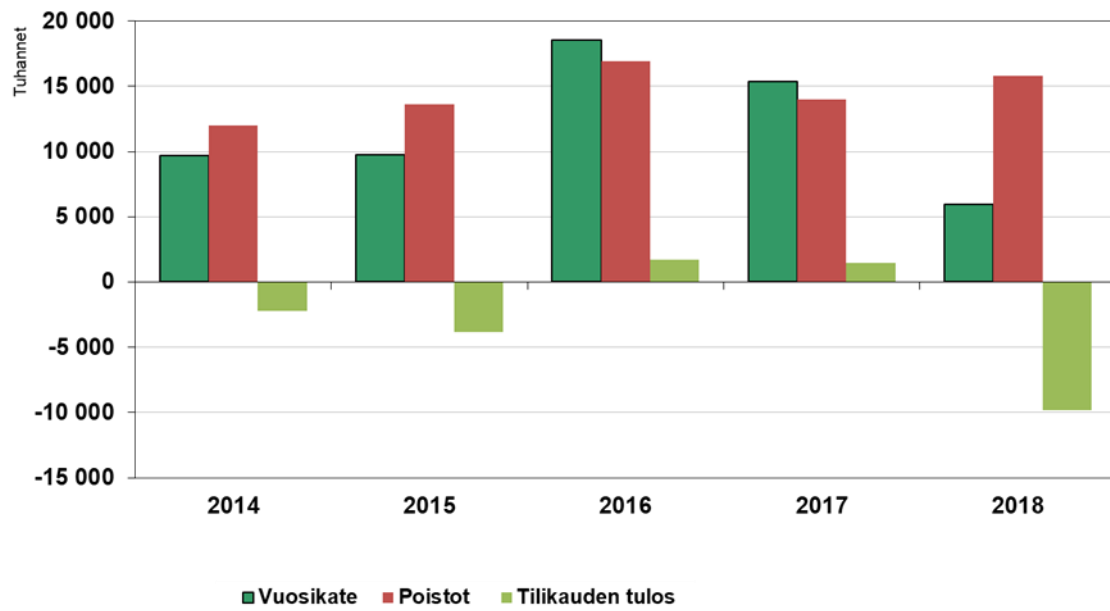
Toimintakate ja verorahoitusmuutos vuosina 2014-2018 (% / asukas)

Verotulot ja valtionosuudet 2014-2018

Vuosikate, poistot, tilikauden tulos 2014-2018

7.2. Investoinnit ja toiminnan rahoitus

Investoinnit vähenivät edellisestä vuodesta 30,7 %. Suurempiin investointeihin olisi ollut mahdollisuudet, kun myönnettyistä määrärahoista jäi käyttämättä 1,3 milj. euroa. Tilahankkeissa vuoden 2018 suurimmat kohteet olivat Nummen koulukeskuksen rakentaminen sekä Laurentius-talon rakentamisen aloitus. Kaikkiaan tilahallinnon hankkeisiin käytettiin 11,8 milj. euroa. Vesi- ja viemärlaitoksen hankkeisiin käytettiin 3,5 milj. euroa sekä liikenneväylien ja yleisten alueiden rakentamiseen 8,0 milj. euroa. Kunnallistekniikan ja vesihuollon suurimmat kohteet olivat Tynninharjun eritasoliittymän rakentaminen ja Peltoniemen jätevedenpuhdistamon peruskorjaus. Kaikkiaan vuoden 2017 investointeihin sisältyi lukuisia pienehköjä peruskorjaus- ja kunnostushankkeita.

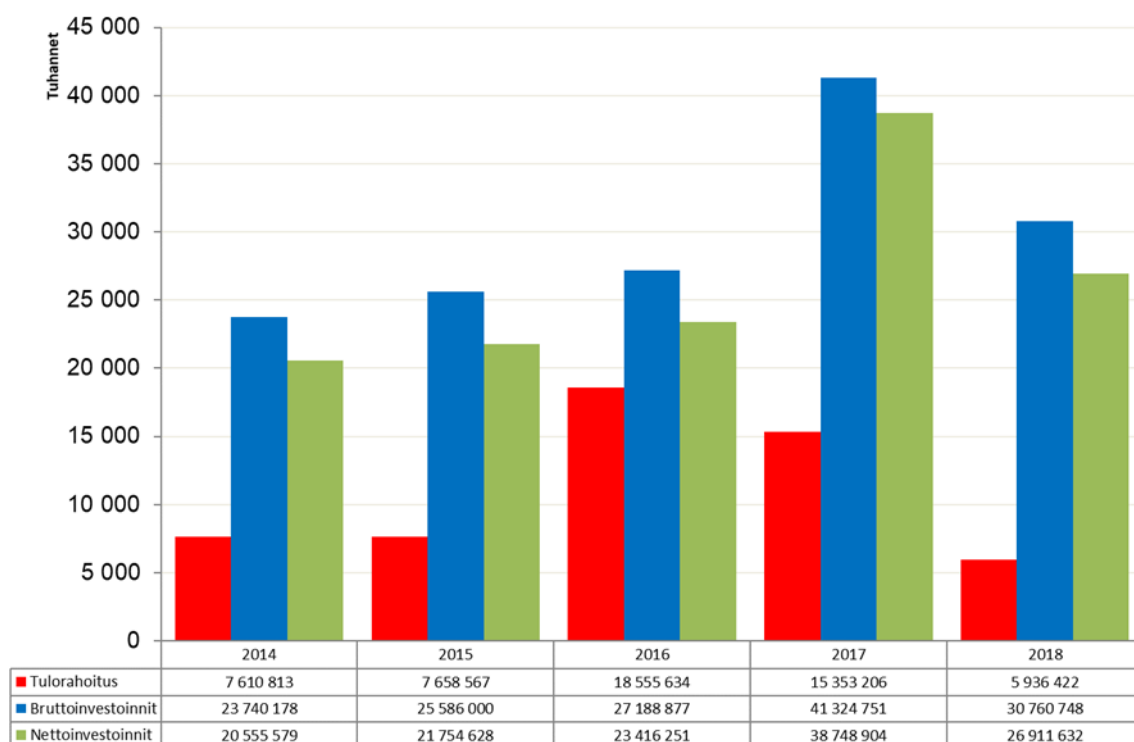
Kiinteän omaisuuden hankintaan käytettiin 1,7 milj. euroa ja tietohallinnon investointeihin 0,4 milj. euroa. Loppuosa investoinneista muodostui eri lautakuntien alaisen irtaimen omaisuuden hankinnasta.

Investointeihin jäi vuonna 2018 käytettäväksi tulorahoitusta 5,0 milj. euroa. Investointeihin oli käytettävissä vakuutuskorvauksia tai valtion avustuksia 2,3 milj. euroa, mikä oli investointien rahoitusosuuksina 1,2 milj. euroa enemmän kuin edellisenä vuonna. Investointien rahoituksessa omaisuuden myynti oli edellisen vuoden tasolla, kun kiinteistöjen ja osakkeiden myynnistä kertyi yhteensä 1,6 milj. euroa. Toiminnan ja investointien kokonaisrahavirrassa menot olivat 21,8 milj. euroa suuremmat kuin tulot. Edelliseen vuoteen verrattuna kokonaisrahoituksen tilanne parani 2,5 milj. euroa.

Vuoden kuluessa kaupunki otti uutta pitkäaikaista lainaa 28 milj. euroa ja lyhytaikaisten lainojen määrä väheni 4,0 milj. eurolla. Pitkäaikaisia lainoja lyhennettiin 10,4 milj. euroa ja kaupungin lainojen kokonaismäärä kasvoi 19,3 milj. eurolla. Rahoitustarpeita katettiin lisäksi liittymismaksutuloilla sekä muilla oman pääoman muutoksilla ja lisäksi käyttämällä kassavaroja. Korottomissa veloissa merkittävimmät erät olivat ostovelat ja lomapalkkajaksotukset sivukuluineen.

Rahoitusosuuksilla vähennyistä investoinneista rahoitettiin tulorahoituksella 20,80 %, kun vastaava prosentti edellisenä vuonna oli 38,10 %.

Tulorahoitus, bruttoinvestoinnit, nettoinvestoinnit 2014-2018

RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

(ulkoiset erät)

	2018	2017	
	1 000 €	1 000 €	
Toiminnan rahavirta			
Vuosikate	5 936	15 353	-61,3 %
Satunnaiset erät			
Tulorahoituksen korjauserät	-852	-952	-10,6 %
Investointien rahavirta			
Investointimenot	30 761	41 325	-25,6 %
Rahoitusosuudet investointimenoihin	2 284	1 051	117,3 %
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	1 565	1 525	2,6 %
Toiminnan ja investointien rahavirta	-21 827	-24 348	10,4 %
Rahoituksen rahavirta			
Antolainauksen muutokset	15	93	
Antolainojen lisäys	51		
Antolainojen vähennys	66	93	
Lainakannan muutokset			
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	28 000	48 000	
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	10 486	28 826	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-3 994	5 451	
Oman pääoman muutokset			
Muut maksuvalmiuden muutokset	5 785	977	
Rahoituksen rahavirta	19 320	25 695	
Kassavarojen muutos	-2 507	1 347	
Kassavarat 31.12.	5 439	7 946	
Kassavarat 1.1.	7 946	6 599	

RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

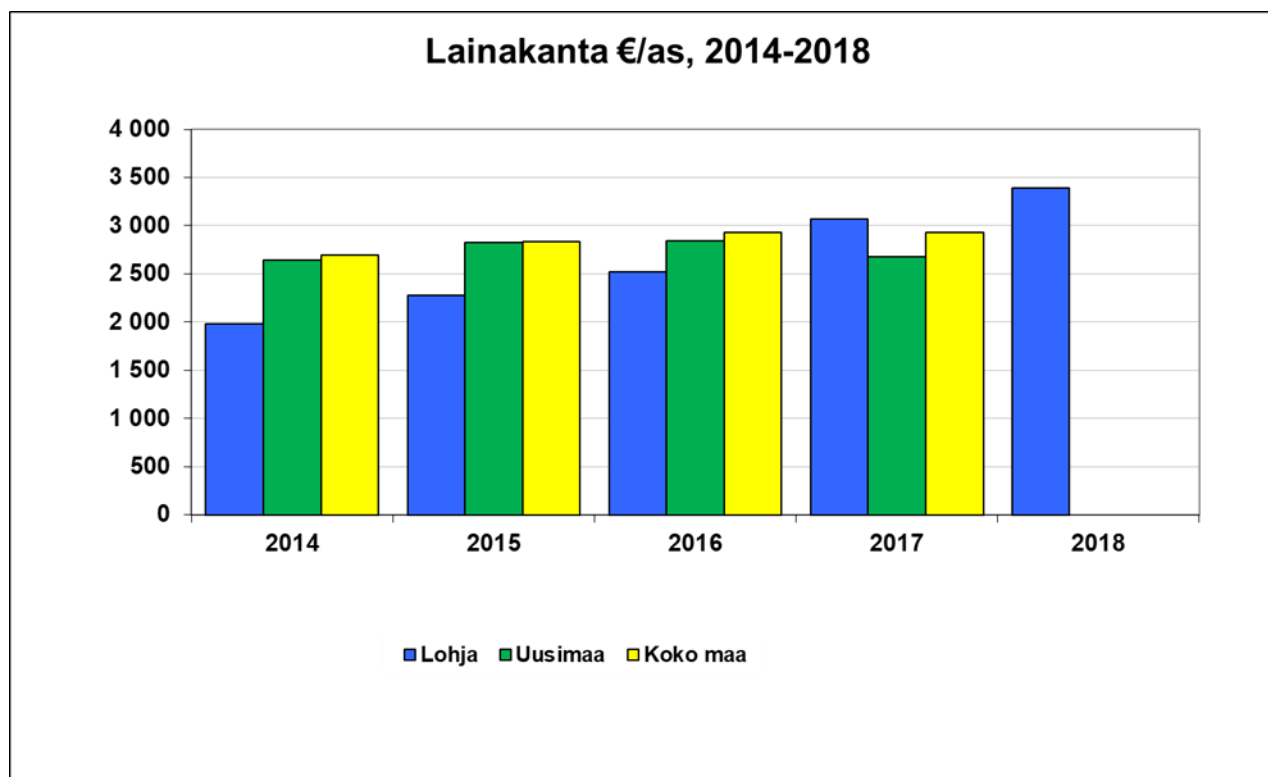
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta	-79 584	-65 527
Investointien tulorahoitus %	20,8	38,1
Lainanhoitokate	0,6	0,5
Kassan riittävyys (pv)	6	8
Asukasluku	46 324	46 785

7.3. Rahoitusasema ja sen muutokset

Pysyvissä vastaavissa 15,8 milj. euron poistojen jälkeen aineellisten hyödykkeiden määrä kasvoi 4,3 % eli 11,7 milj. euroa, mikä kohdistui rakennuksiin, kiinteisiin rakenteisiin ja laitteisiin sekä keskeneräisiin hankkeisiin. Toimeksiantojen varat laskivat 0,025 milj. euroa. Vaihtuvissa vastaavissa pitkäaikaiset saamiset pienenivät vuoden aikana 0,3 milj. Lyhytaikaiset saamiset laskivat 0,7 milj. euroa ja Rahoitusarvopaperit pysyivät viime vuoden tasossa. Rahat ja pankkisaamiset vähenivät 2,5 milj. euroa.

Taseen loppusumma kasvoi edellisestä vuodesta 2,5 % eli 8,1 milj. euroa oman pääoman vähenemässä 9,8 milj. euroa tilikauden alijäämän johdosta ja vieraan pääoman kasvaessa 18,1 milj. euroa. Pitkäaikainen vieras pääoma kasvoi 14,4 milj. euroa ja lyhytaikainen vieras pääoma kasvoi puolestaan 3,7 milj. euroa, kun lainat rahoituslaitoksilta kasvoivat 0,9 milj. euroa, lainat konserniyh-tiöiltä vähenivät 1,5 milj. euroa, ostovelat 1,0 milj. euroa sekä muiden velkojen kasvaessa 1,4 milj. euroa ja siirtovelkojen kasvaessa 3,8 milj. euroa. Saadut ennakot kasvoivat vuoden aikana 0,08 milj. euroa.

Kaupungin omavaraisuusaste heikkeni edellisestä vuodesta ja oli 38,80 %, kun se edellisenä vuonna oli 42,80 %. Pitkän aikavälin kehitys onkin ollut voimakkaasti negatiivinen, kun omavaraisuusaste vielä vuonna 2004 oli 76,3 %. Kaupungin lainamäärä kasvoi noin 13,5 milj. euroa ja oli asukasta kohden laskettuna vuoden lopussa 3 389 euroa.

TASE JA SEN TUNNUSLUVUT

VASTAAVAA	2018 1 000 €	2017 1 000 €	muutos %	VASTATTAVAA	2018 1 000 €	2017 1 000 €	muutos %
A PYSYVÄT VASTAAVAT	316 576	304 896	3,8	A OMA PÄÄOMA	128 272	138 070	-7,1
I Aineettomat hyödykkeet	2 097	2 236	-6,2	I Peruspääoma	127 910	127 910	0,0
1. Aineettomat oikeudet	593	784	-24,5	II Anonkorotusrahasito	127	127	0,0
2. Muut pitkäaikaiset menot	1 504	1 451	3,6	III Muut omat rahastot			
3. Ennakkomaksut				IV Edellisten tilikaudien ylijäämä (alijäämä)	10 033	8 595	16,7
				V Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-9 798	1 438	-781,2
II Aineelliset hyödykkeet	280 797	269 122	4,3	B POISTOERO JA VAPAAEHTOISET	1 454	1 521	-4,4
1. Maa- ja vesialueet	41 585	40 050	3,8	1. Poistoero	1 454	1 521	-4,4
2. Maa- ja vesialueiden anonkorotit	127	127	0,0	2. Vapaaehtoiset varaukset			
3. Rakennukset	158 252	155 846	1,5	C PAKOLLISET VARAUKSET	390	658	-40,7
4. Kiinteät rakenteet ja laitteet	67 224	64 898	3,6	1. Eläkevaraukset		8	-100,0
5. Koneet ja kalusto	6 598	6 797	-2,9	2. Muut pakolliset varaukset	390	650	-40,0
6. Muut aineelliset hyödykkeet							
7. Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	7 011	1 404	399,3	D TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	1 330	1 162	14,4
III Sijoitukset	33 683	33 538	0,4	1. Valtion toimeksiannot			
1. Osakkeet ja osuudet	30 310	30 150	0,5	2. Lahjoitusrahastojen pääomat	1 320	1 144	15,4
2. Joukkovelkakirjalainasaamiset				3. Muut toimeksiantojen pääomat	9	18	-49,1
3. Muut lainasaamiset	3 123	3 189	-2,1	E VIERAS PÄÄOMA	202 594	184 507	9,8
4. Muut saamiset	250	199	25,7	I Pitkäaikainen	124 973	110 568	13,0
B TOIMEKSIANTOJEN VARAT	771	796	-3,1	1. Joukkovelkakirjalainat			
1. Valtion toimeksiannot				2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	116 793	102 566	13,9
2. Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	771	796	-3,1	3. Lainat julkisyhteisöiltä		75	-100,0
3. Muut toimeksiantojen varat				4. Lainat muilta luotonantajilta			
C VAIHTUVAT VASTAAVAT	16 693	20 226	-17,5	5. Saadut ennakot			
I Vaihto-omaisuus				6. Ostovelat			
1. Aineet ja tarvikkeet				7. Muut velat/Liittymismaksut ja muut velat	8 180	7 927	3,2
2. Keskeneräiset tuotteet				8. Siirtovelat			
3. Valmiit tuotteet				II Lyhytaikainen	77 620	73 939	5,0
4. Muu vaihto-omaisuus				1. Joukkovelkakirjalainat	23 500	26 000	-9,6
5. Ennakkomaksut				2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	11 906	8 524	39,7
II Saamiset	11 254	12 280	-8,4	3. Lainat julkisyhteisöiltä	75	95	-21,1
Pitkäaikaiset saamiset		293	-100,0	4. Lainat muilta luotonantajilta	4 727	6 220	-24,0
1. Myyntisaamiset				5. Saadut ennakot	83	3	2667,8
2. Lainasaamiset				6. Ostovelat	11 097	12 129	-8,5
3. Muut saamiset		293	-100,0	7. Muut velat/Liittymismaksut ja muut velat	3 565	2 137	66,8
4. Siirtosaamiset				8. Siirtovelat	22 668	18 830	20,4
Lyhytaikaiset saamiset	11 254	11 987	-6,1	VASTAAVAA YHTEENSÄ	<u>334 040</u>	<u>325 918</u>	2,5
1. Myyntisaamiset	4 544	4 213	7,8	TASEEN TUNNUSLUVUT			
2. Lainasaamiset	42	45	-7,8	Omavaraisuus, %	38,8	42,8	
3. Muut saamiset	2 231	3 691	-39,6	Suhteellinen velkaantuneisuus, %	66,5	60,0	
4. Siirtosaamiset	4 437	4 037	9,9	Velat ja vastuut käyttötuloista	69,1	61,0	
III Rahoitusarvopaperit	592	592	0,0	Kertynyt yli-/alijäämä, 1000 €	235	10 033	
1. Osakkeet ja osuudet	592	592	0,0	Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas	5	214	
2. Sijoitukset rahamarkkinainstrumentteihin				Lainakanta 31.12., 1000 €	157 001	143 480	
3. Joukkovelkakirjalainasaamiset				Lainakanta 31.12., €/asukas	3 389,2	3 066,8	
4. Muut arvopaperit				Lainasaamiset, 1000 €	3 123	3 189	
IV Rahat ja pankkisaamiset	4 847	7 354	-34,1	Asukasmäärä	46 324	46 785	-1,0
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	<u>334 040</u>	<u>325 918</u>	2,5				

Asukasmäärä on ennakkotieto 14.2.2019.

Kokonaistulot ja menot (ulkoiset)

TULOT	1000 EUROA	%	MENOT	1000 EUROA	%
TOIMINTA			TOIMINTA		
TOIMINTATUOTOT	47 624	14,1 %	TOIMINTAKULUT	299 071	86,6 %
VEROTULOT	188 458	55,9 %	- VALMISTUS OMAAN KÄYTTÖÖN	-208	-0,1 %
VALTIONOSUDET	68 441	20,3 %	KORKOKULUT	1 181	0,3 %
KORKOTUOTOT	212	0,1 %	MUUT RAHOITUSKULUT	236	0,1 %
MUUT RAHOITUSTUOTOT	1 480	0,4 %	TULORAHOITUKSEN KORJAUSERÄT		
TULORAHOITUKSEN KORJAUSERÄT			+/- PAKOLLISTEN VARAUSTEN MUUTOS	288	0,1 %
- PYSYVIEN VASTAAVIEN HYÖDYKKEIDEN LUOVUTUSVOIOTOT	-1 158	-0,3 %	- PYSYVIEN VASTAAVIEN HYÖDYKKEIDEN LUOVUTUSTAPROT	-574	-0,2 %
INVESTOINNIT			INVESTOINNIT		
RAHOITUSOSUDET INVESTOINTIMENOIHIIN	2 284	0,7 %	INVESTOINTIMENOT	30 761	8,9 %
PYSYVIEN VASTAAVIEN HYÖDYKKEIDEN LUOVUTUSTULOT	1 565	0,5 %	RAHOITUSTOIMINTA		
RAHOITUSTOIMINTA			ANTOLAINASAAMISTEN LISÄYS	51	0,0 %
ANTOLAINASAAMISTEN VÄHENNYS	66	0,0 %	PITKÄAIKAISTEN LAINOJEN VÄHENNYS	10 486	3,0 %
PITKÄAIKAISTEN LAINOJEN LISÄYS	28 000	8,3 %	LYHYTAIKAISTEN LAINOJEN VÄHENNYS	3 994	1,2 %
KOKONAISTULOT YHTEENSÄ	336 972	100,0 %	KOKONAISMENOT YHTEENSÄ	345 264	100,0 %

8. Kaupunkikonsernin toiminta ja talous

8.1. Lohjan konsernirakenne

Lohjan kaupunkikonserniin kuuluu 9 tytäryhtiötä, sisältäen yhden säätiön. Kaupungin omistusosuus ja määräamisvalta on 6 yhtiössä 20 % tai suurempi, kuitenkin enintään 50 %. Kaupunki on jäsenenä kuudessa kuntayhtymässä.

Tytär- ja osakkuusyhtiöt jakaantuvat niiden toiminnan perusteella seuraavasti:

Tytäryhtiöt:

- asunto- ja kiinteistöyhtiöt 3 kpl
- liike- ja toimitilayhtiöt 3 kpl
- palvelujen tuotantoyhtiöt 2 kpl
- palvelutalossäätiö (kiinteistöt) 1 kpl

Osakkuusyhtiöt

- asunto- ja kiinteistöyhtiöt 2 kpl
- liike- ja toimitilayhtiöt 1 kpl
- palvelujen tuotantoyhtiöt 3 kpl

Kuntayhtymät

- perusturvan kuntayhtymä 4 kpl
- ammatillisen koulutuksen kuntayhtymät 1 kpl
- hallinnon ja yhdyskuntasuunnittelun kuntayhtymät 1 kpl

Kuntaliitoksen jälkeen ollaan yksinkertaistettu konsernirakennetta. Vuonna 2018 poistui 2 tytäryhtiötä ja 1 osakkuusyhtiö.

8.2. Tytäryhtiöiden tärkeimmät tapahtumat

Lohjan Vuokra-asunnot Oy omistaa 630 vuokratulokohdetta, jotka ovat valmistuneet vuosina 1967-2017. Kohteissa on yhteensä 1813 asuntoa.

Vuoden aikana asunnon vaihtoja oli 356 kpl eli 17,8 % koko asuntokannasta (v. 2017 luku oli 20,0 % ja 20,7 % v. 2016). Tyhjäkäynti oli 538.085 euroa ja osuus vuokratuloista 4,1 % (v. 2017 oli 831.566 euroa, osuus vuokratuloista 6,07 %). Yhtiön vuokraustoiminnassa on mukana Lohjan kaupungin hallinnoimia asuntoja ja näiden osuus tyhjäkäynnistä oli 83.904 euroa (v. 2017 103.332

eur). Yhtiön tyhjäkäynti lisääntyi euromääräisesti huomattavimmin vuosina 2015 -2016 kuntaliitosyhtiöiden sulautumisen ja perheasuntojen tarpeen vähenemisen myötä. Yhtiö on useampia vuosia tehnyt systemaattista työtä tyhjäkäynnin vähentämiseksi, mutta vuonna 2017 hyväksytyt kehittämisohjelman toimenpiteiden ja aktiivisen asuntojen markkinointiyön avulla yhtiö on saanut tyhjäkäynnin määrää vähennettyä.

Yhtiö on tilikauden aikana valmistautunut Kalliomäentie 3-5 kohteen purkamiseen siirtämällä asukkaita yhtiön muihin kohteisiin ja tilikauden päättyessä kohde on tyhjä. Kiinteistöjen tyhjentämisestä johtuva tyhjäkäynti oli tilikaudella yhteensä 109.507 euroa. Kun toteutunutta tyhjäkäyntiä oikaistaan kiinteistöjen tyhjentämisestä johtuneella tyhjäkäynnillä, niin tilikauden vuokraustoiminnan tyhjäkäynti on vähentynyt lähes 300.000 euroa verrattuna edelliseen vuoteen. Yhtiö kilpailutti tilikaudella uuden kiinteistöhallintaohjelman ja uuden ohjelman käyttöönotto oli 1.3.2018. Lisäksi yhtiö hankki erillisen ohjelman, jolla on kartoitettu ja dokumentoitu tietosuojan näkökulmasta yhtiön toimintaprosesseja ja arkistointia.

Lohjan Liikuntakeskus Oy:n vuonna 2018 Lohjan kaupungilta saama konserniavustus oli 3.928.587 €. Nousua vuoden 2017 konserniavustukseen (3.771.287 €) oli 157.300 € (+4,2 %).

Lohjan Liikuntakeskus Oy:n liikevaihto vuonna 2018 oli 1.565.426 €. Vuoden 2017 liikevaihtoon 1.609.420 € laskua oli 43.994 € eli 2,7 %. Suurin laskuun vaikuttava tekijä oli Neidonkeitaan liikevaihdon lasku (-44.517 €). Ennätysmäisestä kävijämäärästä huolimatta liikevaihto laski. Tämä johtuu runsaasta alennuskorttien käytöstä, joka toki palvelee Liikuntakeskuksen strategisten tavoitteiden toteutumista.

Lohjan Liikuntakeskus Oy:n toimintakulut vuonna 2018 olivat 5.644.164 €. Vuoden 2017 toimintakuluihin 5.465.982 € verrattuna kulut nousivat 178.182 €, joka prosentuaalisesti on 3,6 %.

Lohjan Liikuntakeskus Oy:n tilikauden tulokseksi muodostui 2 600 euron alijäämä

Lohjan Liikuntakeskus Oy:n vuoden 2018 kokonaissuoritemäärä 1 402 321 nousi 7,1 % edellisvuoteen verraten (1 308 891), mihin vaikutti eniten sisäliikuntapaikkojen käytön 10,7 %:n kasvu. Neidonkeitaan suoritemäärä nousi edellisvuodesta 3,1 %. Suoritemäärä 303 405, on Neidonkeitaan historian suurin ja verrattuna vuoden 2017 kävijämäärään (297 051) suoritteiden nousu oli 9354 kpl.

Lohjan Liikuntahallit Oy:n liikevaihto oli vuonna 2018 393.870 €. ja vuoden 2017 liikevaihtoon 379 001 € verrattuna kasvua oli 3,9 %. Tilikauden ylijäämäksi muodostui 101.348 ja verrattuna vuoden 2017 ylijäämään 60.420 kasvua oli 40,4 %.

Lohjan Liikuntahallit Oy:n merkittävimmät kunnostustyöt vuonna 2018 olivat Kuvataidekoulun ja Lukiosalin välisellä tasakatolla korjatut lattiakaivot, joista yksi vuosi siivouskeskukseen. Lisäksi Kuvataidekoulun ulkoseiniin tehtiin tiivistykset sisäilman parantamiseksi. Myös kaikkiin Tennarin ilmanvaihtokoneisiin (8 kpl) vaihdettiin hihnat ja ne rasvattiin ja pyyhittiin sisältä pölyistä. Lisäksi koneiden suodattimet vaihdettiin uusiin.

Käyttäjämäärissä kasvua oli tennishallissa, kamppailuhallin sekä lukiosalin, kun taas kuntosalin ja palloiluhallin käyttäjämäärä pieneni edellisestä vuodesta.

Vuonna 2018 Loher toimitti lämpöä 432 asiakkaalle yhteensä 147 428 MWh. Kasvua edellisvuodesta oli n. 10,7 %. Myynti ylitti talousarvion. Lämmöntoimitus oli 14,3 GWh suurempi kuin vuonna 2017. Uusia lämpösopimuksia solmittiin 5 kappaletta. Kaupunkialueella rakennettiin uutta kaukolämpölinja pituudeltaan 400 m. Keskustaverkoston kokonaispituus vuoden 2018 lopussa oli n. 47,2 km. Sammatissa verkostoa on n. 600 m., Pusulassa 1 405 m. ja Nummella n. 1 000 m. Kaukolämmön hintaa laskettiin loppuvuodesta Mäntynummen ja Virkkalan alueilla. Yhtiön liikevaihto oli 11,0 M€ ja se on muodostunut lämpöenergian myynnistä. Liikevaihto nousi edellisvuodesta 1,3 M€ eli 13,5 %. Energianhankinnan kustannukset nousivat edellisvuodesta 1,65 M€. Liikevoitto laski edellisvuodesta selvästi ollen 0,87 €.

8.3. Konsernin tuloslaskelma ja sen tunnusluvut

Konsernin vuosikatteen muodostui 12,8 milj. euroa ja 25,2 milj. euron poistojen jälkeen tilikauden tulos muodostui 12,4 milj. euron negatiiviseksi. Verrattuna edelliseen vuoteen vuosikate laski 12,3 milj. euroa ja tulos laski noin 14,6 milj. euroa. Konsernin vuosikatteen muutos verrattuna edelliseen vuoteen oli -49,1 % ja tulos oli 685,3 % huonompi kuin vuonna 2017. Suurimpien konserni yhtiöiden tuloksista ylijäämäisiä olivat Lohjan Energiahuolto Oy:n, Länsi-Uudenmaan ammattikoulutus-kuntayhtymän, Etevan sekä Lohjan Liikuntahallit Oy:n tulokset. HUS:in, Lovan ja Lohjan Liikunta-keskus Oy:n tulokset olivat alijäämäisiä.

KONSERNITULOSLASKELMA

1000 euroina

	2018	2017	
Toimintatuotot	167 376	163 706	2,2
Toimintakulut	420 848	406 111	3,6
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta/tappiosta	15	88	-83,0
Toimintakate	-253 457	-242 318	4,6
Verotulot	188 458	189 856	-0,7
Valtionosuudet	79 524	79 116	0,5
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	133	134	-0,7
Muut rahoitustuotot	812	863	-6,0
Korkokulut	1 987	1 830	8,6
Muut rahoituskulut	708	742	-4,5
Vuosikate	12 775	25 080	-49,1
Suunnitelman mukaiset poistot	25 173	23 193	8,5
Omistuksen eliminointierot negatiivinen	38	42	-8,0
Arvonalentumiset	11	1	1363,7
Poistot ja arvonalentumiset	25 222	23 235	8,6
Satunnaiset erät		282	-100,0
Tilikauden tulos	-12 447	2 127	-685,3
Tilinpäätössiirrot	-20	13	
Tilikauden verot	-223	-335	-33,5
Laskennalliset verot	-2	11	-123,3
Vähemmistöosuudet	25	-54	-145,6
Tilikauden yli/alijäämä	-12 669	1 761	-819,2
Konsernituloslaskelman tunnusluvut			
Toimintuotot prosenttia toimintakuluista	39,77	40,31	
Vuosikate/Poistot, %	50,75	108,14	
Vuosikate, euroa/asukas	275,77	536,07	
Asukasluku	46 324	46 785	

8.4. Konsernin rahoituslaskelma ja sen tunnusluvut

KONSERNIN RAHOITUSLASKELMA

1000 euroina

	2018	2017	
Toiminnan rahavirta			
Vuosikate	12 775	25 080	-49,1
Satunnaiset erät		282	-100,0
Tilikauden verot	-223	-335	-33,5
Tulorahoituksen korjauserät	-1 917	-990	93,5
Toiminnan rahavirta yhteensä	10 635	24 037	-55,8
Investointien rahavirta			
Investointimenot	39 903	52 881	-24,5
Rahoitusosuudet investointimenoihin	2 385	1 136	109,9
Pysyvien vastaavien hyödykk. Luovutustulot	3 645	2 441	49,3
Investointien rahavirta	-33 874	-49 304	-31,3
Toiminnan ja investointien rahavirta	-23 239	-25 268	-8,0
Rahoituksen rahavirta			
Antolainauksen muutokset			
Antolainasaamisten lisäykset			
Antolainasaamisten vähennykset	33		
Lainakannan muutokset			
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	30 970	57 337	
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	14 583	34 031	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-2 499	5 033	
Oman pääoman muutokset			
Muut maksuvalmiuden muutokset			
Toimeksiantojen varojen ja PO:n muutokset	191	-67	
Vaihto-omaisuuden muutos	-254	213	
Saamisten muutokset	798	1 634	
Korottomien velkojen muutokset	6 019	-1 141	
Rahoituksen rahavirta	20 675	28 978	
Rahavarojen muutos	-2 564	3 711	
Rahavarojen muutos			
Rahavarat 31.12.	19 140	21 704	
Rahavarat 1.1.	21 704	17 993	
	-2 564	3 711	

Konsernirahoituslaskelman tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1000 €	-94 835	-80 256
Investointientulorahoitus, %	34,05	48,47
Pääomamenojen tulorahoitus, %	24,53	29,24
Lainanhoitokate	0,89	0,75
Kassan riittävyys	14,61	15,98

Konsernin rahoituslaskelmassa investoinnit olivat 39,3 milj. euroa. Suurimmat investoinnit kaupungin lisäksi olivat Lohjan Vuokra-asunnoilla, Loherilla ja HUS:lla. Konsernin toiminnan ja investointien rahavirta oli 23,2 milj. euroa alijäämäinen vuonna 2018, kun edellisenä vuonna alijäämä oli 25,3 milj. euroa. Alijäämäisestä rahavirrasta rahoitettiin 20,7 milj. rahoituksen rahavirralla ja konsernin rahavarat kasvoivat vuoden aikana 2,6 milj. euroa.

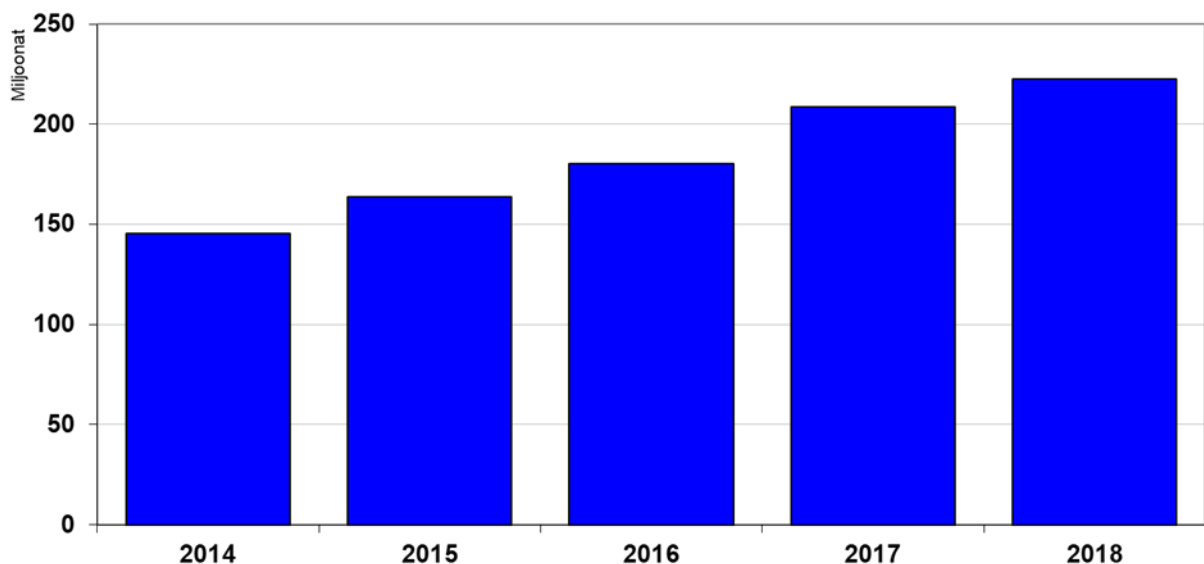
Lainamääränsä lisäsivät vuoden aikana kaupungin lisäksi Lohjan Vuokra-Asunnot Oy sekä HUS. Konsernin tulorahoitus laski edellisestä vuodesta ja koko konsernin investointien tulorahoitusprosentti oli 34,05 %, kun se edellisenä vuonna oli 48,47 %.

8.5. Konsernitaseen tarkastelu

Konsernitaseen loppusumma on kasvanut vuoden 2017 loppusummasta 1,7 %. Vastaavissa kasvu on kohdentunut aineellisissa hyödykkeissä maa- ja vesialueisiin, kiinteisiin rakenteisiin ja laitteisiin, koneisiin ja kalustoon sekä keskeneräisiin hankintoihin. Sijoituksissa osakkuusyhteisöosuudet ovat vähentyneet ja ovat osakkeet ja osuudet lisääntyneet. Saamiset ovat vähentyneet 0,8 milj. euroa, rahoitusarvopaperien määrä pysynyt ennallaan ja rahavarat vähentyneet 2,6 milj. euroa. Vastattavaa puolella oma pääoma on vähentynyt tilikauden alijäämän johdosta 12,7 milj. euroa Vieras pääoma on kasvanut 19,9 milj. eurolla ja pakolliset varaukset vähentyneet hivenen.

Konsernin omavaraisuusaste eli oman pääoman ja varausten osuus taseen loppusummasta oli 31,29 % mikä oli 3,51 % alhaisempi kuin edellisenä vuonna. Vastaava kaupungin tunnusluku oli 38,80 %. Konsernin alhaisempi omavaraisuusaste johtuu siitä, että varsinkin vuokratalohankkeet ja vuokrataloyhtiön suorittamat investoinnit on rahoitettu pitkäaikaisilla lainoilla omien pääomien ollessa varsin alhaiset. Konsernitaseen oman pääoman muodostumisessa huomio kiinnittyy siihen, että valtuuston hyväksymällä poistosuunnitelmalla laskettuna Lohjan Vuokra-Asunnot Oy:n oma pääoma on negatiivinen. Muiden tytäryhtiöiden omat pääomat ovat pääsääntöisesti toiminnan luonteen edellyttämällä tasolla.

Konsernin lainakanta 2014-2018

KONSERNITASE JA SEN TUNNUSLUVUT

VASTAAVAA	2018	2017		VASTATTAVAA	2018	2017	
	1 000 €	1 000 €			1 000 €	1 000 €	
PYSYVÄT VASTAAVAT	394 605	384 151	2,7	OMA PÄÄOMA	135 845	148 518	-8,5
Aineettomat hyödykkeet	5 825	4 794	21,5	Peruspääoma	127 910	127 910	0,0
Aineettomat oikeudet	716	946	-24,4	Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	135	135	0,0
Muut pitkävaikutteiset menot	5 107	3 847	32,7	Arvonkorotusrahas	127	127	0,0
Ennakkomaksut	2			Muut omat rahastot	1 592	1 571	1,3
Aineelliset hyödykkeet	383 617	374 283	2,5	Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)	18 749	17 013	10,2
Maa- ja vesialueet	46 685	45 033	3,7	Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-12 669	1 761	-819,2
Rakennukset	236 302	237 852	-0,7	VÄHEMMISTÖOSUUDET	316	359	-12,0
Kiinteät rakenteet ja laitteet	74 296	71 750	3,5	PAKOLLISET VARAUKSET	3 155	3 193	-1,2
Koneet ja kalusto	13 405	13 035	2,8	Eläkevaraukset	41	49	-16,2
Muut aineelliset hyödykkeet	188	205	-8,2	Muut pakolliset varaukset	3 114	3 144	-1,0
Ennakkomaksut ja kesk.er. hankinnat	12 742	6 409	98,8	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	1 931	1 741	10,9
Sijoitukset	5 163	5 075	1,7	VIERAS PÄÄOMA	294 645	274 736	7,2
Osakkuusyhteisöosuudet	2 195	2 600	-15,6	Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	181 718	170 033	6,9
Osakkeet ja osuudet	2 848	2 321	22,7	Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	10 812	10 392	4,0
Muut lainasaamiset	53	86	-38,4	Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	40 885	38 682	5,7
Muut saamiset	67	67	0,0	Saadut ennakot	744	777	-4,1
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	1 335	1 337	-0,1	Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	60 486	54 852	10,3
VAIHTUVAT VASTAAVAT	39 952	43 060	-7,2	VASTATTAVAA YHTEENSÄ	<u>435 892</u>	<u>428 548</u>	1,7
Vaihto-omaisuus	2 113	1 859	13,7	KONSERNITASEEN TUNNUSLUVUT			
Saamiset	18 699	19 497	-4,1	Omavaraisuus-%	31,29	34,80	
Pitkäaikaiset saamiset	74	765	-90,3	Konsernin lainakanta 31.12, 1000 €	222 603	208 715	
Lyhytaikaiset saamiset	18 625	18 733	-0,6	Konsernin lainat euroa/asukas	4 805	4 461	
Rahoitusarvopaperit	5 434	5 409	0,5	Asukasluku	46324	46785	
Rahat ja pankkisaamiset	13 706	16 295	-15,9	Lainasaamiset 31.12., 1000 €	53	86	
VASTAAVAA YHTEENSÄ	<u>435 892</u>	<u>428 548</u>	1,7	Rahoitusvarallisuus euroa/asukas	-5 528	-4 975	
				Suhteellinen velkaantuneisuus, %	67,51	63,32	
				Velat ja vastuut käyttötuloista, %	76,86	68,76	
				Kertynyt yli-/alijäämä, €	6 081	18 774	
				Kertynyt yli-/alijäämä, asukas	131,26	401,29	

8.6. Konsernivalvonnan järjestäminen

Kaupunginvaltuusto määrittelee kaupungin tavoitteet ja sen mukaiset omistajapolitiikan linjaukset, päättää kuntakonserniin kuuluvien yhteisöjen toiminnallisista ja taloudellisista tavoitteista sekä hyväksyy konserniohjeet. Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt 1.2.2018 voimassa olevat konserniohjeet.

Kaupunginhallitus antaa konserniohjeita koskevat yksityiskohtaisemmat yleiset ohjeet tai delegoi ohjeiden antamisvaltuudet kaupungin muulle viranomaiselle. Lisäksi kaupunginhallitus valitsee edustajat ja ehdokkaat tytäryhteisöjen hallintoelimiin ja antaa ohjeet edustajille sekä seuraa ohjeiden noudattamista. Toimintakertomuksen yhteydessä kaupunginhallitus antaa valtuustolle tiedot tytäryhteisöjen toiminnasta.

Lautakunnat toimintojen vastuullisina järjestäjinä ja palvelujen ostajina antavat toimialallaan valtuuston asettamien tavoitteiden pohjalta tytäryhteisöille toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Lautakunta huolehtii toimialaansa kuuluvan tytäryhteisön toiminnan seurannasta ja ilmoittaa mahdollisesti havaitsemistaan toiminnallisista ja taloudellisista poikkeamista ja muista epäkohdista kaupunginhallitukselle. Konserniohjeiden mukaisesti kaupunginjohtaja kaupunginhallituksen alaisena johtaa kaupunkikonsernia ja seuraa omistajapolitiikan toteutumista. Lisäksi tytäryhteisön on raportoitava toiminnasta vastaavalle toimielimelle sen mukaan, kun ao. toimielin on ohjeistuksessaan edellyttänyt.

9. Kaupunginhallituksen esitys tilikauden tuloksen käsittelystä ja talouden tasapainottamista koskevista toimenpiteistä

9.1. Tilikauden tuloksen käsittely

Tilikauden tulos ennen varausten muutoksia ja rahastosiirtoja on 9 864 892,08 euroa alijäämäinen. Kaupunginhallitus esittää tilikauden tuloksen käsittelemiseksi, että

1. vähennetään investointivarauksella rahoitettujen hankkeiden poistoeroa 67 158,39 euroa;
2. poistoeron muutoksen jälkeen syntyvä, määrältään 9 797 733,69 euron alijäämä kirjataan oman pääoman tilikauden ylijäämätilille.

9.2. Arvio tulevasta kehityksestä

Taloukasvu ei kehittynyt ennakoitusti ja paras kasvun vaihe on ohitettu. Verotulojen ennakoitua vaisempi kehitys aiheutti myös usealle kunnalle ongelmia vuoden 2019 talousarvion toteutumisen suhteen. Lisäksi kuntien toimintamenot kasvavat edelleen tasaisesti ikärakenteen muutoksen lisäessä palvelutarvetta. Tästä johtuen kuntien tulo-rahoitus ei riitä kattamaan investointeja ja velkaantumisen tulee jatkumaan osassa kuntia voimakkaasti. Kuntien keskinäiset erot talouskehityksessä uhkaavat kasvaa entisestään.

Lohjan kaupungissa vuoden 2019 talousarvion verotulot ovat 6,3 % suuremmat kuin toteutuneet verotulot vuonna 2018. Kuntaliiton veroennustekehikon mukaan Lohjan talousarvioon 2019 kirjatut verotulot eivät tule toteutumaan kokonaisuudessaan, kun koko kansantalouden palkkasumman on arvioitu kasvavan 2,7 % vuonna 2019. Tätä arviota tukevat myös alkuvuoden talouden kasvunusteet.

Lohjan vuoden 2019 alkuperäisessä talousarviossa vuosikate on 16,1 milj. euroa, joka perustui toimintakatteen 0,2 %:n parantumiseen verrattuna vuoden 2018 tilinpäätökseen. Kuitenkin vuoden 2019 toimintakate on 1,1 % huonompi kuin vuoden 2018 alkuperäisen talousarvion toimintakate. Toimintakulut ylittivät alkuperäisen talousarvion 3,3 % ja ylittivät muutetun talousarvion 1,9 %. Jos arvioidaan toimintakatteen heikkenevän tänä vuonna viime vuoden talousarvion muutosta vastaavasti, muodostuu vuosikatteen noin 7,8 milj. euroa ja tilikauden tulokseksi 24,7 milj. euron alijäämä.

Vuoden 2019 talousarviossa investointien määrä on 35,3 milj. euroa ja rahoitusosuuksilla sekä käyttöomaisuuden luovutustuloilla vähennetyt nettoinvestoinnit 32,8 milj. euroa. Edellä ennustetulla vuosikatteen toteutuessa täysimääräisesti lainamäärä saattaisi kasvaa 27,0 milj. eurolla. Rahoituksen näkökulmasta taloutta ei saada tasapainotettua kunnallisveron edes yhden prosenttiyksikön korotuksella.

9.3. Arvio riskeistä ja epävarmuustekijöistä

Tulevaisuudessa Lohjan kaupungin suurimmat riskit ovat suuren investointipaineen hallinta sekä käyttötalouden menojen hillintä. Asian merkitys korostuu entisestään lainamäärän kasvaessa nopeaan tahtiin. Tulorahoituksen riittämättömyys suhteessa investointeihin tulee edellyttämään käyttötalouden osalta vaikeita ratkaisuja. Kaupungin tulee myös kehittää elinvoimaisuutta ja pysäyttää asukasluvun lasku, jotta kaupungin talous olisi helpommin hallittavissa. Lisäksi kaupungin on vaurauduttava vuoden 2019 tilinpäätöksen yhteydessä alijäämän kattamisvelvollisuuden toimeenpanoon, jos tulos on alijäämäinen ja syntyy kumulatiivista alijäämää kaupungin taseeseen.

Lisäksi Sote-uudistuksen kariutuminen aiheuttaa laaja-alaisesti erilaisia riskejä niin talouden, toiminnan ja kaupungin omaisuuden hallinnan osalta.

10. Toimielinten vuoden 2018 toiminta ja talousarvion toteutuminen

10.1. Käyttötalouden toteutuminen

10.1.1. Luottamushenkilöhallinto

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Kaupunginvaltuusto	51 jäsentä, 11 kokousta	0/ -270 484
Kaupunginhallitus: Kaupunginhallitus (kokoustoiminta, seminaarit, matkat, tapahtumat, kaupunginjohtaja) ja toimikunnat	13 kaupunginhallituksen ja 7 konsernijaoston jäsentä, yhteensä 29 kokousta	0/ -493 348
Toimikunnat, Palvelutuotantolautakunta, Vetovoimalautakunta, Lasten, nuorten ja perheiden lautakunta ja Sosiaali- ja terveyslautakunta		10 000/ -662 554
Toimialajohto (Hyvinvointi ja Elinvoima)		0/ -213 560

Toiminnalliset muutokset

Vuonna 2017 aloittanut luottamuselinorganisaatio jatkoi toimintaansa.

Asuntomessujen valmistelutoimet vuodelle 2021 jatkuivat. Isoja kaavahankkeita ja maanhankintoja messuja ja muita strategisesti keskeisiä kohteita varten on valmisteltu ja päätetty. Kaupunki varautui päätöksenteossaan myös tulevaa Tunnin Junaa varten. Edellä mainittu valmistelu edellytti edelleen ylimääräisiä kokouksia ja runsaasti valmistelua. Jo vuonna 2017 leimasi päätöksenteossa runsas sisäilmaongelmaisten kiinteistöjen vyyhti, jota kaupunki on tänä vuonna määrätietoisilla toimillaan hoitanut. Myös vuotta 2018 leimasi päätöksenteossa runsas aloitteiden määrä. Merkittävän, useita kokouksia, laajaa valmistelua sekä henkilöstön osallistamista edellyttänyt talouden tasapainottamista koskeva, säästötoimenpiteitä kokoava päätöskokonaisuuden valmistelu alkoi niinkään vuonna 2018. Samoin eduskunta- ja europarlamenttivaalien valmistelu käynnistyi loppuvuodesta 2018.

Kuntalaisten vaikuttamista aktivoitiin videoimalla valtuuston kokouksia ja alueiden johtokunnan kokouksia. Sosiaalista mediaa hyödynnettiin osana kuntalaisten aktiivista osallistamista sekä kaupungin verkkosivujen palautekanavan käyttöönotolla. Lohjan luottamushenkilöt tekivät tutustumismatkan Hyvinkään Sveitsiin.

Luottamushenkilöhallinnon tuloslaskelma

Toimielimen toimintakate on sitova suhteessa valtuustoon.

LUOTTAMUSHENKILÖHALLINTO	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
320 MAKSUTUOTOT	0	0	0		79
350 MUUT TOIMINTATUOTOT	0	0	10 000		0
YHTEENSÄ	0	0	10 000		79
TOIMINTAKULUT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-789 670	-789 670	-839 684	106,33%	-679 719
401 HENKILÖSIVUKULUT	-121 210	-121 210	-142 592	117,64%	-115 834
430 PALVELUJEN OSTOT	-423 920	-423 920	-402 835	95,03%	-289 245
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-45 480	-45 480	-26 734	58,78%	-81 332
470 AVUSTUKSET	-153 700	-153 700	-153 885	100,12%	-126 963
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-153 780	-153 780	-74 215	48,26%	-52 874
YHTEENSÄ	-1 687 760	-1 687 760	-1 639 945	97,17%	-1 345 967
TOIMINTAKATE	-1 687 760	-1 687 760	-1 629 945	96,57%	-1 345 888

LUOTTAMUSHENKILÖHALLINTO (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
320 MAKSUTUOTOT	0	0	0		79
350 MUUT TOIMINTATUOTOT	0	0	10 000		0
YHTEENSÄ	0	0	10 000		79
TOIMINTAKULUT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-789 670	-789 670	-839 684	106,33%	-679 719
401 HENKILÖSIVUKULUT	-121 210	-121 210	-142 592	117,64%	-115 834
430 PALVELUJEN OSTOT	-337 320	-337 320	-314 894	93,35%	-248 353
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-45 480	-45 480	-26 734	58,78%	-81 332
470 AVUSTUKSET	-153 700	-153 700	-153 885	100,12%	-126 963
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-84 580	-84 580	-3 429	4,05%	-2 580
YHTEENSÄ	-1 531 960	-1 531 960	-1 481 219	96,69%	-1 254 781
TOIMINTAKATE	-1 531 960	-1 531 960	-1 471 219	96,04%	-1 254 702

LUOTTAMUSHENKILÖHALLINTO (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTAKULUT					
430 PALVELUJEN OSTOT	-86 600	-86 600	-87 941	101,55%	-40 893
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-69 200	-69 200	-70 786	102,29%	-50 293
YHTEENSÄ	-155 800	-155 800	-158 726	101,88%	-91 186
TOIMINTAKATE	-155 800	-155 800	-158 726	101,88%	-91 186

1003 TOIMIKUNNAT	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%
6021 ASUNTOMESSUT (2017-2021)				
TOIMINTATUOTOT				
MUUT TOIMINTATUOTOT	0	0	10 000	
TOIMINTATUOTOT YHTEENSÄ	0	0	10 000	
TOIMINTAKULUT				
HENKILÖSTÖKULUT	-116 000	-116 000	-197 023	169,85%
PALKAT JA PALKKIOT	-94 990	-94 990	-163 520	172,14%
HENKILÖSIVUKULUT	-21 010	-21 010	-33 502	159,46%
ELÄKEKULUT	-16 190	-16 190	-27 430	169,42%
MUUT HENKILÖSIVUKULUT	-4 820	-4 820	-6 073	125,99%
PALVELUJEN OSTOT	-131 000	-131 000	-137 701	105,12%
AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-20 000	-20 000	-15 360	76,8%
MUUT TOIMINTAKULUT	-85 900	-85 900	-9 100	10,59%
TOIMINTAKULUT YHTEENSÄ	-352 900	-352 900	-359 184	101,78%
TOIMINTAKATE	-352 900	-352 900	-349 184	98,95%

10.1.2. Keskusvaalilautakunta

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Vaalit: Kunnallisvaalit ja valtiolliset vaalit	37 042 äänioikeutettua	79 270/ -140 283

Toiminnalliset muutokset

Vuosi 2018 oli vaalien osalta väli vuosi. Painopiste oli vuoden 2019 vaalikevääseen valmistautumisessa ja toimitsijoiden nimeämisessä. Alkusuksystä oli vielä käsitys, että keväällä 2019 tullaan pitää määän eduskunta-, europarlamentti- ja maakuntavaalit. Vuonna 2018 lähetettiin kyselyt eri oppilaitoksiin 18-vuotta täyttäneiden opiskelijoiden saamiseksi vaalitöihin, päätettiin äänestyspaikoista ja ajankohdista sekä ennakoäänestysten paikoista. Ennakoäänestyspaikkojen osalta muutoksia entiseen ei ole ollut tarpeen tehdä lainkaan, kaikissa kaupunginosissa taataan tasapuoliset mahdollisuudet ennakoäänestää.

Toiminnallisina muutoksina mainittakoon vuoden 2017 puolella tehty muutos varsinaisen vaalipäivän äänestyspaikkojen vähentäminen 18:sta 12:een kaupungin tuottavuushankkeen nimissä. Vastaavasti sähköisiä työvälaineitä ja tapoja tullaan hyödyntämään entistä laajemmin kaikilla 12 äänestyspaikalla.

Luottamushenkilöhallinnon tuloslaskelma

Toimielimen toimintakate on sitova suhteessa valtuustoon.

KESKUSVAALILAUTAKUNTA	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
330 TUET JA AVUSTUKSET	100 000	100 000	79 270	79,27%	0
YHTEENSÄ	100 000	100 000	79 270	79,27%	0
TOIMINTAKULUT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-140 000	-140 000	-107 175	76,55%	-154 618
401 HENKILÖSIVUKULUT	-15 500	-15 500	-12 330	79,55%	-19 294
430 PALVELUJEN OSTOT	-47 700	-47 700	-17 989	37,71%	-55 847
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-5 400	-5 400	-2 789	51,65%	-11 385
482 MUUT TOIMINTAKULUT	0	0	0		-2 692
YHTEENSÄ	-208 600	-208 600	-140 283	67,25%	-243 835
TOIMINTAKATE	-108 600	-108 600	-61 013	56,18%	-243 835

KESKUSVAALILAUTAKUNTA (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
330 TUET JA AVUSTUKSET	100 000	100 000	79 270	79,27%	0
YHTEENSÄ	100 000	100 000	79 270	79,27%	0
TOIMINTAKULUT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-140 000	-140 000	-107 175	76,55%	-154 618
401 HENKILÖSIVUKULUT	-15 500	-15 500	-12 330	79,55%	-19 294
430 PALVELUJEN OSTOT	-45 600	-45 600	-15 889	34,84%	-55 347
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-5 400	-5 400	-2 789	51,65%	-11 385
YHTEENSÄ	-206 500	-206 500	-138 183	66,92%	-240 643
TOIMINTAKATE	-106 500	-106 500	-58 913	55,32%	-240 643

KESKUSVAALILAUTAKUNTA (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTAKULUT					
430 PALVELUJEN OSTOT	-2 100	-2 100	-2 100	100,0%	-500
482 MUUT TOIMINTAKULUT	0	0	0		-2 692
YHTEENSÄ	-2 100	-2 100	-2 100	100,0%	-3 192
TOIMINTAKATE	-2 100	-2 100	-2 100	100,0%	-3 192

10.1.3. Tarkastuslautakunta

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Tarkastuslautakunta	10 kokousta controller 0,3 htv	0/ -71 623
Tilintarkastus	65,4 lakisääteistä tarkastus-päivää	0/ -33 883

Tarkastuslautakunnalla oli tilikauden aikana yhteensä 10 kokousta, joista kuudessa alkuvuoden kokouksessa käsiteltiin vuoden 2017 arviointikertomusta. Tilikaudella 2018 tarkastuslautakunta on arvioinut haastattelujen perusteella sekä elinvoima- että hyvinvointi -toimialoja.

Tarkastuslautakunnan sitovat tavoitteet

- valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- arvioida:
  - o ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja
  - o kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
  - o talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;
- valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

Tarkastuslautakunta kilpailutti tilintarkastuspalvelut vuosiksi 2018-2022. Kilpailutuksen voitti tilintarkastusyhteisö BDO Audiator Oy. Valtuusto päätti 18.4.2018 kokouksessaan (§ 44) valita Bdo Audiator Oy:n suorittamaan tilintarkastusta tilikausille 2018-2022.

Tarkastuslautakunnan hyväksyi sidonnaisuusrekisteriin tehdyt päivitykset marraskuussa 2018.

Lakisääteistä tilintarkastusta on suoritettu tilintarkastuksen tarkastussuunnitelman ja työohjelman mukaisesti. Tilintarkastuksen kustannukset olivat 33 883 euroa. Laskutettuja lakisääteisiä tilintarkastuspäiviä kertyi vuoden 2018 aikana 65,4 päivää, joista 22,2 päivää kohdistui vuoteen 2017 ja 43,2 päivää vuoteen 2018. Tilintarkastuksen kustannuksiin sisältyy tilintarkastajan raportointia, neuvontaa ja osallistuminen tarkastuslautakunnan kokouksiin.

Tarkastuslautakunta saavutti sille tilikaudelle 2018 asetetut toiminnalliset tavoitteet ja alitti talousarvion. Toteutunut toimintakate tilikaudella oli -71 623 euroa ollen 14 617 euroa budjetoitua parempi. Säästöä syntyi palvelujen ostojen ja henkilöstökulujen kautta.

Tarkastuslautakunnan tuloslaskelma

Toimielimen toimintakate on sitova suhteessa valtuustoon.

TARKASTUSLAUTAKUNTA	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-27 270	-27 270	-25 589	93,84%	-24 642
401 HENKILÖSIVUKULUT	-4 120	-4 120	-3 451	83,75%	-3 275
430 PALVELUJEN OSTOT	-51 800	-51 800	-39 627	76,5%	-43 203
450 AINEET,TARVIKKEET JA TAVARAT	-150	-150	-36	24,19%	-161
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-2 900	-2 900	-2 920	100,69%	-400
YHTEENSÄ	-86 240	-86 240	-71 623	83,05%	-71 681
TOIMINTAKATE	-86 240	-86 240	-71 623	83,05%	-71 681

TARKASTUSLAUTAKUNTA (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-27 270	-27 270	-25 589	93,84%	-24 642
401 HENKILÖSIVUKULUT	-4 120	-4 120	-3 451	83,75%	-3 275
430 PALVELUJEN OSTOT	-49 700	-49 700	-37 515	75,48%	-40 403
450 AINEET,TARVIKKEET JA TAVARAT	-150	-150	-36	24,19%	-161
YHTEENSÄ	-81 240	-81 240	-66 591	81,97%	-68 481
TOIMINTAKATE	-81 240	-81 240	-66 591	81,97%	-68 481

TARKASTUSLAUTAKUNTA (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTAKULUT					
430 PALVELUJEN OSTOT	-2 100	-2 100	-2 112	100,57%	-2 800
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-2 900	-2 900	-2 920	100,69%	-400
YHTEENSÄ	-5 000	-5 000	-5 032	100,64%	-3 200
TOIMINTAKATE	-5 000	-5 000	-5 032	100,64%	-3 200

10.1.4. Elinvoima

Elinvoiman toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus (kokoaikaisten ja osa-ai- kaisten lukumäärä 31.12.2018)	tuotot/kulut €
Konsernihallinnon tulosalue: henkilöstö ja hallinto, talous ja strategia	- 28 henkilöä	3 814 166 -11 717 851
Palvelutuotannon tulosalue: operatiiviset hallintopalvelut, tilojen palvelut, rakennuttaminen ja kaupunkitekniikka	- 502 henkilöä	59 638 100 -47 548 523
Kaupunkikehityksen tulosalue: elinkeinotoimi, kaavoitus, kiinteistö ja kartas- totoimi, rakennusvalvonta, ympäristönsuojelu, ympäristöterveys	- 69 henkilöä	3 096 869 -5 609 659
Kaupunkisisältöjen palvelualue: liikuntakeskus, kirjasto, Hiiden opisto, kau- punginorkesteri, musiikkiopisto, Lohjan teat- teri, museo, yleinen kulttuuritoimi, matkailu, markkinointi ja PR	- 111 henkilöä	2 021 473 -15 749 138

Elinvoiman prosessit

Elinvoiman toimialan toimintaa ohjattiin seuraavilla prosesseilla seuraavien prosessinomistajien toimesta:

Ennakoiva ja kestävä kaupunkikehittäminen –prosessi, Leena Iso-Markku:

Prosessin sisällä pidettiin säännöllisesti kaava ja kunnallistekniikka -palaverit kahden viikon välein. Palavereihin osallistuvivat kaavoituksen, kiinteistö- ja tonttipalvelujen, rakennusvalvonnan, ympäristönvalvonnan ja -suojelun, ympäristöterveyden, kaupunkitekniikan ja tilaprosessin edustajat. Lisäksi kehittämis- ja koordinaatioryhmä selvitti kaupunkitason yhteisiä tietotarpeita sekä tarvittavia aluejakoja ja ennakoinnin aikajänteitä.

Toimivan, terveellisen, turvallisen rakentamisen edistäminen –prosessi, Eero Soinio:

Prosessijohtamisen periaate on käytössä Tilojen hallinnan osalta. Prosessin kautta on pyritty tehostamaan kaupungin tilojen käyttöä, vähentämään vuokratilojen käyttöä ja poistamaan tarpeettomia tiloja. Konkreettisesti tämä näkyy mm. siinä, että lähes kaikissa tilahankkeissa on hankittu tilaprosessin omistajan lausunto hankkeesta ennen päätöksentekoa. Prosessinomistaja on osallistunut suurten tilahankkeiden suunnitteluun. Prosessinomistajan suunnittelemana toteutettiin v. 2018 ”Lohjantähden tyhjennys”. Tässä tilahankkeessa kaupunki luopui kaikista vuokratiloista kauppa-keskuksessa. Toiminnot sijoitettiin kaupungin omiin, olemassa oleviin tiloihin. Tämä tilojen käytön tehostaminen säästää vuositasolla yli 400 000 euroa vuokratuloja. Prosessin puitteissa on valmis-teilla uusia kiinteistökohteita myyntilistalle entisten ns. Harmaiden listojen lisäksi.

Prosessinomistaja on osallistunut aktiivisesti kaupungin suurimman väistöilahankkeen (Lohjan Yhteiskoulun lukio) kiireelliseen toteuttamiseen. Lohjan kaupungissa tapahtuva sisäilmatyö on keskeinen osa prosessia. Prosessinomistaja johtaa kaupungin sisäilmatyötä. Suurena ja vaikeana sisäilmakohteena on työllistänyt erityisesti Järnefeltin koulun sisäilmaongelmat, jotka pyritään ratkaisemaan uudella koululla. Samassa yhteydessä on tarkoitus uudistaa koko Virkkalan kouluverkko.

Aktiivinen ja ennakoiva yrityselämän kehittäminen –prosessi, Tapani Tapiola:

Elinvoiman toimialaan kuuluvan elinkeinopalveluiden toiminnallinen painopiste oli yrityskontaktointin aktivoimisessa kaupungin sisällä ja kaupungista ulospäin. Yrityssijoittumispalveluita kehitettiin, tiedottamista ja viestintää parannettiin. Yritystietojärjestelmän rakentamista ja kehittämistä jatkettiin.

Sisältörikkaan elämän edistäminen –prosessi, Eero Ahtela:

Prosessin tavoitteena on luoda eri-ikäisille kuntalaisille mahdollisuuksia tapahtumarikkaalle, liikunnalliselle ja kulttuurisesti täysipainoiselle elämälle ja tuoda heille tietoa lohjalaisista liikunnan, kulttuurin ja luonnon käyttömahdollisuuksista. Prosessin toimenpiteiden kautta tavoitteena on saada pidettyä kuntalaiset terveinä, virkeinä ja elinvoimaisina.

Luovan vetovoimaisuuden lisääminen –prosessi, Evita Malm:

Prosessin vaativin ja laajin toimenpide oli yli 20 000 kävijää ja paljon valtakunnallista huomiota keränneen Jääkarusellifestivaalin tuotanto. Prosessissa hyödynnettiin useiden toimialojen sekä yksiköiden palveluita ja yhteistyötä, joiden avulla tapahtuma saatiin toteutettua. Tehtiin selvityksiä jaostolle ja kaupungin johdolle vetovoimaisten tapahtumien merkityksestä ja paneuduttiin kaupungin tulevien suurhankkeiden kuten Tennarin sekä Asuntomessu -alueen kehittämiseen, tapahtumatuotannon näkökulmasta.

Elinvoiman sitovat tavoitteet

Elinvoimainen Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
Budjetointiprosessin vakiinnuttaminen	* Alhaalta ylöspäin malli on toiminnassa. Budjettiprosessi on aikataulutettu. * Erillistä kyselyä ei tehty, vaan tyytyväisyys selvitetiin pidettyjen koulutusten yhteydessä.	Käyttäjäaktiivisuus. Tyytyväisyyskysely käyttäjille.
Varautuminen Soteen ja maakuntauudistukseen	* Sote- ja maakuntalait ovat edelleen hyväksymättä. Aktiivisia toimenpiteitä vain vähän. Luovutettavien kiinteistöjen luettelot on tarkastettu. * On listattu siirtyvä henkilöstö, vuokrattavat kiinteistöt, siirrettävät sopimukset sekä luovutettava irtaimisto. Arviointi vaikutuksesta Lohjan toimintaan on tehty.	Listattu siirtyvä henkilöstö, vuokrattavat kiinteistöt, siirrettävät sopimukset sekä luovutettava irtaimisto. Arvioidaan uudistuksen vaikutuksia Lohjan kaupungin toimintaan.
Maanhankinnan ja kaavoituksen kohdistaminen elinkeinojen kehittämisen ja asumisen kannalta tärkeisiin kasvukohteisiin huomioiden tulevat ratahankkeet ja yleiskaava	* Maanhankinnat neuvotteluvaiheessa, maanhankintatavoitteita 2018 ei saavutettu. Maata ostettiin vain katualueiksi. Raakamaata ei ostettu ollenkaan lukuunottamatta 2017 neuvoteltua ja 2018 allekirjoitettua kauppaa Lempolassa. * Asuntomessualueella olevien yksityisten ja valtion maiden hankinta etenee, kun kaava on lainvoimainen. Kaavoitus etenee kaavoitusohjelman mukaan.	Hankitun maan määrä ja käyttötarkoituksen mukainen jakauma

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
Tehokas tonttien luovutusprosessi luvituksineen	<ul style="list-style-type: none"> * AO tontteja luovutettu yhteensä 13 näistä 9 ostoja, 4 vuokralle ja näiden lisäksi 2 omaksiostoa. * Yritystontteja myyty 5, vuokrattu 1 * AK, AKR ja AP vuokrattu 5 * Lisäys edelliseen woteen kohtuullinen. * myyntitulo 1 090 428 € 	Myytyjen tonttien määrä ja tulot
Yritysten sujuva sijoittuminen ja kaupungin aktiivisuus yritysten suuntaan	<p>* Yrityssijoittumisprosessin osalta on ostettu sijoittumiseen liittyviä 4 yritys-sijoituuskartoitusta (sis. noin 400 yritystä, jotka etsivät uusia tiloja/sijoittumista), lähetetty heille mainoskirjeitä, yritetty herättää mielenkiinto Lohjaa kohti sijaintimahdollisuutena, laadittu markkinointimateriaalia sijoittumiseen liittyen, pyritty auttamaan ja tukemaan kaupungin lupaprosesseissa. Järjestetty paikallisille yrityksille erinäisiä tapahtumia, tilaisuuksia, tapaamisia yms.</p> <p>* Lohjan alueen yrittäjille suunnatun elinkeinopoliittisen mittariston mukaan Lohjan kaupungin yleisarvosana oli 2016 vuonna 6,1 ja 2018 vuonna se oli 6,9.</p> <p>* Arviointi on 7 osainen, jossa arvioidaan mm. kunnan päätöksenteon yritys-lähtöisyyttä, kunnan viestintää ja tiedottamista, kuntapalveluista ja infrastruktuurista yms.</p>	Yritystytyväisyystutkimuksen tulokset
Asuntomessujen asemakaavan valmistuminen	* Kaava edelleen aikataulussa ellei valiteta.	Asemakaava valmis

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
Kaupungin infrastruktuurin strategisten hankkeiden edistäminen.	<ul style="list-style-type: none"> * Tynninharjun alueen eritasoliittymän on otettu käyttöön. Kevään 2019 aikana tehdään vielä maisemointitöitä. * Laurentiustalon allianssimallin kehitysvaiheen suunnitelmat valmistuneet ja hyväksytyt - Laurentiustalo siirtyy toteutusvaiheeseen keväällä 2019. * Ojamon allianssihankeeseen suunnittelu käynnissä ja peruseriaatteet lyöty kiinni. Kehitysvaiheen suunnitelma tuodaan päätöksentekoon keväällä 2019. * Asuntomessualueen maaperätutkimukset tehty ja alue siivottu pilaantuneista maista. * Gunnarlan ja Tynninharjun alueen kaava-alueen toteuttaminen käynnistynyt. Gunnarlan toteutus käynnistyy keväällä 2019 	<ul style="list-style-type: none"> * Tynninharjun alueen käynnistäminen ja toteuttaminen aloitettu. * Laurentiustalon allianssimallin toteuttaminen ja toimintamallin vieminen seuraavaan sopivaan kohteeseen. * Varautuminen asuntomessualueen rakentamiseen. * Tynninharjun alueen toteuttaminen.
Ylläpidettävä kiinteistömässä vähentynyt ja tilojen käyttö tehostunut (harmaat listat toteutuksessa)	<ul style="list-style-type: none"> * Kohteiden purkutyöt siirtyneet keväälle 2019. Sepänkatu 7:lle (Sokeripala-talo) ei myönnetty purkulupaa. * Syksyn 2018 aikana myyty seuraavat kohteet: Hirsylän koulu, Nummentie 54, Lukkarinkuja 4, Vallaantie 19. * Lisäksi myyty Mujjalan vanha lämpökeskus, Hemmolantie 27 elementtirakennukset (2kpl), Laguskadun elementtirakennus. * Uudelleen kilpailutukseen laitetaan Moisionkadun tontti, Louhenkatu. * Myynnissä Metsänvartijan ja Teutarin mökit. * Vuoden aikana kiinteistölukumäärä pieneni 252 kpl:sta 238 kpl:seen. * Luovuttiin Lohjantähden vuokratiloista. 	<ul style="list-style-type: none"> * Ylläpidettävä kiinteistömässä vähentynyt ja tilojen käyttö tehostunut.
Palvelutuotannon käytäntöjen kehittäminen.	<ul style="list-style-type: none"> * Logistiikkaprosessi (ylimääräkalusteiden keräys) on käynnissä. Syksyn aikana toteutettu ensimmäinen ylijäämämateriaalin myynti, varikon ylijäämämateriaalin myyntiä valmistellaan. Lukion tyhjennyksen osalta tehty suunnitelmat ylijäämämateriaalin hallintaan (jatkokäyttö, myynti, poisto). * Palvelutuotanto seuraa ja käsittelee säännöllisesti työturvallisuuteen liittyviä tilanteita. Jatkettu liukastumisen esto kamppaniaa yhdessä työsuojelun kanssa. * Pidetty marraskuussa oma valmiusharjoitus, jossa harjoiteltiin ja suunniteltiin Pusulan taajaman evakointia. Mukana harjoituksessa Kuopion Pelastusopisto. 	<ul style="list-style-type: none"> * Työteon edellytyksien parantaminen, sairauslomien vähentäminen ja palveluiden yhtenäistäminen. * Turvallisuus- ja valmiussuunnitelmien päivitykset. * Työturvallisuuden tehostaminen ja työtapaturmien vähentäminen.

Hyvinvoiva Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
Sairauspoissaolopäivien kasvun pysäyttäminen tavoitteena maan keskiarvo	<p>* Työhyvinvointiprojekteista saadut alustavat tulokset ovat positiivia. Niillä on ollut vaikutusta yksittäisten työntekijöiden jaksamiseen ja terveyteen. Loppuraportit saadaan kevään 2019 aikana.</p> <p>* Muokatun työn mallia on pilotoitu varhaiskasvatuksessa hyvällä menetyksellä ja sen käyttöä laajennetaan keväällä 2019.</p> <p>* Esimieskoulutuksia on järjestetty ja osanotto on ollut aktiivista.</p> <p>* Päätetty ottaa käyttöön Kevan avain-tiedot, jonka kautta saadaan vertailutietoa muista kunnista.</p> <p>* Sairauspoissaolopäivien määrä oli suurempi kuin vuonna 2016 ja 2017.</p>	Sairauspoissaolopäiviä per henkilö enintään yhtä paljon kuin vuonna 2016.
Kirjaston kolmen palvelutason kehittämissuunnitelman toteuttaminen (mittari: toteutuneet hankkeet)	<p>* Suunnitelmassa mainitut henkilöstöjärjestelyt osittain toteutuneet.</p> <p>* Avoin kirjasto-verkoston laajentamissuunnitelma vireillä</p>	Toteutuneet hankkeet
Lähiliikuntamahdollisuuksia kehitetään nykyistä voimakkaammin (mittari: tilastot)	* Ojaniitun lähiliikuntapaikka valmiina. Virkkalan (Järnefelt) lähiliikuntapaikka valmis.	Liikuntapaikkojen määrä, liikkujien määrä

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
Digitaalisten palveluiden lisääminen asiakkaille (mittari: digitaalisten palveluiden lukumäärät)	<ul style="list-style-type: none"> * Verkkokauppa käytössä ja laajenee edelleen, viimeisenä joulumarkkinat-kojupaikka. * Musiikkiopiston ja Hiiden Opiston oppilashallintaohjelmien käyttö laajenee. * Kaupunkimarkkinointi käyttää markkinointiviestinnässä erityisesti digitaalisen median kanavia: digitaalinen kaupunkimarkkinointi, viestintä, mediaseuranta, asukas/imagomarkkinointi, tapahtumamarkkinointi. E-esitteet 	Digitaalisten palveluiden lukumäärä
Eri yksiköiden tietojärjestelmämuutokset toteutettu.	<ul style="list-style-type: none"> * Vesilaskutusjärjestelmän otettu käyttöön ja ensimmäinen kuntalaislaskutus tehty. * Päivitetty HR-ympäristön tekniset alustat ja toteutettu HR-järjestelmän parametointi. Ensimmäinen palkka-ajo tehdään tammikuun 2019 alussa. * EU-tietosuoja-asetuksen mukainen toimintamalli käynnissä sekä toteutettu tietosuojan ja sopimusten kartoitus. * Uusittu kaavatietojärjestelmien tietotekniset palvelinympäristöt ja tietokantapäivitykset. * Päivitetty kaupungin sähköiset arkistojärjestelmät sekä uudistettu niiden lisenssipolitiikat. * Uusittu kaupungin yhteydet levy- ja varmistusjärjestelmät. * Käynnistetty tietoturva- ja palomuurien päivitykset. * TVT-ympäristöön rakennettu omaa tietoverkkoa tasaamaan verkkokuormitusta hallinnon ja TVT-toiminnan välillä. * Toteutettu Siuntion kunnalle talous- ja henkilöstöhallinnon tietojärjestelmät ja tietoliittymät mm. pankkeihin. * Suunniteltu ja teknisesti toteutettu ensimmäinen robotisaatiopilotti vanhojen tietoja arkistointia varten. 	<ul style="list-style-type: none"> * Uudet toimintaprosessit ja tietojärjestelmät käytössä eri yksiköissä. (mm. HR-järjestelmä, internet-sivustot, vesilaskutusjärjestelmän uusiminen, potilastieto- ja työterveyshuollon tietojärjestelmän päivittäminen, kartta- ja kaavajärjestelmien uusiminen, ruoka- ja siivoustoiminnan järjestelmien päivittäminen)

Aasukkaiden Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
Lohjan ulkoisen imagon vahvistaminen (mittari: vetovoimatutkimuksen toteuttaminen, tulokset; kävijämäärät)	<ul style="list-style-type: none"> * Seutukuntien vetovoimatutkimus toteutettu tammikuussa 2019. Tehdyt markkinointitoimenpiteet saavuttaneet 5,1, milj. katselukertaa. * Kaksi suurtapahtumaa keräsi 30 000 kävijää. * Teatterilla Viime kaudella ennätystulot 170 000€ * Yli 8000 katsojaa * Käytössä: Facebook, Instagram, nettisivut, ja Netticket lipunmyyntijärjestelmäpalvelu. 	Vetovoimatutkimus, tulokset, kävijämäärät
Yleisen ympäristön viihtyisyyttä kehitetty, Lohjan maisemallinen kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> * Pidetty kaavaehdotuksen pohjalta kuntalaistilaisuus Porlan alueen kehittämiseen. Porla alueen suunnitelmat hyväksytyt ja rakentaminen aloitettu. Syksyn aikana tehty pienimuotoista väylien avaamista ja alueen siistimistä. * Käynnistetty Hinku 2.0 ohjelman valmistelu, jossa pääpaino tulee olemaan kuntalaisten aktivointi Hinku-toimintaan. Hinku 2.0 pohjalta valmistellaan keväälle 2019 kuntalaistilaisuus ideoiden jatkojalostamista varten. Hinku 2.0 viedään päätöksentekoon keväällä 2019. * Lisäksi toteutettiin Rantaraitin valaistus välille Moisio-Hiidensalmi, Harjun näköalapaikan viimeistely, Tuusanrannan ja Kirmusjärven venelaitureiden kunnostus ja laajennus. 	<ul style="list-style-type: none"> * Aasukkaiden ja yhdistysten osallisuuden edistäminen ympäristön kehittämisessä ja ylläpidossa. * Metsä ja virkistysalue ohjelman päivittäminen ja asukkaiden toiveiden kerääminen. * Porlan alueen viihtyisyyden lisääminen ja maisemaohjelman toteuttaminen.

Elinvoiman tuloslaskelma

Elinvoima –toimialan toimintakate on sitova suhteessa valtuustoon.

ELINVOIMA	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
306 MYYNTITUOTOT	36 251 350	36 251 350	36 447 688	100,54%	33 855 657
320 MAKSUTUOTOT	2 815 590	2 815 590	3 640 248	129,29%	4 145 563
330 TUET JA AVUSTUKSET	930 500	930 500	1 146 929	123,26%	1 265 628
350 MUUT TOIMINTATUOTOT	26 954 400	26 954 400	27 335 745	101,41%	27 468 936
YHTEENSÄ	66 951 840	66 951 840	68 570 609	102,42%	66 735 783
370 VALMISTUS OMAAN KÄYTTÖÖN	0	0	207 971		292 043
YHTEENSÄ	0	0	207 971		292 043
TOIMINTAKULUT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-23 370 310	-23 370 310	-24 402 773	104,42%	-23 427 252
401 HENKILÖSIVUKULUT	-6 938 110	-6 938 110	-6 681 052	96,29%	-7 003 422
430 PALVELUJEN OSTOT	-26 847 070	-27 052 070	-27 521 479	101,74%	-27 078 036
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-11 045 360	-11 570 360	-11 615 063	100,39%	-11 720 582
470 AVUSTUKSET	-5 009 410	-5 029 410	-4 826 244	95,96%	-5 232 639
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-5 382 380	-5 382 380	-5 578 559	103,64%	-5 006 006
YHTEENSÄ	-78 592 640	-79 342 640	-80 625 171	101,62%	-79 467 936
TOIMINTAKATE	-11 640 800	-12 390 800	-11 846 591	95,61%	-12 440 110

ELINVOIMA (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
306 MYYNTITUOTOT	9 176 350	9 176 350	9 106 903	99,24%	8 484 133
320 MAKSUTUOTOT	2 815 590	2 815 590	3 513 465	124,79%	4 045 670
330 TUET JA AVUSTUKSET	930 500	930 500	1 146 929	123,26%	1 265 628
350 MUUT TOIMINTATUOTOT	4 709 400	4 709 400	5 057 466	107,39%	5 228 256
YHTEENSÄ	17 631 840	17 631 840	18 824 762	106,77%	19 023 687
370 VALMISTUS OMAAN KÄYTTÖÖN	0	0	207 971		292 043
YHTEENSÄ	0	0	207 971		292 043
 TOIMINTAKULUT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-23 370 310	-23 370 310	-24 402 773	104,42%	-23 427 252
401 HENKILÖSIVUKULUT	-6 938 110	-6 938 110	-6 681 052	96,29%	-7 003 422
430 PALVELUJEN OSTOT	-22 797 870	-23 002 870	-22 988 607	99,94%	-22 725 146
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-10 665 360	-11 190 360	-11 263 030	100,65%	-11 406 419
470 AVUSTUKSET	-5 009 410	-5 029 410	-4 826 244	95,96%	-5 232 639
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-1 478 860	-1 478 860	-1 592 709	107,7%	-1 614 647
YHTEENSÄ	-70 259 920	-71 009 920	-71 754 415	101,05%	-71 409 524
TOIMINTAKATE	-52 628 080	-53 378 080	-52 721 682	98,77%	-52 093 795

ELINVOIMA (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTAKULUT					
306 MYYNTITUOTOT	27 075 000	27 075 000	27 340 785	100,98%	25 371 523
320 MAKSUTUOTOT	0	0	126 783		99 893
350 MUUT TOIMINTATUOTOT	22 245 000	22 245 000	22 278 279	100,15%	22 240 680
YHTEENSÄ	49 320 000	49 320 000	49 745 847	100,86%	47 712 096
 TOIMINTAKULUT					
430 PALVELUJEN OSTOT	-4 049 200	-4 049 200	-4 532 872	111,94%	-4 352 890
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-380 000	-380 000	-352 032	92,64%	-314 163
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-3 903 520	-3 903 520	-3 985 851	102,11%	-3 391 358
YHTEENSÄ	-8 332 720	-8 332 720	-8 870 755	106,46%	-8 058 411
TOIMINTAKATE	40 987 280	40 987 280	40 875 091	99,73%	39 653 685

Konsernihallinnon tulosalue

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Hallinto ja henkilöstö: virallinen viestintä, kansainvälinen toiminta, keskusjohdon hallintopalvelut henkilöstöpalvelut: virka- ja työsuhdehallinto, työllisyistyöt, henkilöstöpalvelut ja yhteistoiminta (tyky-toiminta, henkilöstöetuudet, yhteistoiminta ja työsuojelu, työterveyshuolto), lakipalvelut	<ul style="list-style-type: none"> - valtuuston kokouksia 11 - hallituksen kokouksia 21 - palveluksessa oleva henkilöstö 3.207 (v. 2017 3219) - vakituinen henkilöstö 2.427 (v. 2017 2496) - määräaikaisia kausivaihtelun mukaan noin 700 	3 054 182/ -6 503 212
Talous ja strategia: taloussuunnittelu, kunnallisverotus, omaisuuden hallinta kehittämiskeinopalvelut: yhteistoiminta, pelastustoimi, maatalous, kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> - tytäryhtiöitä 11 - talousarvio kokonaisuudessaan noin 340 M€ - lainakanta 2.900/asukas - maa-alueita noin 5.270 ha - pelastustoimen kustannustaso 66 €/asukas 	759 984/ -5 140 737
Konserni tulosalueen johto		0/ -73 901

Toiminnalliset muutokset

Konsernihallinnon tehtävänä on ohjata ja kehittää kaupungin toimintaa sekä mahdollistaa yksiköiden toiminnan kehittäminen. Edelleen vuonna 2018 konsernihallinto keskittyi niiden prosessien ja toimintojen kehittämiseen, joilla on merkittävä vaikutus kaupungin toimintaan, talouteen ja henkilöstöön. Konsernihallinto toimi vuonna 2018 tehtyjen toimialan taloudellisten säästöjen puitteissa. Budjetti ylittyi ns. velvoitetöyllistetyille varatun määrärahan osalta. Sen sijaan työllisyystoiminnan osalta kuntaosuusmaksuihin varattu määräraha alittui.

Konsernihallinto koostuu kahdesta toiminnosta: hallinto ja henkilöstö sekä talous ja strategia.

Hallinto ja henkilöstö -toimintoon sisältyvät hallinnon, henkilöstön, hankintojen sekä tiedolla johtamisen kokonaisuudet. Kaiken toiminnan tavoitteena on varmistaa kaupungin toiminnan oikeellisuus, lainmukaisuus ja yhdenvertainen menettely. Kehittämistyön painopiste on ollut hallinnon ja hankintojen alueella.

Hallinnossa kevään 2018 presidentinvaalit edellyttivät merkittävää työpanostusta ja sitoivat resursseja sekä konsernihallinnossa että koko kaupungin tasolla. Hallinto varmistaa päätösten oikeellisuuden ja hyvän hallinnon toteutumisen. Kaupunginlakimies vastaa kaupungin oikeudellisista palveluista, mutta myös osto palveluita käytettiin.

Henkilöstöasioiden osalta vuonna 2018 työtä määrittivät tietojärjestelmä uudistusta, joka toteutui 1.1.2019 sekä neuvottelut henkilöstöjärjestöjen edustajien kanssa paikallisten järjestelyerien jakamisesta. Lisäksi jatkui työn vaatavuuden arviointijärjestelmien kehittämistyö. Esimieskoulutuksia jär-

jestettiin runsaasti mm. varhaisen tuen toimintamallista ja päihdeohjelmasta sekä epäasiallisen kohtelun tunnistamisesta. Lohja rekry jatkoi sijaisrekrytoinnin kehittämistä ja rekrytoinnin muiden periaatteiden päivitystä.

Työsuojelussa ja työhyvinvoinnissa painopisteenä on ollut erilaiset jaksamista edistävät ja sairauspoissaoloja vähentävät projektit. Ergonomia osalta on tehty yhteistyötä Laurean kanssa ja toimenpiteitä on kohdistettu niihin yksiköihin, joissa ergonomialla on tärkeä merkitys työtavoissa. Työtapaturvien ehkäisyyn panostettiin monella eri tavalla.

Työllisyysasioiden osalta tehtiin vuonna 2018 isoja uusia avauksia. Syksyllä 2018 aloitti oppisopimusryhmä, johon opiskelijat valittiin kuntouttavan työtoiminnan piiristä. Tavoitteena on tarjota koulutus ja työkokemusta oppisopimuskoulutuksessa oleville sekä samalla alentaa kaupungin maksamia sakkomaksuja. Myös vuonna 2017 alkanut ns. minitalkkarit toiminta jatkui ja laajeni.

Hankintaohjelman sekä hankinta- ja sopimusohjeen laatiminen ja jalkauttaminen uudessa organisaatiossa oli hankinta-yksikön keskeinen tehtävä vuonna 2018. Niin ikään jatkettiin Cloudia-ohjelmien viemistä käyttöön. Esimiehille pidettiin hankinta- ja sopimuskoulutuksia liittyen erityisesti hankintaprosessiin ja sopimushallintaan. Lisäksi toteutettiin Cloudia Suunnittelun käyttöönotto ja Cloudia Tilaus-osion pilotointi. Suunnitteluohjelman avulla kilpailutuksien suunnittelu tehdään jatkossa entistä ennakoivammin, suunnitellusti ja avoimesti (hankintakalenteri.fi). Hankintayhteistyötä tehtiin mm. yrittäjäjärjestön, lähialueen kuntien, yhteishankintayksiköiden (KL-Kuntahankinnat Oy ja KuntaPro Oy) kanssa sekä sote -uudistuksen valmistelun merkeissä.

Talous ja strategia -toimintoon sisältyvät taloussuunnittelu sekä kehittämistoiminta. Näkökulma näissä on strateginen sekä toimintaa kehittävä ja ohjaava. Taloussuunnittelu tuottaa tietoa kaupunginjohtoryhmälle talouden ohjaamiseen sekä valmistelee ja koordinoi talousarvioprosessia ja tilinpäätösprosessia. Toiminto vastaa myös mm. kaupungin konserni- ja omistajaohjauksesta sekä valmiustoiminnasta.

Lisäksi talous ja strategia -toimintoon kuuluu tilastrategiaprosessi. Tätä varten on nimetty prosessin omistaja, jonka vastuulla on mm. laatia suunnitelma siitä, miten tulevana vuosina menetellään kaupungin eri tilojen kanssa sekä yhteistyössä tilojen käyttäjien sekä päättäjien kanssa viedä asioita eteenpäin.

Vuonna 2018 talous- ja strategia -toiminto ryhtyi toteuttamaan kaupunginvaltuuston hyväksymää konserniohjetta, joka velvoitti kaupunkikonsernin tytäryhtiöt entistä laajempaan ja tarkempaan tietojen vaihtoon yhdessä konsernin kanssa. Toiminto oli mukana yhdessä palvelutuotanto -tulosalueen kanssa ns. harmaiden listojen sisältämien rakennuskohteiden myymisessä. Lisäksi seurasi talousarvion valmistelutyön vuoden 2018 talousarvion laadinnan alhaalta-ylös periaatetta noudattaen. Toiminnon kautta johdettiin Lohjan kaupungin sisäilmatyötä.

Tuotot, kulut ja toimintakate

KONSERNIHALLINTO	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	3 692 280	3 692 280	3 814 166	103,3%	3 520 495
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-11 777 480	-11 777 480	-11 717 851	99,49%	-12 253 832
TOIMINTAKATE	-8 085 200	-8 085 200	-7 903 685	97,75%	-8 733 337
KONSERNIHALLINTO (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	732 280	732 280	853 802	116,6%	834 095
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-10 769 280	-10 769 280	-10 519 065	97,68%	-11 059 224
TOIMINTAKATE	-10 037 000	-10 037 000	-9 665 263	96,3%	-10 225 129
KONSERNIHALLINTO (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	2 960 000	2 960 000	2 960 364	100,01%	2 686 400
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-1 008 200	-1 008 200	-1 198 785	118,9%	-1 194 608
TOIMINTAKATE	1 951 800	1 951 800	1 761 579	90,25%	1 491 792

Palvelutuotannon tulosalue

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Operatiiviset hallintopalvelut: hallintoasiantuntijat, hallintopalvelut (esityslista- ja pöytäkirja, kirjaamo, monistamo, postitus, arkisto), laskentapalvelut (talous- ja henkilöstöhallinto), tietotekniikkapalvelut, logistiikkapalvelut	<ul style="list-style-type: none"> - 430 000 henkilöliikenne matkaa - 1 600 opp. koululaiskuljetukset - ostolaskuja 58 824 kpl - tositteita 64 048 kpl - palkkalaskelmia 56 670/v - käyttäjätunnuksia 3 318 	10 658 817/ -10 711 865
Tilojen palvelut: tilojen kunnossapitopalvelut (isännöinti, kunnossapitorakentaminen, sähköpalvelut), ruokapalvelut, siivouspalvelut	<ul style="list-style-type: none"> - 208 000 krs-m² ylläpidettäviä kiinteistöjä - 2 572 197 kpl ateriasuoritteita - 156 247 krs-m² siivottavaa alaa 	39 030 436/ -24 788 818
Rakennuttaminen ja kaupunkitekniikka: suunnittelu ja rakennuttaminen, liikenneväylät (konekeskus, varikko, pysäköinninvalvonta) ja puistot, vesihuolto	<ul style="list-style-type: none"> - 349 km ylläpidettävää liikenneverkostoa - 87 ha ylläpidettävää viheraluetta - 2115,9 ha talousmetsää - 2 197 834 m³ myytyä vettä - 3 584 623 m³ puhdistettua jätevettä - 614 km vesiverkostoa - 600 km jätevesiverkostoa - harkinnan varaiset yksityistieavustukset 	9 923 296/ -11 871 682
Palvelutuotanto tulosalueen johto		25 550 -176 158

Toiminnalliset muutokset

Palvelutuotantoon kuuluu seuraavat tulosityksiköt: operatiivisten hallintopalvelut tulosityksikkö (hallinto-, laskenta-, tietotekniikka- ja logistiikkapalvelut), tilojen palvelut tulosityksikkö (tilojen kunnossapito, ruoka- ja siivouspalvelut), rakennuttaminen ja kaupunkitekniikka tulosityksikkö (rakennuttaminen ja suunnittelu, liikenneväylät, viheralueet ja puistot, taseyksikkönä vesilaitos).

Palvelutuotanto tulosalueen toinen vuosi käynnistyi lukuisilla sisäilmakorjauksilla sekä Lohjantähden tyhjentämisen aiheuttamilla muutostöillä. Ko. muutokset aiheuttivat kustannuspaineen palvelutuotannon tulosalueen alkuvuoden talousarvion toteutumiseen. Toukokuusta lähtien toimintaa supistettiin, jotta palvelutuotanto pysyisi talousarviossa.

Hallintopalveluiden toiminnan painopisteenä oli jatkaa keskitetyn hallintopalvelukokonaisuuden kehittämistä elinvoiman ja hyvinvoinnin toimialoille. Pitkän linjan hallinto henkilöstön eläköitymiset aiheuttivat vuoden aikana resurssivajetta, joka näkyi valmistelun laadussa. Alkuvuoden aikana varauduttiin GDPR:n voimaantumiseen, kouluttamalla henkilöstöä sekä kartoittamalla tietovarantoja. Konsernihallinnon kanssa yhteinen hallintojohtaja aloitti elokuussa 2018. Laskentakeskus tuotti alkuvuoden aikana tilinpäätöksen aineistot. Kesän jälkeen aloitettiin valmistelut Siuntion kunnan talous- ja henkilöstöpalveluiden tuottamiseksi. Loppuvuoden aikana päivitettiin talous- ja henkilöstöhallinnon tietojärjestelmät ja aloitettiin päivitetyn HR-järjestelmän parametointi ja koulutukset.

Logistiikkapalvelut keskittyivät kaupungin joukkoliikenteen, oppilaskuljetuksien ja muun logistiikan ylläpitoon ja kehittämiseen. Tulosalueen määrärahoihin sisältyvät myös seudulliset henkilölogistiikkapalvelut. Vuoden aikana päättyi useita avoimen joukkoliikennepalveluiden liikennöitsijäsopimuksia. Vuoden aikana päättyviä joukkoliikennevuoroja korvattiin kaupungin omilla ostoilla. Yksityisten avustusten hakuperusteita päivitettiin ja yksinkertaistettiin yhdenmukaisiksi mm. Vihdin kanssa. Vuoden aikana kilpailutettiin Ojamon koulun oppilaille kuljetusratkaisu väistöjen ajaksi.

Tietohallinto päivitti vuoden aikana useita eri tietojärjestelmiä. Cloudia sähköinen sopimushallinta laajennettiin lisämoduuleilla. Terveystieteiden puolella jatkettiin työterveyshuollon järjestelmän käyttöönottoa. Talous- ja henkilöstöhallinnon osalta toteutettiin Siuntion kunnalle tietojärjestelmät, niiden käyttöliittymät sekä liittymät eri ulkoisiin toimijoihin mm. pankkeihin. Vuoden aikana siirrettiin vanhasta sähköisestä RONDO-arkistosta aineistot uuteen sähköiseen arkistoon. Tilojen palveluissa jatkettiin keskitetyn kiinteistö- ja tilahallintajärjestelmän käyttöönotto. Vuoden aikana mahdollistettiin mobiilikäyttöliittymä mm. kiinteistöhoitajille. Tietoverkon runkoverkkoliikennöintinopeuksia nostettiin lisää 10 Gb/s tasolle. Tämän lisäksi langatonta tietoverkkoa laajennettiin edelleen niin hallinnossa kuin opetusympäristöissä. TVT-ympäristöön avattiin uusi internet-yhteys tasaamaan tietoverkko kuormaa.

Korjausvelan vähentämisen eri sektoreilla (kiinteistöt, tiet, vesi) toteutettiin vuoden aikana suunnitelmien mukaisesti eri uusinvestointihankkeilla. Tilapalvelut ja rakennuttaminen toteuttivat investointimäärärahan avulla lukuisia sisäilmakorjauksia sekä suunnitelman mukaisia korjaus- ja uusinvestointeja. Vuoden aikana pystyttiin kiinteistöjen määrää vähentämään 252 kpl:sta 238 kpl:seen. Kiinteistöjen vähentämistä toteutettiin myyntien kautta.

Vuoden 2017 siirtomäärärahan ja vuoden 2018 talousarvion pohjalta käytettiin kaupungin kiinteistöjen korjaukseen ja rakentamiseen investointimäärärahoja 11,9 miljoonaa euroa. Vuoden 2018 tehdyt toimenpiteet ja muutokset kiinteistömäärässä nostivat kiinteistöjen kuntoluokkaan 75,95 % (v. 2017; 75,73 %). Vuoden aikana käynnistyivät tai oli käynnissä seuraavat hankesuunnitelmat: Lohjan lukion peruskorjaus, Laurentiustalon ja Ojamon allianssihankkeet, Järnefeltin koulun peruskorjauksen hankesuunnitelma sekä hyvinvoinnin vetämä Mäntynummen tarveselvitys. Näiden lisäksi vietiin eteenpäin Tennarin peruskorjauksen ja laajennuksen hankesuunnitelmaa ja tähän tiiviisti liittyvää Taimiston liikuntapuiston hankesuunnitelmaa. Asuntomessualueen suunnittelua edistettiin yhdessä kaupunkikehityksen kanssa. Tynninharjun eritasoliittymä valmistui etuajassa. Neidonkeitaan hankesuunnitelmaa veti siihen erikseen päätetty hankesuunnitteluryhmä.

Tilojen palvelut muodostuvat tilojen kunnossapidon, ruoka- ja siivouspalveluista. Toiminnan painopisteenä oli vuoden 2018 aikana sähköistää kiinteistöhoitoa työvälillä ja näin nopeuttaa ja saada parempi kokonaiskuva kiinteistöhoitoa työntekijöiden muodostumisesta. Vuoden aikana saatiin käyntiin ns. ”Turhat rojut”-prosessi, jossa kaupungin kiinteistöissä olevaa ylijäämämateriaalia kerätään Oloviisas varastoon jatkojalostukseen. Työhön osallistui myös kaupungin minitalkkaritoiminta. Minitalkkari toimintaa laajennettiin vuoden aikana suunnitelmien mukaisesti. Toiminnan laajentumisen myötä konsernihallinto pystyi saamaan säästöjä työmarkkinatukien kustannuksista. Toimintavuonna toteutettiin runsaasti sisäilma-, korjaus- ja tutkimustöitä. Köökki tuotantokeittiö toimi suunnitelmien mukaisesti tuottaen noin 1,905 milj. ruoka- ja dieettiateriaa vuodessa. Ruokapalvelut pystyivät ruokatuotannon tehostamisen myötä saamaan elintarvikkeiden hankinnassa säästöjä n. 250 000 euroa. Siivouspalvelut pystyivät myös tehostamaan toimintaansa ja saamaan säästöjä 217 000 euroa. Kosäästöillä kompensoitiin tilojenpalveluiden rakentamisen aiheutuneita ylityksiä.

Rakennuttaminen ja kaupunkitekniikkapalveluihin kuuluu sekä kuntatekniikan että rakennusten rakennuttaminen, liikenneväylät, puistot ja viheralueet sekä vesilaitos taseyksikkönä. Toiminnan painopisteenä on ollut toteuttaa rakentamisen isoja kohteita (yli 200 000 euroa) sekä vähentää korjausvelkaa rakennusten, liikenneväylien ja vesilaitoksen infrastruktuurin osalta investointimäärärahan avulla. Vuoden aikana toteutettiin mm. seuraavia isompia rakentamisen hankkeita: Lohjan lukion väistötilat, Nummen yhtenäiskoulun peruskorjaus ja liikuntahallin rakentaminen, Perttilän ja Muijalan koulujen peruskorjaukset sekä Vieremän päiväkodin peruskorjaus. Lisäksi toteutettiin lukuisia pienempi korjaus- ja perusparannushankkeita.

Kunnallistekniikan osalta vuoden aikana on investoitu mm. Tynninharjun eritasoliittymään, Gunnarlan kaava-alueeseen, Nummen kirkonkylän kevytliikenneväylään, Taka-Roution kaava-alueeseen, Paloniemen siirtoviemäriin sekä Peltoniemen jätevedenpuhdistamoon. Lisäksi vuoden aikana on pyritty panostamaan yleiseen viihtyvyyteen, mm. lisäämällä penkkejä eri taajamiin. Syksyn aikana käynnistettiin Porlan alueen kunnostustyöt. Kunnallistekniikan (liikenneväylät ja viheralueet) kunnossapitoa on hoidettu entisen Lohjan alueella pääosin omana työnä sekä ostopalveluina. Karjalohjan, Sammatin ja entisen Nummi-Pusulan alueilla kunnossapito on hoidettu alueurakoitsijoiden toimesta. Katuverkon saneerausta toteutettiin mm. Keskilohjan, Moision ja Kirkniemen alueilla.

Toimintavuoden aikana uutta ylläpidettävää vesihuoltoverkostoa rakennettiin Taka-Roution ja Gunnarlan alueille. Painopiste oli nykyisen verkoston saneerauksessa. Vesihuoltolaitoksesta laaditaan erilliset tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liikelaitostoiminnan tunnusluvut tilinpäätösasiakirjaan liitettäväksi.

Tulot, menot ja toimintakate

PALVELUTUOTANTO	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	58 967 800	58 967 800	59 638 100	101,14%	57 443 043
VALMISTUS OMAAN KÄYTTÖÖN					
YHTEENSÄ	0	0	207 971		292 043
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-46 308 500	-46 983 500	-47 548 523	101,2%	-46 697 464
TOIMINTAKATE	12 659 300	11 984 300	12 297 548	102,61%	11 037 622

PALVELUTUOTANTO (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	12 607 800	12 607 800	13 127 964	104,13%	12 655 098
VALMISTUS OMAAN KÄYTTÖÖN					
YHTEENSÄ	0	0	207 971		292 043
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-42 361 280	-43 036 280	-43 360 958	100,75%	-43 356 738
TOIMINTAKATE	-29 753 480	-30 428 480	-30 025 023	98,67%	-30 409 597

PALVELUTUOTANTO (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	46 360 000	46 360 000	46 510 136	100,32%	44 787 945
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-3 947 220	-3 947 220	-4 187 565	106,09%	-3 340 726
TOIMINTAKATE	42 412 780	42 412 780	42 322 571	99,79%	41 447 219

Vesilaitos sisältyy Palvelutuotannon tuloslaskelmaan

VESILAITOS	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%
TOIMINTATUOTOT YHTEENSÄ	7 618 720	7 618 720	7 712 659	101,23%
VALMISTUS OMAAN KÄYTTÖÖN YHTEENSÄ	0	0	120 767	
TOIMINTAKULUT				
TOIMINTAKULUT YHTEENSÄ	-3 944 800	-3 944 800	-4 549 274	115,32%
TOIMINTAKATE	3 673 920	3 673 920	3 284 151	89,39%
RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT YHTEENSÄ	0	0	-723 941	
VUOSIKATE	3 673 920	3 673 920	2 560 210	69,69%
POISTOT JA ARVONALENTUMISET YHTEENSÄ	-2 510 000	-2 510 000	-2 452 573	97,71%
TILIKAUDEN TULOS	1 163 920	1 163 920	107 637	9,25%
POISTOERON MUUTOS	0	0	4 236	
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	1 163 920	1 163 920	111 873	9,61%

Kaupunkikehityksen tulosalue

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Elinkeinojen kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> - palveliaan noin 2 800 yritystä Lohjalla. - Lohjalla yritys- ja verkostotilaisuuksia/tapaamisia noin 25, - paikallisia yritysvierailu/tapaamisia noin 40, - paikallisille lähetettiin uutiskirjeitä 7 kpl, - paikallisille yrittäjille järjestettiin yhteistapaamisia 9 kappaletta. - Lohjan alueen ulkopuolisia yrityskontakteja/tapaamisia noin 30, - Lohjan alueen ulkopuolisille markkinointikirjeitä laadittiin ja lähetettiin, yritysmarkkinointi (mm. uudet kotisivut tehtiin), - Yritysrekisterijärjestelmä integraatioita sekä yritysvierailu Appi rakennettiin. 	8 147/ -749 597
Kaavoitus: Maankäytön suunnittelu ja kaavoitus	<ul style="list-style-type: none"> - keskustaan valmistui 3 asemakaavaa: <ul style="list-style-type: none"> - L48 Kullervonkatu - L64 Amerikankatu - L63 Laurentiustalo (kaikista valitettiin hallinto-oikeuteen, joten ne eivät ole tulleet lainvoimaisiksi) - nauhataajamaan valmistui 3 asemakaavaa: <ul style="list-style-type: none"> - L44 Pappilankorpi I - L6 Ojamonharjuntie - L69 Raviradankatu (kaikki ovat tulleet lainvoimaisiksi) - Saukkolan palvelutaajamassa N3 SSO, Saukkola eteläinen, asemakaavan muutos tuli lainvoimaiseksi - 70 suunnittelutarveratkaisua ja 60 poikkeamislupaa 	237 196/ -879 307
Kiinteistö- ja kartastopalvelut: Lakisääteiset kiinteistönmuodostuksen, maapolitiikan, mittauksen sekä kartta- ja paikkatietopalvelun tehtävät	<ul style="list-style-type: none"> - 34 kiinteistötoimitusta - 29 tonttijakoa - lupa- ja muita karttaotteiden määrä ei ole enää vertailukelpoinen koska Lohjalla on sähköinen myyntipalvelu - 12 pientalotontinmyyntiä (AO+AP) - 10 pientalotontinvuokrausta - 6 työpaikkatontinmyyntiä - 2 työpaikkatontinvuokrausta - 0 ha hankittua raakamaata 	1 372 483/ -1 414 760
Rakennusvalvonta: Lakisääteinen tehtävä valvoa rakennustoimintaa sekä huolehtia, että rakentamisessa noudatetaan sitä koskevia määräyksiä	<ul style="list-style-type: none"> - 748 lupapäätöstä - 935 katselmusta 	666 197/ -637 047

Ympäristönsuojelu: Lain kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta mukaiset tehtävät ja ympäristönsuojeluun liittyvien erillislakien (ympäristönsuojelulaki, jätelaki, vesilaki, luonnonsuojelulaki) sekä maa-ainelain, vesihuoltolain ja maastoliikennelain mukaisten tehtävien hoito kuten lupa- ja ilmoitusasiat, valvonta, lausunnot, neuvonta, valistus ja ympäristön tilan seuranta	<ul style="list-style-type: none"> - 171 valvottavaa ympäristölupa-, rekisteröinti tai pilaantunut maa –kohdetta - n. 870 muuta valvottavaa kohdetta - 367 tarkastusta / valvontakäyntiä - 180 lausuntoa - 34 käsiteltyä yleisöilmoitusta - 38 ympäristölakien mukaista päätöstä - 321 tarkastettavaa selvitystä tai raporttia - 2 tutkintapyyntöä poliisille 	101 068/ -750 713
Ympäristöterveyspalvelut: Ympäristöterveydenhuollon lakisääteisten tehtävien hoitaminen (elintarvike-, terveydensuojelu-, tupakka-, eläinsuojelu- ja eläintautivalvonta, eläinlääkintäpalvelut ja eläinlääkäripäivystys, ohjaus ja neuvonta em. asioihin liittyen, ilmoitusten ja hakemusten käsittely) sekä lausuntojen antaminen oman erityislainsäädännön näkökulmasta.	<ul style="list-style-type: none"> - valvontakohteita noin 1200, lisäksi alkutuotannon kohteita noin 500 - noin 400 suunnitelmallista tarkastusta - noin 400 ilmoitusperusteista tarkastusta - noin 400 näytettä - noin 7000 eläinlääkärikäyntiä - noin 80 lausuntoa - noin 100 ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön mukaista päätöstä - noin 100 todistusta/ilmoituksen käsittelyä 	711 778/ -1 076 240
Kaupunkikehitys tulosalueen johto		0/ -101 995

Toiminnalliset muutokset

Kaupunkikehitys tulosalueen toiminta painottui laajasti uusien toimintaprosessien ja tietoteknisten toimintojen käyttöönottoon. Ylimääräisinä tehtävinä tulosalueella jatkuivat yksityisteiden lakisääteiset toimitustehtävät sekä kaupungin kiinteistöjen ns. harmaiden listojen toteutus kiinteistön myynteinä.

Kaupunkikehitys toimi vuonna 2018 tehtyjen toimialan taloudellisten säästöehtojen ja resurssien puitteissa. Elinvoiman säästötavoitteet toteutetaan jättämällä täyttämättä organisaatiouudistuksen yhteydessä aikaisemmin auki jääneitä tehtäviä ja virkoja. Tulosalueen taloudellista tulosta paransi rakennusvalvonnan, kaavoituksen ja kiinteistö- ja kartoitustoimen tulojen suotuisa kehitys, jolloin toimintakate oli 439 500 € budjetoitua parempi, vaikka menopuoli ylittyikin lähinnä määräaikaisten työntekijöiden käytön vuoksi, määräaikaisten käyttö on lisännyt mm kaavoituksen tuloja. Määräaikaisten työntekijöiden käyttö on ollut välttämätöntä sairaslomien ja riittämättömien vakioresurssien vuoksi. Tulosalueen johdon palkkabudjetti ei ylittynyt, mutta kustannuspaikalle kertyi Elinvoimatoimialan konsultti menoja. Kaupunkikehityksen tulo puoli on ylittynyt budjetoidusta huomattavasti.

Kaupunkikehitykseen kuuluivat seuraavat toiminnot: rakennusvalvonta, kiinteistö- ja kartastotoimi, kaavoitus, ympäristönsuojelu ja ympäristöterveyspalvelut.

Elinvoiman toimialaan kuuluvan elinkeino palveluiden toiminnallinen painopiste oli yrityskontaktointin aktivoimisessa kaupungin sisällä ja kaupungista ulospäin. Yrityssijoittumispalveluita kehitettiin, tiedottamista ja viestintää parannettiin. Yritystietojärjestelmän rakentamista ja kehittämistä jatkettiin.

Maankäytön suunnitelmien, osayleiskaavojen ja asemakaavojen laatiminen jatkuu kaupunginvaltuuston hyväksymän Lohjan maankäytön rakenne 2013-2037 rakennemallin periaatteilla. Kaavoitus etenee erikseen hyväksyttävän kaavoitusohjelman mukaisessa järjestyksessä. Resursseja asema-

kaavojen ajantasaistamiseen järjestetään tulosalueiden välisellä resurssien jakamisella ja määräaikaisilla työntekijöillä sekä ulkoisten konsulttien käytöllä. Kaavoituksen ohjelmistoja kehitetään osana tulosalueen järjestelmiä tavoitteena sujuvampi prosessi koko kaupungin kannalta.

Kiinteistönmuodostus hoidettiin ns. Lohjan kaupungin rekisterinpitoalueella kaupungin toimesta. Muilla alueilla kiinteistönmuodostus tapahtui maanmittauslaitoksen toimesta. Toimintavuonna Paik-kari -tietojärjestelmään päivitettiin useita uusia aineistoja. Maankäyttösopimusten tuotto oli 0 €. Asiantuntijapalveluita käytettiin arvioitua enemmän johtuen kiinteistöjen myyntiin liittyvistä kiinteistöarvioista. Katualueenastuksia lukuun ottamatta, maanhankintaa ei saatu toteutettua pyydetyn ja tarjotun hinnan eron vuoksi. Tonttikaupan tavoitteita ei saavutettu, joskin kysyntä vilkastui edelliseen vuoteen verrattuna.

Ympäristönsuojelun toiminta jatkui entisellään huomioiden kaupungin kehittyminen. Varsinaisia uusia tehtäviä ei toimintavuoden aikana tullut hoidettavaksi, mutta lainsäädännössä toteutui edelleen runsaasti muutoksia. Ympäristönsuojelu osallistui useisiin käynnissä oleviin hankkeisiin ja vastaa Hinku-hankkeen koordinoinnista. Toimistoinnööri siirrettiin muihin tehtäviin loppuvuodesta 2018. Loppuvuodesta rekrytoitiin uusi ympäristösuunnittelija edellisen viranhaltijan siirryttyä toisen työnantajan palvelukseen. Ympäristönsuojelun yhteistoimintaosuuksiin sisältyy vuodelle 2018 kirjattu Länsi-Uudenmaan vesi- ja ympäristö ry:n laskusta "Lohikalat Karjaanjoelle" (165 000 euroa) 75 000 eurolle haettiin lisämääräraha. Laskun erittelyn mukaan loput 90 000 euroa kohdistuu vuosille 2019-2021 joka kirjattiin vuodelle 2018, lisämäärärahaa ei haettu eikä laskua jaksotettu tuleville vuosille.

Rakennusvalvontaa työllisti erityisen paljon 1.1.2018 voimaan tulleet uudet asetukset. Asetukset koskevat rakentamisen keskeisiä vaatimuksia mm. rakennusten paloturvallisuutta, kosteusteknistä toimivuutta, ääniympäristöä ja käyttöturvallisuutta, sekä sisäilmastoa ja ilmanvaihtoa. Rakennusvalvonta järjesti asetuksista tiedotustilaisuuden rakennusalan asiantuntijoille. Tilaisuuteen osallistui li 80 henkilöä.

Ympäristöterveyden toiminta jatkui entisellään seudullisena. Työmäärä on ollut suuri, määrää on lisännyt tulevan valtakunnallisen valvontatietojärjestelmän käyttöönoton valmistelu. Henkilöstömäärä säilyi entisellään. Kalustoinvestointina hankittiin Lohjan ja Pusulan eläinlääkäripisteisiin ultraäänilaitteet. Eläinlääkärivastaanottojen asiakastietokannat yhdistettiin loppuvuodesta. Lohjan eläinsuojeluyhdistykseltä hankittiin löytöeläinten lakisääteinen palvelu, josta kiinteänä sopimuskorvauksena maksettiin 15 600 euroa.

Tuotot, kulut ja toimintakate

KAUPUNKIKEHITYS	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	2 455 700	2 455 700	3 096 869	126,11%	3 781 119
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-5 332 990	-5 407 990	-5 609 659	103,73%	-5 284 032
TOIMINTAKATE	-2 877 290	-2 952 290	-2 512 790	85,11%	-1 502 912

KAUPUNKIKEHITYS (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	2 455 700	2 455 700	2 901 898	118,17%	3 622 582
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-4 737 500	-4 812 500	-5 007 651	104,06%	-4 704 156
TOIMINTAKATE	-2 281 800	-2 356 800	-2 105 752	89,35%	-1 081 574

KAUPUNKIKEHITYS (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	0	0	194 971		158 537
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-595 490	-595 490	-602 009	101,09%	-579 875
TOIMINTAKATE	-595 490	-595 490	-407 038	68,35%	-421 338

Kaupunkisisällön tulosalue

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Liikuntakeskus	- Liikuntasuoritteet 1 402 321	86 491/ -4 182 831
Kirjasto	- Lainaukset: 740 507 - Asiakaskäynnit: 344 815	106 793/ -3 489 507
Kaupunginorkesteri	- Kuulijat: 31 541 - Konsertit: 112	320 470/ -1 498 207
Hiiden Opisto	- Opiskelijat: 11 672 - Opetustunnit: 19 687	526 730/ -1 653 902
Musiikkiopisto	- Opiskelijat: 994 - Opetustunnit: 25 049	437 163/ -1 828 017
Matkailu, markkinointi & PR	- Tapahtumakävijämäärä 35 000 - Yöpymisten määrä 160 000	77 791/ -967 095
Museo	- Kävijät: - Lohjan Museo 26 090 - Elämyskaivos: 13 200	235 667/ -897 032
Lohjan Teatteri	- Kävijät: 7 100 - Näytökset: 55	170 399/ -468 775
Yleinen kulttuuritoimi	- Tapahtumakävijöiden määrä 35 000	59 969/ -693 722
Tulosalueen johto		0/ -70 051

Toiminnalliset muutokset

Kaupunkisisältöjen tarkoituksena on edistää kaupungin imagon ja vetovoimaisuuden kasvamista sekä Lohjan väestön hyvinvointia ja kaupungin elinvoimaisuutta. Kaupunkisisällöt huolehtivat kaupungin kulttuurin ja liikunnan sekä matkailun, asiakasviestinnän, markkinoinnin ja asiakaspalvelun hoitamisesta ja kehittämisestä. Tulosalue ylitti talousarvionsa. Kaupunkisisältöjen toimintatuotot ylittivät 185 413 e. Ylitystä erityisesti maksutuotoissa ja tuissa ja avustuksissa. Sen sijaan myyntituotot alittuivat. Samoin muut toimintatuotot alittuivat. Toimintakulut ylittivät runsaasti, 575 468 e, käyttö% 103,8. Ylityksiä useimmissa toiminnoissa, Selvityksiä toiminnoittain esitetynä luvun lopussa.

Kaupunkisisällöt tulosalueeseen kuuluvat seuraavat toiminnot: Liikuntakeskus, kirjasto, Hiiden opisto, musiikkiopisto, kaupunginorkesteri, Lohja Teatteri, museo, yleinen kulttuuritoimi ja matkailu, markkinointi ja PR.

Liikuntakeskus tuotti asukkaiden kanssa yhteistyössä laadukkaita liikuntapalveluita kaikille kaupunkilaisille edistäen heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan. Liikuntapalveluita kehitettiin suunnitelmallisesti, avoimesti ja ennakkoluulottomasti. Käynnissä olevalla strategiakaudella kasvatetaan

liikkujien määrää teemalla ”Lohjalla liikkuvat kaikki”. Liikuntasuoritteita oli 1 402 321. Olennaisimpia tapahtumia olleet Tennarin liikuntapuisto- ja Neidonkeidas-hankkeiden jatkuminen. Toteutuneita tai käynnistyneitä hankkeita olivat Ojaniitun ja Virkkalan (Järnefelt) lähiliikuntapaikat.

Kaupunginkirjastoa kehitettiin palveluverkkopäätöstä noudattaen kolmen palvelutason mukaisesti. Mäntynummen ja Ojamon kirjastojen kirjastonjohtaja jäi eläkkeelle ja kirjastonjohtajan virka muutettiin kirjastonhoitajan tehtäväksi. AVI:n rahoittamia hankkeita oli toiminnassa 5 kpl. OPS-yhteistyötä tehdään Kulttuuripolku-ohjelman mukaisesti eri puolilla kaupunkia systemaattisesti. Pedagoginen informaattikko koordinoi yhteistyötä päiväkotien, koulujen ja kirjaston välillä. Kirjasto pysyi talousarviossaan.

Musiikkiopistolle valmistui kevään aikana koko henkilöstön kanssa yhdessä tehty uusi opetussuunnitelma ja se astui voimaan 1.8.2018. Eepos-oppilashallintojärjestelmään luotiin uusia toimintoja yhdessä ohjelman kehittäjien kanssa palvelemaan uutta opetussuunnitelmaa ja koulutusta jatkettiin koko henkilöstölle. Opisto on aloittamassa pop/jazz-opetuksen ja rekrytoitiin sivutoiminen pop/jazz-lauluopettaja.

Hiiden Opiston toiminta on toteutunut suunnitellusti. Opiskelijoita on 11529 ja opetustunteja 19 449. Opiston päiväopetustilat ja toimisto muuttivat entisen Labanin päiväkodin remontoituihin tiloihin siihen asti, kunnes Laurentiustalo valmistuu. OPH:n on myöntänyt Hiiden Opistolle 20 000 € 100 % valtionosuutta Maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon opetukseen (UMAKO). UMAKO opetuksen järjestämisen tuntimäärä on 245, tästä tuntimäärästä on laskettu valtionosuus. Toimistohenkilökunnan työtilanne on ollut haastava. Toimistosiihteerityötä on supistettu hallintopalveluiden toimesta siten, että toimistosiihteereitä oli vuoden 2018 lopussa 1,6 vakinaista sihteeriä. Opiston palveluiden ja hallintotoimintojen digitalisointi eteni.

Orkesteri toimi alueellisesti Uudellamaalla. Länsi-Uudenmaan alueella eri kuntien alueella vahvistui. Konsertteja 112, kuulijoita 31 541 ja laskutettuja lippuja 21 541.

Matkailu- markkinointi ja PR toiminto huolehti vuoden 2018 aikana kaupungintalon asiakaspalvelusta, puhelinvaihteesta, kaupunkimarkkinoinnista ja matkailusta. Matkailun tulo- ja työllisyyspalvelus valmistui ja Lohjan välitön matkailutulo on n. 44 milj. ja työllistävä vaikutus 229 HTV. Tilastoituja majoituksia on Lohjalla n. 165 000 vuodessa, joista 85% vapaa-ajan majoituksia. Ulkomaisten yöpymisten osuus on noussut, ollen nyt 13% kaikista. Imagollisesti tärkeät suur tapahtumat Jääkarusellifestivaali keräsi 20 000 kävijää ja Aurlahtipäivä 10 000 kävijää. Otimme hoitaaksemme huhtikuusta lähtien 90 %:sesti tuetun Caito- EU –hankkeen. Toteutimme ensimmäisen Lohjan imagovideokampanjan. Digimarkkinointitoimenpiteillä tavoitimme yli 5 milj. katselukertaa.

Lohjan Museo järjesti vuoden aikana 18 näyttelyä. Länsi-Uudenmaan museoiden yhteinen kokoelmakeskus Leira, jonne myös Lohjan Museon esinekokoelmat on sijoitettu, avattiin 28.2.2018. Museo oli tiiviisti mukana Kulttuuripolku-toiminnassa, samoin kuin Lohjan Muisti-hankkeessa, joka keskittyi v. 1918 tapahtumiin ja niiden seurauksiin. Lohjan Museon näyttelyissä eri toimipisteissä ja järjestämissä tapahtumissa kävi yhteensä 26 090 vierailijaa. Elämyskaivoksessa oli kävijöitä 13 200.

Yleinen kulttuuri järjesti kaupungin juhlatapahtumia. Kertaluonteisten tapahtumien järjestäminen jatkui vuonna 2018 mm. ensi kertaa kokeillun, kaksipäiväisen Juhannusfestin tuottamisena. Toiminto oli myös keskeisesti mukana järjestämässä kävelykatukokeilua sekä Mennen ajan joulumarkkinoita. Kulttuuripolku-hanke jatkoi toimintaansa vuoden 2018 ajan. Valtionavustusta ko. hankkeelle ei tällä hetkellä ole.

Lohjan Teatteri tuotti esityskauden aikana 3 uutta ensi-iltaa. Katsojia on 8 593. Sihteerin jääminen eläkkeelle joulukuussa aiheutti koko työryhmälle paineita töiden sujumisen suhteen. Kevätkauden draama Katoava maa oli onnistunut kokonaisuus. Lastennäytelmä Ihmemaa Oz oli sekä yleisön että kriitikoiden suosikki. Syksyllä tehty Nunnia ja konnia – musikaali oli myyntihitti. Koko esityskauden katsojamäärä oli yksi parhaimmista tuloksista moneen kauteen. Yhdistyksen alueen muiden teatteriryhmien ja tanssikoulujen kanssa järjestettiin yhteinen tapahtuma Avoimet ovet- tilaisuus keväällä 2018.

Tuotot, kulut ja toimintakate

KAUPUNKISISÄLLÖT	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	1 836 060	1 836 060	2 021 473	110,1%	1 991 126
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-15 173 670	-15 173 670	-15 749 138	103,79%	-15 232 608
TOIMINTAKATE	-13 337 610	-13 337 610	-13 727 665	102,92%	-13 241 482

KAUPUNKISISÄLLÖT (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	1 836 060	1 836 060	1 941 098	105,72%	1 911 912
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-12 391 860	-12 391 860	-12 866 742	103,83%	-12 289 406
TOIMINTAKATE	-10 555 800	-10 555 800	-10 925 644	103,5%	-10 377 494

KAUPUNKISISÄLLÖT (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	0	0	80 375		79 214
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-2 781 810	-2 781 810	-2 882 396	103,62%	-2 943 201
TOIMINTAKATE	-2 781 810	-2 781 810	-2 802 021	100,73%	-2 863 987

10.1.5. Hyvinvointi

Hyvinvoinnin toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus (koko-aikaisten ja osa-aikaisten luku- määrä 31.12.2018)	tuotot/kulut €
Lasten, nuorten ja perheiden palvelualue: - Alle kouluikäisten ja heidän perheidensä peruspalvelut - Kouluikäisten, nuorten ja heidän perheidensä peruspalvelut - Lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja erityispalvelut - Lasten, nuorten ja perheiden palvelualueen johto	1416 henkilöä	9 548 293 -113 154 264
Työikäisten palvelualue: - Terveystuonon peruspalvelut - Sosiaali- ja erityispalvelut - Työterveyskeskus - Erikoissairaanhoido - Työikäisten palvelualueen johto	277 henkilöä	8 309 056 -107 747 742
Ikääntyneiden palvelualue: - Neuvonta ja palveluohjaus - Kotona asumisen tuki - Kuntoutus ja hoiva - Ikääntyneiden palvelualueen johto	561 henkilöä	11 662 360 -46 832 081

Hyvinvoinnin prosessit

Hyvinvointi-toimialan ydinprosessien toteutuksesta vastaa kolme päätoiminta prosessinomistajaa. Näiden henkilöstökulut jakautuvat kolmen palvelualueen kesken.

Hyvinvoinnin sitovat tavoitteet

Elinvoimainen Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
<p>Etsitään uusia toimintatapoja lasten ja nuorten syrjäytymisestä ehkäisevään työhön.</p>	<p>Varhaisen puuttumisen ja interventioiden toimintatapaa on kehitetty yhdessä Sitran ja Lastensuojelun keskusliiton asiantuntijoiden kanssa. Varhaisen puuttumisen työn vahva koordinoiminen toteutetaan aluetyössä, jossa ovat mukana alueen kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevät toimijat. Sitran kanssa suunniteltu vahvan intervention toimintatapaa tulee tukemaan FIM-rahoituksen (Sib-malli) kautta jokaiselle oppilasalueelle vuoden 2019 alkupuoliskolla sos-lapsikylän kouluttama työntekijä.</p> <p>Lapsiperhetyössä sosiaalityön asiakasprosessit on laadittu vastaamaan asiakaslähtöisyyttä ja osallisuutta.</p> <p>Lasten, nuorten ja perheiden henkilöstöä on tiedotettu ja koulutettu Marak-ohjelmasta perheväkivallan havaitsemiseksi ja sen puheeksi ottamiseksi.</p>	<p>Lastensuojeluun ja korjaaviin toimenpiteisiin käytetty euromäärä.</p>

Hyvinvoiva Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
<p>Kehitetään palveluohjausta ja perhekeskusmaista toimintatapaa asiakaslähtöiseen suuntaan.</p> <p>Kehitetään alueryhmien toimijoiden yhteistyötä ja prosesseja.</p> <p>Osallistetaan asukkaat / asiakkaat palveluiden kehittämiseen ja arviointiin.</p>	<p>Palveluohjausta ja perhekeskusmaista työtappaa on kehitetty koko kaupungin alueella. Vuoden 2018 lopussa päättyneestä Lape-hankkeen ketteristä kokeiluista ovat nämä asiat jäämässä pysyviksi käytännöiksi. Maakunnan lasten ja nuorten ryhmän kautta työstetään näistä edelleen yhteistä mallia koko maakuntaan.</p> <p>Lohjalle on muodostettu 5 alueryhmää. Aluejohtajat ovat koonneet ryhmät alueen toimijoita. Alueryhmien suurimpana tavoitteena ovat alueen asukkaiden osallistaminen sekä syrjäytymisen vähentäminen vastaamalla asiakastarpeisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.</p> <p>Aluejohtajat osallistuvat oppisopimuskoulutukseen toteutettavaan tuotekehitystyön ammattituntointoon, jonka sisällöt on rakennettu tukemaan lohjalaisen aluetyön tavoitteita. Vuodelle 2019 on suunniteltu vastaavaa koulutusta alueen eri toimijoille.</p>	Asiakastyytyväisyys
<p>Jo käytössä olevien järjestelmien käyttöä lisätään ja uusia otetaan käyttöön.</p>	<p>TVT-asiantuntijoiden fyysinen muutto tietotekniikkapalveluista Hyvinvointitaloon vuoden 2017 joulukuussa on parantanut tietotekniikkapalveluiden kehittämistä ja levittämistä sekä koulu- että varhaiskasvatuskentällä. Varhaiskasvatuksessa otettu vuoden aikana käyttöön eAsiointi (maksut ja sijoitukset). Huoltajat varaavat myös lasten hoitoajat järjestelmästä (säästetään postittamiselta). Koko varhaiskasvatus on myös siirtynyt pilvipalvelimen käyttöön (google), jonne kirjataan esim. lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Opetuksessa on otettu käyttöön m.passi -tunnistautumisohjelma, jonka kautta lohja.fi -tunnuksella sekä opettajien että oppilaiden on mahdollista saada Okm:n sähköistä oppimismateriaalia (esim. edellisten vuosien yo-kirjoitukset).</p> <p>TVT-tiimin on perustanut digi-välineiden välinevuokraamon kouluja ja päiväkotia varten.</p>	Digitaalisten palveluiden käyttö.
<p>Maahanmuuttaja-asukkaiden integrointi Lohjalle sujuu hyvin. Yhteistoiminta läntisen Uudenmaan alueen kanssa tehostuu sote-toiminnassa suunnaten kohti maakunnallista yhteistoimintaa.</p>	<p>Pakolaistilanne entisellään. Uusia kiintiöpakolaisia tulossa syksyllä 2019 ja suunnittelu sen osalta on käynnistynyt. Kotouttamisohjelma valmistui ja hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa. Sosiaali- ja kriisipäivystyksen siirto Espoon tuotamana eteni suunnitelmien mukaan. Siirto tapahtuu 1.1.2019 alkaen.</p> <p>Espoon ja Läntisen Uudenmaan yhteistyönä käynnistynyt useita yhteishankkeita. Meneillään muun muassa kuljetuspalvelujen ja ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen hankinnan suunnittelu ja muiden kehitettäviksi todettujen osalta alustava aikataulutus laadittu.</p>	Pakolaisten määrä Lohjalla ja siihen verrattava työajan käyttö. Yhtenäisten toimintatapojen määrä.

	<p>Sote- valmistelun työryhmiin osallistuttu edustusten mukaan.</p> <p>Työterveyshuollon yhtiöittämissä valmistelu on edennyt suunnitelmien mukaan.</p>	
<p>Toiminnan muokkaus asiakaskeskeisesti ja tuottavasti onnistuu lyhentäen jonoja sekä odotusaikoja ja tuotteen laatua ja tuottavuuden kasvua.</p>	<p>Toiminnan muokkausta tiimityömallia ja työnjakoja kehittämällä on toteutettu koko vuoden ajan kaikissa yksiköissä. Keskustan terveysasemalla on syksyllä käynnistynyt Helpin ja aikuissosiaalityön toiminta. Taloudellisia vaikutuksia tästä ei ole vielä arvioitavissa.</p> <p>Odotusajat palveluihin ovat olleet kohtuulliset huolimatta siitä, että ajoittain on ollut henkilöstön vaihtuvuutta ja saatavuuden haasteita.</p> <p>Useita lean - kehittämisprosesseja on toteutunut ja edelleen meneillään.</p>	<p>Eurot, asiakaskyselyt</p>
<p>Varmistetaan henkilöstölle turvallinen ja innostava työympäristö.</p>	<p>Toiminnot ovat siirtyneet tarpeen mukaan uusiin tiloihin ja tilanne on vakiintunut.</p>	<p>Tarpeellisten siirtyvien toimintojen määrä.</p>
<p>Ensimmäinen vaihe potilas- ja asiakastietojärjestelmän päivityksestä (OMNI360) saadaan vuoden aikana vietyä käytäntöön. Työterveyshuollon uusi ohjelma/ päivitys otettu käyttöön.</p>	<p>Työterveyshuollon uuden järjestelmän käytön haasteita on ollut pitkin vuotta, mutta järjestelmän toimivuus on parantunut.</p> <p>Digitaalisen hoidon tarpeen arviointi - järjestelmän (Klinik Pro) käyttö on vuoden aikana laajentunut avosairaanhoidosta suunterveydenhuoltoon. Käyttö on systemaattisesti kasvanut vuoden aikana ja vähentänyt puhelimitse tapahtuvia yhteydenottoja. Aktiivinen kehittämissuunnitelma järjestelmän käytön osalta on jatkuva.</p> <p>Sosiaalihuollon Kantaan siirtymisen hanketta on valmisteltu yhteistyössä Läntisen Uudenmaan kuntien kanssa siten, että Lohja on ollut vetovastuussa</p>	<p>Päivitykset tehty.</p>
<p>Ikääntyneiden kunta- laisten toimintakykyisen ikääntymisen turvaaminen yhteistyössä yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin kanssa.</p>	<p>Palvelukeskustoiminnan käynnistyminen toteutunut Pusulan Iltaruskossa. Järjestötoiminnan tarjontaa Iltaruskon tiloissa on kasvanut ja kuntouttavan päivätoiminnan ryhmät ovat toteutuneet keväällä tapahtuneiden muutosten myötä. Palvelukeskusmallin luomisesta käynnistynyt sairaanhoitajaopiskelijoiden opinnäytetyö.</p> <p>Voimaa vanhuuteen tavaksi ja tutuksi- kärkihanke päättyi vuoden loppuun. Hankkeen tuloksena saatiin sekä ulkoiluystäviä että vertaisohjauksia liikuntaryhmiin. Hankkeelle on haettu jatkoa hakeutumalla Voimaa vanhuuteen- terveystaohjelmaan mukaan.</p>	<p>Avoimen palvelukeskusmallin käynnistyminen yhteistyössä</p>
<p>Henkilöstön osaamisen vahvistaminen ja työhyvinvoinnin lisääminen (sairauspoissaolojen vähentäminen) jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä.</p>	<p>Keväällä käynnistyneen Aino Health- ohjelman tulokset on kokonaisuudessaan saatavissa ohjelman päätyttyä keväällä 2019.</p> <p>Täydennyskoulutukset toteutuneet suunnitelman mukaan. Uutena koulutuksen toteutettu ergonomia - korttikoulutuksia yhteistyössä Laurean kanssa. Tehostettu koulutusten tarjontaa myös yksityisille palveluntuottajille.</p>	<p>Henkilöstön poissaolot ja niiden kehitys Täydennyskouluttautuminen Henkilöstörakenteen monipuolistuminen</p>

<p>Palveluohjauksen toteutuminen ja palveluprosessien sujuvuus.</p>	<p>Palveluohjauksen toiminta on laajentunut vuoden aikana, mutta samanaikaisesti ollut hieman pirstaleista johtuen muun muassa henkilöstön vaihdoksista eläköitymisen myötä.</p> <p>Ikähelppi toiminta on jalkautunut vuoden aikana kattavasti koko kunnan alueelle ja ollut myös mukana PopUp- tapahtumissa. Tapahtuma järjestelyissä ollut tiivis yhteistyö järjestöjen, seurakunnan ja yksityisten palveluntuottajien kanssa.</p>	<p>Palveluiden peittävyys Palveluohjauksen yhteydenotot ja jatkotoimenpiteet Toimintakykymittareiden mukaan asiakkaat oikeissa hoitopaikoissa</p>
<p>Palvelurakenteen ja toimintaympäristön muutokset vahvistavat asiakkaiden ja kuntalaisten toimintakykyisen arjen edistämistä</p>	<p>Vuoden aikana omaishoidon koordinaattori on koulutautunut perhehoitajien kouluttajaksi ja suunniteltu oman paikallisen/seudullisen koulutuksen toteuttaminen perhehoitajien saatavuuden parantamiseksi.</p> <p>Tavallisen palveluasumisen osuus palveluissa on kasvanut. Suunniteltu oman yksikön Petäjäkodin muutoksia tavallisen palveluasumisen yksiköksi. Muutamia asiakkaita myös perhehoidon piirissä, lähinnä omaishoitajan vapaiden aikana</p>	<p>Palvelurakenteen monipuolistuminen mm. tavallisen palveluasumisen ja perhehoidon laajentuminen</p>
<p>Teknologiasta kaikki irti</p>	<p>Vuoden aikana on vakiinnutettu jo käytössä olevan teknologian käyttöä ja tarkasteltu niiden laajentamisen mahdollisuuksia. Kuvapuhelinpalvelujen päättyminen yrityksen toiminnan päättyttyä on tarkoittanut uuden ratkaisumallin löytämistä. Sen osalta on tutustuttu mahdollisiin vaihtoehtoihin.</p> <p>Apuhaku - palvelun käyttö jäänyt vähäiseksi, koska siihen liittyneitä yrityksiä on niukasti. Arvioinnissa palvelun päättäminen.</p> <p>Vuoden aikana toteutettu digineuvonta palvelukeskuksessa, mutta toimintaa ei ole jatkettu syyspuolella vähäisen osanottajamäärän johdosta.</p>	<p>Teknologiakäyttöönottojen määrä Digineuvonnan tavoitettavuus Apuhaku- palveluhakemiston kattavuus</p>
<p>Kuntoutuksen ja toimintakykyisen arjen edistäminen</p>	<p>Kotikuntoutuksen pilotti osana I&O kärkihanketta päättyi. Lohjan osalta tulokset erinomaiset ja tavoitteiden mukaiset. Suunnittelu kotikuntoutuksen vakiinnuttamisesta tehty.</p>	<p>Kuntoutusyksikön toiminnan vakiinnuttaminen Kotikuntoutuksen kehittäminen</p>

Asukkaiden Lohja

Tavoite	Tilinpäätös	Mittari
<p>Toimiminen uudessa palvelukokonaisuudessa (palveluverkko ja organisaatio) yhteistyössä eri sektoreiden kanssa tuottaa asiakkaille ja potilaille laadukkaan palvelukokemuksen.</p>	<p>Paljon palvelua tarvitsevien asiakkaiden/potilaiden prosessi on vuoden aikana kehittynyt ja laajentunut. Prosessi integroi sosiaali- ja terveystalveta onnistuneesti.</p> <p>Suun terveydenhuollon päivystysyksikön käynnistyminen 1.9.2018 alkaen toteutui sujuvasti ja yhteistyön tiivistämistä sairaalan kanssa on suunniteltu ja käynnistyy tammikuussa palvelujen tuottamisena Lohjan sairaalalle ja tilojen yhteiskäytöllä.</p> <p>Palveluiden odotusajat ovat olleet kohtuulliset. Terveystalveta palvelujen T3 aika 21-25 pv ja suun terveydenhuollossa 90 - 100 pv.</p> <p>Roidu- palautejärjestelmän tulokset erinomaiset. Kehitettävät asiat tulevat esille ja niiden osalta myönteistä kehitystä on tapahtunut.</p>	<p>Asiakaskyselyt, jonotusaikojen seuranta (mm. T3).</p>

Hyvinvoinnin tuloslaskelma

Hyvinvointi –toimialan toimintakate on sitova suhteessa valtuustoon.

HYVINVOINTI	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
306 MYYNTITUOTOT	7 546 250	7 546 250	7 392 600	97,96%	12 231 809
320 MAKSUTUOTOT	13 960 400	13 960 400	14 641 054	104,88%	14 611 805
330 TUET JA AVUSTUKSET	2 501 410	4 433 510	5 373 899	121,21%	4 308 877
350 MUUT TOIMINTATUOTOT	1 982 540	1 982 540	2 112 155	106,54%	1 896 656
YHTEENSÄ	25 990 600	27 922 700	29 519 708	105,72%	33 049 146
TOIMINTAKULUT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-73 962 200	-76 800 872	-79 332 866	103,3%	-75 970 106
401 HENKILÖSIVUKULUT	-19 969 360	-20 543 888	-20 053 155	97,61%	-20 512 661
430 PALVELUJEN OSTOT	-126 732 480	-128 851 380	-130 297 775	101,12%	-131 698 662
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-5 251 850	-5 251 850	-5 392 132	102,67%	-5 339 508
470 AVUSTUKSET	-9 424 650	-9 424 650	-10 027 541	106,4%	-9 554 515
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-22 166 860	-22 591 860	-22 630 619	100,17%	-22 577 747
YHTEENSÄ	-257 507 400	-263 464 500	-267 734 087	101,62%	-265 653 198
TOIMINTAKATE	-231 516 800	-235 541 800	-238 214 379	101,13%	-232 604 052

HYVINVOINTI (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
306 MYYNTITUOTOT	6 636 250	6 636 250	6 261 920	94,36%	6 763 347
320 MAKSUTUOTOT	13 960 400	13 960 400	13 845 852	99,18%	13 952 688
330 TUET JA AVUSTUKSET	2 501 410	4 433 510	5 380 697	121,36%	4 308 877
350 MUUT TOIMINTATUOTOT	1 982 540	1 982 540	2 063 342	104,08%	1 834 248
YHTEENSÄ	25 080 600	27 012 700	27 551 810	102,0%	26 859 160
TOIMINTAKULUT					
400 PALKAT JA PALKKIOT	-73 962 200	-76 800 872	-79 332 866	103,3%	-75 970 106
401 HENKILÖSIVUKULUT	-19 969 360	-20 543 888	-20 053 155	97,61%	-20 512 661
430 PALVELUJEN OSTOT	-103 267 480	-105 386 380	-105 888 107	100,48%	-104 827 828
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-5 251 850	-5 251 850	-5 396 719	102,76%	-5 329 835
470 AVUSTUKSET	-9 424 650	-9 424 650	-10 022 877	106,35%	-9 546 765
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-3 897 480	-4 322 480	-4 363 233	100,94%	-3 719 911
YHTEENSÄ	-215 773 020	-221 730 120	-225 056 956	101,5%	-219 907 105
TOIMINTAKATE	-190 692 420	-194 717 420	-197 505 146	101,43%	-193 047 945

HYVINVOINTI (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTAKULUT					
306 MYYNTITUOTOT	910 000	910 000	1 130 680	124,25%	5 468 462
320 MAKSUTUOTOT	0	0	795 203		659 116
330 TUET JA AVUSTUKSET	0	0	-6 798		0
350 MUUT TOIMINTATUOTOT	0	0	48 814		62 408
YHTEENSÄ	910 000	910 000	1 967 898	216,25%	6 189 986
TOIMINTAKULUT					
430 PALVELUJEN OSTOT	-23 465 000	-23 465 000	-24 409 668	104,03%	-26 870 834
450 AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	0	0	4 587		-9 673
470 AVUSTUKSET	0	0	-4 663		-7 751
482 MUUT TOIMINTAKULUT	-18 269 380	-18 269 380	-18 267 386	99,99%	-18 857 835
YHTEENSÄ	-41 734 380	-41 734 380	-42 677 131	102,26%	-45 746 093
TOIMINTAKATE	-40 824 380	-40 824 380	-40 709 233	99,72%	-39 556 107

Lasten, nuorten ja perheiden palvelualue

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Alle kouluikäisten ja heidän perheidensä palvelut: Neuvolatoiminta, Varhaiskasvatus ja erityisvarhaiskasvatus ja Esiopetus	<p style="text-align: right;">lasta</p> Äitiysneuvolat 326 (350) Lastenneuvolat 3040 (2869) Varhaiskasvatus: - kunnallinen 1 641 (1775) - palveluseteli 354 (332) - yksityisen hoidon tuki 50 (55) Esiopetus: - kunnallinen 492 (548) - yksityinen 44 (43) Kotihoidon tuki 546 (623) Päivähoidon osallistumisaste: 66 (67)	2 386 717/ -29 775 981
Kouluikäisten, nuorten ja heidän perheidensä peruspalvelut: Perusopetus, Toisen asteen opetus, Oppilas- ja opiskelijahuolto, Iltapäivätoiminta, Alueellinen ja erityisnuorisotyö, Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto	Perusopetus oppilasta - alakoulut 3 460 (3 456) - yläkoulut 1 996 (1 961) Lukio-opetus 850 (914) Tuntikehys/opp.: 74,09 (74,05) Kurssit/opisk.: 1,7 (1,6) Iltapäivätoiminta 405 (350) Oppilaita/koulupsykologi: 901 (904) Oppilaita/Koulukuraattori: 788 (791) Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon piirissä olevat oppilaat/opiskelijat: omat 6 359 (6466) muut toisen asteen oppilaat 2 219 (1 925) Toimintakeskus Harjula, kävijät 1 737 (xxxx)	4 418 806 -64 587 691
Lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja erityispalvelut: Perhekeskus, Nuorisokeskus, Kohdennettu nuorisotyö, Nuorisotyöpaja, Lapsiperheiden sosiaalipalvelut	Lapsiperheiden sosiaalipalvelut Perhekeskus, käynnit 943 (xxxx) Ojamon perhetukikeskuksen osastopäivät 4 144 (4 266) Sosiaalihuoltolain mukaiset asiakkaat: 902 (xxx) Lastensuojelulain mukaiset asiakkaat: 509 (xxx) Nuorisokeskus, käynnit 11 030 (xxxx) Ehkäisevä erityisnuorisotyö - yksilöohjaus 57 (92) - yksilötapaamiset 312 (432) kertaa	2 741 653 -17 766 960

	- muut tapaamiset 193 (145) kertaa - koulujen teematunnit 1 284 (1833) kontaktia	
Palvelualueen johto	13 htv* (10 htv) *) 3 henkilöä siirtyi tietohallinnosta	1 116 -1 026 632

Toiminnalliset muutokset

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelualue jakautuu kolmeen palveluyksikköön: Alle kouluikäisten ja heidän perheidensä peruspalvelut, Kouluikäisten, nuorten ja heidän perheidensä peruspalvelut ja Lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja erityispalvelut.

Palvelualueen toimintakate oli n. 103,6 milj. euroa (101,2 %), jossa ylitystä talousarvioon oli n. 1,2 milj. euroa. Toimintakulut ylittyivät n. 1,8 milj. eurolla (1,6 %) ja tulot n. 570 900 eurolla (6,4 %). Suurin euromääräinen ylitys oli palveluiden ostoissa n. 1 024 500 euroa (3,5 %) ja prosentuaalisesti suurin avustuksissa 13,8 % (n. 660 000 euroa).

Palvelualueen toimintakuluista henkilöstökulut kokonaisuutena ylittyivät n. 32 000 eurolla 0,1 %). Vaikka palkat ja palkkiot ylittyivät lähes 620 000 euroa (1,3%), henkilöstösivukulut alittuivat n. 585 500 eurolla, koska sivukulut toteutuivat arvioitua pienempinä. Varaus kunta-alan palkkaratkaisuun ja kertakorvaukseen oli talousarviossa alimitoitettu ja aiheutti noin 590 000 euron lisäkustannukset. Lisäksi palvelualueelta maksettiin viideltä vuodelta takautuvia epäpätevyysalennuskorvauksia (n. 50 000 euroa). Yhteensä näiden palvelualueen talousarvioon sisältyvämmien menojen osuus oli n. 640 000 euroa, mikä vastaa palkkojen ylitystä.

Lastensuojelun lisääntyneisiin kustannuksiin myönnettiin 1,3 milj. euron lisämääräraha. Tästä huolimatta lastensuojelun kustannukset ylittyivät n. 800 000 euroa. Lastensuojelun laitospalveluiden toimintakulujen käyttöprosentti jäi 96,9:ään. Tavoite siirtää sijoitusten painopistettä laitoshoidosta perhehoitoon näkyi jo toteumassa. Lapsiperhetyön, Ojamon perhetukikeskuksen ja perhehoidon ja jälkihoidon menot ylittyivät n. 640 000 eurolla. Kaiken kaikkiaan lastensuojelun menot olivat n. 720 000 euroa (5,9 %) suuremmat kuin vuonna 2017.

Lohjan yhteislyseon lukion tilaelementtien vuokratkustannuksiin myönnettiin 425 000 euron lisämääräraha. Tätä määrärahaa käytettiin valtuuston päätöksen mukaisesti myös muihin talousarviosta puutteisiin tilaelementtien vuokriin yhteensä n. 250 000 euroa.

Koko palvelualueella on käytössä alueellinen työtapo. Tavoitteena on kaikkien alueella lasten ja nuorten parissa toimivien tiiviillä yhteistyöllä varmistaa varhaista tukea ja ehkäistä syrjäytymistä. Varhaiseen tuen havainnoimiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn pyrittiin myös käynnissä olleiden projektien ja hankkeiden avulla. Me- koulu toimii Järnefeltin alueella etsien uusia toimintatapoja lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn, ja näitä toimintatapoja on vähitellen alettu siirtää myös muille oppilasalueelle. Samoihin tavoitteisiin tähtäsivät myös vuoden lopussa päättynyt LAPE-hanke, Sitran kanssa aloitettu SIB ohjelma sekä Marak –ohjelma (lähisuhdeväkivallan huomaaminen ja siihen puuttuminen).

Marraskuussa järjestettiin palvelualueen kehittämistä ja hankkeita esittelevä kehittämisseminaari, johon oli kutsuttu palvelualueen henkilöstöä ja päättäjiä.

Alle kouluikäisten ja heidän perheidensä peruspalvelut

Alle kouluikäisten peruspalvelut pysyivät talousarviossa; toimintakate oli n. 20,5 milj. euroa (97,8 %). Toimintatuotot ylittyivät (käyttö 104,4 %) ja toimintakulut alittuivat (käyttö 98,4 %).

Toimintatuottojen osalta myyntituottojen kertymä oli arvioitua suurempi: talousarviossa varauduttiin siihen, että oppilaitokset eivät enää maksa koulutuskorvauksia ja tuottoennustetta alennettiin tältä osin. Todellinen tuotto oli koulutuskorvausten osalta 223 % eli 30 300 euroa. Talousarvion yhtenä

perusteena käytettiin varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen osalta sekä laskevaa lapsimäärää että vuoden 2018 alusta tiedossa olleita asiakasmaksujen alennuksia. Maksutuotot toteutuivat 99 %:sesti ja lähes 500.000 euroa edellistä vuotta pienimpänä.

Toimintakuluissa ylittyivät yksittäisten toimintojen osalta avustuksiin kuuluvat palvelusetelit ja ostopalvelut n. 420 000 eurolla. Lohjalla lasten määrän väheneminen näkyy ennen kaikkea pienten, alle kouluikäisten lasten lukumäärässä. 31.12.2018 oli 0–6 -vuotiaiden lasten määrä oli 233 pienempi kuin vuoden 2017 viimeisenä päivänä. Avustuksissa tämä tarkoitti sitä, että lasten kotihoidon tuen käyttäjiä oli entistä vähemmän. Lisäksi Kelan yksityisen hoidon tuen ja sen kuntalisän käyttö pieneni ja näistä siirtyi lapsia palvelusetelijärjestelmän piiriin. Varsinaista siirtymistä suoraan kunnallisesta varhaiskasvatuksesta yksityiseen palvelusetelin piiriin ei ollut näkyvissä.

Voimakkaasti laskevien lapsimäärien johdosta on välttämätöntä tarkastella palvelurakenteita ja -verkkoa suhteessa tuleviin lapsimääriin. Tämä suunnittelu on käynnistetty.

Vaikka asetettu tavoite lasten kotihoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen 200 000 euron säästöstä toteutui, lisääntyi palvelusetelien käyttö niin, että avustuksiin varattu määräraha ylittyi n. 220 000 eurolla.

Niksulan vuokratiloissa sijainnut päiväkotit lakkautettiin 31.7.2018. Henkilökunta sijoittui kaupungin muihin varhaiskasvatuksen yksiköihin vapaana oleviin tehtäviin.

Roution vanhassa päiväkodissa aloitti toimintansa 10.1.2018 Roution avoin Käpymetsän päiväkotit. Tähän siirrettiin varhaiskasvatuksen opettajan ja lastenhoitajan vakanssit muualta vapautuneista tehtävistä. Keskustasta sisäilmaongelmaisesta Kivi-Lintulan yläkerran tilasta siirtyi kerhotoiminta myös Routiolle.

Tehtäviä jätettiin täyttämättä tai vajaaksi eri yksiköissä sekä vähäisen lapsimäärän että sisäilmaongelmien vuoksi: Kolme perhepäivähoitajan, kolme ryhmäperhepäivähoitajan ja yksi lastenhoitajan tehtävä lakkautettiin, säästö n. 280 000 euroa.

1.8.2018 alkaen jätettiin loppuvuodeksi täyttämättä 6 lastentarhanopettajan tehtävää, 1 perhepäivähoitajan ja 11 lastenhoitajan tehtävää. Syyskaudella hoidettiin kaksi päiväkodin johtajan sijaisuutta ilman ulkopuolisia sijaisia. Säästö n. 250 000 euroa.

Lisäksi kolme ryhmäperhehoitajan tehtävää muutettiin lastentarhanopettajien tehtäviksi ja yksi lastentarhanopettajan tehtävä erityislastentarhanopettajaksi.

Neuvolatoiminnassa keskustassa Lohjantähden perhekeskuksen yhteydessä sijainnut neuvola muutti osaksi Aurlahden perhekeskuksen neuvolan toimintaa toukokuussa. Neuvolaverkko tiivistyi näin yhdellä toimintapisteellä. Keskustan perhekeskus sai uudet tilat Mäntynummelta. Neuvolatoiminnasta jätettiin täyttämättä yksi terveydenhoitajan tehtävä. Äitiys- ja lastenneuvoloissa on korostettu asiakassegmentointia ja palvelujen tarjoamista asiakaslähtöisesti. Virkkalan neuvolassa on aloitettu avoneuvolatoiminta.

Alle kouluikäisten yksikössä on hyödynnetty hyvin LAPE-ohjelman tarjoamat koulutukset ja työpajat toiminnan kehittämisessä. Toimintakulttuurin muutosta on koko yksikön osalta viety asiakaskeskeisempään suuntaan. Painopisteenä on ollut vahva pienryhmä-toimintakulttuuri, jonka myötä tiloja käytetään joustavasti ja porrastaen toimintaa tehokkaasti. Pedanet on otettu käyttöön varhaiskasvatuksessa ja siinä näkyy myös vanhempien osallisuus. Varhaiskasvatuksen sijoitus- ja maksupäätösten postittamista on vähentänyt käyttöön otettu eAsiointi.

Kouluikäisten, nuorten ja heidän perheidensä peruspalvelut

Kouluikäisten peruspalveluiden yksikön vuoden 2018 talousarvio ylittyi n. 0,5 milj. eurolla; toimintakate oli n. 60,2 milj. euroa (100,9 %).

Toimintatuottojen käyttöprosentti oli 104,2 prosenttia; eniten ylittyivät myyntituotot; 103,3 %

(116 773 euroa). Tämä tulokohta sisältää, samoin kuin alle kouluikäisten yksikössä, pääasiassa koulutuskorvauksia.

Toimintakulujen käyttöprosentti oli 101,1 %: eli 690 940 euroa. Palkat ylittyivät 2,3 prosenttia eli 951 000 euroa. Palkoissa kuukausipalkkojen käyttö alittui lähes 2 milj. euroa, mutta vastaavasti määräaikaisten palkkamenot ylittyivät n. 2,4 milj. euroa. Vuoden 2018 määräaikaisten palkkavarauksen edellisen vuoden tilinpäätöksestä vähentynyt n. 940 000 euroa. Pitkät sairauslomat, sisäilmaongelmat, kiire ja ikääntyminen ovat määräaikaisten palkkamenojen lisääviä tekijöitä. Henkilöstökuluja ovat lisänneet myös kaikenikäisten oppilaiden kasvanut tuentarve. Jotta erityiskouluihin sijoituksilta vältettäisiin tai niitä pystyttäisiin siirtämään, on tukea pitänyt lisätä lapsen tai nuoren omaan oppimisympäristöön usein avustavaa resurssia lisäämällä.

Esi- ja perusopetuksen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin saadulla 462 000 euron avustuksella on pystytty palkkaamaan resurssiopettajia ja koulunkäynnin ohjaajia useille kouluille.

Tulevia rakenteellisia muutoksia ennakoiti kouluikäisten peruspalveluiden yksikössä väistöjen suuri määrä. Väistötiloja on käytössä Mäntynummen yhtenäiskoulussa, Lohjan yhteislyseon lukio on asteittain siirtynyt väistötiloihin, osa Ojamon luokista on hajasijoitettuna väistötiloihin Harjulle, Ojaniit-tuun, Metsolaan ja Routiolle. Väistöt lisäävät kustannuksia sekä kuljetuksissa että yksittäisten kou-lujen talousarvioissa kalusteiden ja tarvikkeiden lisätarpeena. Lohjan Yhteislyseon Lukio on joutunut hankkimaan virtuaaliopetusta Tutorhouselta niille oppilaille, jotka eivät ole pystyneet opiskelemaan lukion tiloissa sisäilmaoireilun vuoksi. Lukion väistön yhteydessä pehmeitä materiaaleja ei saatu siir-tää väistötiloihin, joten palkkakustannuksia lisäsivät opettajien lisätyöt mm. opetusmateriaalien digi-talisoimisesta.

Kouluverkkoa on tarkasteltu vuoden 2018 aikana useissa eri selvityksissä, mm. Mäntynummen alu-een palvelurakenne- ja verkkoselvitys. Karstun koulu lakkautettiin ja oppilaat siirtyivät Roution kou-luun. Kouluikäisten peruspalveluista jätettiin elokuussa täyttämättä yksi luokanopettajan virka Karst-un koulun toiminnan lakkaamisen myötä.

Nummi-Pusulan lukio lakkautettiin 1.8.2018 alkaen ja Nummi-Pusulan yhtenäiskoulun peruskorjaus valmistui.

Erityisen tuen piirissä olevien oppilaiden määrä oli vuonna 2018 ollut 475 (8,2 %) ja tehostetun tuen piirissä 656 (12,2 %). Vuodesta 2014 erityisen tuen piirissä olevien oppilaiden määrä on kasvanut 52 (6,5 %) oppilaalla ja tehostetun tuen 96 (22,3 %) oppilaalla.

Oppilaiden tuen tarpeen kasvamisen myötä on oppilashuollon prosesseja arvioitu ja päivitetty; niitä rakennettiin myös osana maakunnan Lape-hanketta. Järnefeltin alueella kehitetään Me-koulu –oh-jelmassa erityisesti syrjäytymistä ehkäiseviä toimenpiteitä, joita on myös esitelty muille oppilasalu-eelle niiden skaalaamiseksi koko Lohjan alueelle.

Lasten ja nuorten tuen tarpeen varhaiseksi havainnoimiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi on käynnistetty alueellinen työtapa, jossa oppilasalueen kaikki toimijat toimivat näiden päämäärien edis-tämiseksi. Alueellisen toiminnan johtamisesta ja yhtistyöryhmien kokoamisesta vastaavat nimetyt aluejohtajat. Jokainen aluejohtaja aloitti myös Perheen hyvä arki –tuotekehittämisen erityisammatti-tutkinnon oppisopimuksen, jossa on erilliset moduulit esim. verkostojen johtamiseen.

Sähköiset ylioppilaskirjoitukset toteutettiin suunnitelmien mukaisesti.

Tuntijakomuutoksesta johtuva englannin tuntien lisäys 8-luokkaisille toteutettiin. A2-kielen opetus aloitettiin kolmella ryhmällä, 2 t/vko.

Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämiseksi sekä uusien oppimismenetelmien käyttöönoton edistä-miseksi vakinaistettiin koordinaattorin tehtävä.

Alueellisen *nuorisotyön* erityisiä tavoitteita olivat jalkautumisen lisääminen, virikkeellisen vapaa-ajan-toiminnan kehittäminen ja monipuolistaminen sekä ehkäisevän päihdetyön lisääminen nuorisotalo-työssä. Kaikkiin näihin tavoitteisiin panostettiin; jalkautumista on tehty mm. kauppakeskuksiin ja

nuorten oleilupaikkoihin, vapaa-ajantoimintaa on kehitetty ja nuoria osallistettu toimintaan entistä enemmän. Päihdetyö on otettu osaksi kaikkien nuorisotilojen arkea.

Mäntynummen nuorisokahvila Kolo sai väistötilat Perttilästä ja Nummen nuorisotyö siirsi tilansa Oinolan koulukampukseen. Sammatin nuorisotila Kellarin remontti valmistui ja toiminta käynnistyi uusissa tiloissa. Karjalohjan nuorisotila Katulampussa alkoi lattiaremontti loppuvuodesta 2018.

Lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja erityispalvelut

Lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja erityispalveluiden yksikön talousarvio ylittyi, toimintakate oli n.13,8 milj. euroa (107 %).

Toimintatuottojen euromäärä alittui n. 120 000 eurolla ollen n. 890 000. euroa (88,1 %). Tukia ja avustuksia saatiin arvioitua vähemmän.

Toimintakulut ylittyivät n. 780 000 euroa, ollen lähes 14,7 milj. euroa. Henkilöstökulut ylittyivät runsaalla 350 000 eurolla, josta n. 110 000 eurolle on kate saaduissa tuissa ja avustuksissa.

Sosiaalipalveluiden kustannuspaikalla oli toimintakulujen ylityksiä sekä henkilöstökuluissa, palveluiden ostoissa ja avustuksissa. Sosiaalipalveluissa on ollut koko vuoden suuri työntekijöiden vaihtuvuus ja tämän myötä rekrytoinnin haasteena pätevien sosiaalityöntekijöiden saaminen. Lähes koko vuoden on viroissa ollut 1-3 sosiaalityöntekijän vajoaus, jota on yritetty helpottaa palkkaamalla epäpäteviä sijaisia. Tilinpäätöksessä tämä näkyy siten, että kuukausipalkkojen menokohdalta on jäänyt käyttämättä n. 330 000 euroa ja vastaavasti määräaikaisten palkkoihin on mennyt n. 480 000 euroa. Lohjan periaatteen mukaan määräaikaisille ei ole määräraha-avarausta talousarviossa. Jotta Lohja olisi myös palkkauksellisesti työntekijälle varteenotettava työpaikka, nostettiin sosiaalityöntekijöiden palkkoja maaliskuussa 2018, joihin ei ollut palkkavarauksia talousarviossa. Kokonaisuutena palkkojen ylitys on muodostunut n. 177 000 euroksi (8,7 %), joka näkyy myös henkilöstösivukulujen ylityksenä.

Lastensuojelun palveluihin saatiin vuonna 2018 lisämääräraha 1,3 milj. euroa. Lisämäärärahaesityksen perusteena oli tuolloin erityisesti lastensuojelun kasvaneet menot. Vuoden lopussa lastensuojelun laitospalvelut olivat pysyneet budjetissa (käyttö 96,8%). Lastensuojelun laitospalveluiden osalta tavoitteena oli saada 400.000 euron säästö siirtymällä kevyempiin palveluihin. Lastensuojelun laitospalvelut alittivat talousarvionsa 174 650 eurolla, joten tavoitteeseen asti ei vielä päästy. Palveluiden oston ylitykset kohdentuivat sosiaalihuollon mukaisiin palveluihin (lomatoiminta, tukihenkilötoiminta, tukiperhetoiminta, perhetyö ja alkuarviointi, sekä lisäksi lastenvalvonta).

Atk-palveluiden ylitys oli 2 690 euroa. Lohjantähden sisäilmaongelmien vuoksi tehty muutto Laurinkatu 50 edellytti mm. uusien atk-yhteyksien rakentamista. Muuton vuoksi jouduttiin myös tekemään kalustehankintoja poistettujen kalusteiden tilalle.

Nuorisokeskuksen osalta toimintakate ylittyi runsaalla 185 000 euroa (kate 129,3%). Tuet ja avustukset valtiolta oli arvioitu talousarvioon liian korkeiksi; ne olivat todellisuudessa vähentyneet 62 000 euroa. Työllistymistuki valtiolta alittui n. 37 000, eli 50%. Talousarviosta puuttui nuorten työllistämistukirahoja 80 000 euroa, joten työllistämisiä ei voitu tehdä suunnitellussa määrin. Tällöin työllistämiskorvauksiakaan ei saatu budjetoitua määrää.

Nuorisokeskuksen ylittyneille henkilöstökuluille (63 975 euroa) on kate tulopuolella saaduissa tuissa ja avustuksissa. Nuorisokeskuksen palveluiden ostot ylittyivät n. 17 400 euroa. Tämä johtuu mm. alibudjetoituista matkakorvauksista. Lisäksi muissa toimintakuluissa on n. 40 000 euron ylitys, johdun tilaelementtien vuokrista, joita ei ollut budjetoitu.

Perhekeskukset alittivat budjettinsa n. 85 000 eurolla johtuen mm. Lohjantähden tiloista luopumisesta sekä pienentyneistä asiakaspalveluiden ja asiantuntijapalveluiden ostoista. Perhekeskuksen ruuhkautuneiden yksilövastaanottojen rinnalle on lisätty ryhmämuotoista toimintaa ja työtehtäviä on järjestetty sen mukaisesti. Yksikön toimintaan muutettiin ottamalla käyttöön uusia työtapoja syrjäytymisen ehkäisyssä LAPE-hankkeen suuntien mukaisesti.

Ojamon perhetukikeskuksella oli jo ennen vuotta 2018 tukiasunto nuoren itsenäistymisvaiheen asunnoksi. Vuonna 2018 saatiin vuokrattua tukiasunto myös perheille. Asuntoa käytetään perheille kriisin ajan asunnoksi; tuki saadaan järjestettyä Ojamon perhetukikeskuksesta.

Nuorisopaja muokkasi vanhan kirjastoauton eri toiminnoille kiertäväksi monikäyttöbussiksi, jonka sisään rakennettiin nukketheaterin mahdollistavat tilat. Bussi on jo kiertänyt Lohjan eri alueilla mm. vieden nukketheateria päiväkoteihin ja alakouluille. Kaupungin toimijat voivat varata bussia eri tarkoituksiin (harrastukset, kulttuuribussi, eri palvelut).

Aluetyömallin mukainen jakautuminen on toteutettu. Jokaiselle alueelle on nimetty oma sosiaaliohjaaja–sosiaalityöntekijä –työpari.

Sosiaali- ja erityispalveluissa on ollut vuoden aikana täyttämättä 1-3 sosiaalityöntekijän virkaa valtakunnallisestikin huonon rekrytointitilanteen takia.

Lasten ja nuorten harrastustoiminnan lisäämiseksi oli käytössä 26 000 euron määräraha, josta myönnettiin avustusta 252 lapsen ja nuoren harrastuksen tukemiseen 17 640 euroa.

Perhekeskusten vastaavan ohjaajan ja perheohjaajan aiemmin lahjoitusvaroin täytetyt tehtävät vakinaistettiin.

Palvelualueen johto

Palvelualueen johdon osalta toimintakate ylittyi 5 % ollen n. 1,03 milj. euroa.

Toimintatuottoja ei talousarvioon oletettu kertyvän; kertymä oli 1 116 euroa.

Toimintakulujen osalta ylitys oli n. 49 600 euroa. Suurin ylitys oli palveluiden ostossa n. 120 000 euroa. Palveluiden ostoihin ei oltu erikseen varattu määrärahaa. Palveluiden ostoissa suurin menoerä on ATK-palveluissa, josta on maksettu palvelualueen yhteisiä lisenssimaksuja. Lohjantähden muuton myötä Hyvinvointitaloon lisättiin työpisteitä muuttamalla yhden hengen työtiloja kahdelle ja tekemällä työpisteitä myös avotilaan: tämä vaati mm. tietoverkkojen lisäkaapelointeja, Lohjantähdessä käytettyjen ohjelmien toimintojen tarkistamista uusien työpisteiden toimintaan saamiseksi. Lohjantähden muuttoon liittyy myös käytetty kalustoraha; tarvittavat toimistokalusteet hankittiin sekä Lohjantähdestä tulleille että joulukuussa 2017 tulleelle tv-tiimille.

Tuotot, kulut ja toimintakate

LASTEN NUORTEN JA PERH.PALV.AL	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	7 045 300	8 977 400	9 548 293	106,36%	9 806 006
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-107 688 870	-111 345 970	-113 154 264	101,62%	-107 952 874
TOIMINTAKATE	-100 643 570	-102 368 570	-103 605 972	101,21%	-98 146 868

LASTEN NUORTEN JA PERH.PALV.AL (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	7 045 300	8 977 400	9 459 784	105,37%	9 728 350
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-74 891 520	-78 548 620	-80 173 118	102,07%	-77 256 281
TOIMINTAKATE	-67 846 220	-69 571 220	-70 713 334	101,64%	-67 527 931

LASTEN NUORTEN JA PERH.PALV.AL (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	0	0	88 509		77 656
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-32 797 350	-32 797 350	-32 981 147	100,56%	-30 696 593
TOIMINTAKATE	-32 797 350	-32 797 350	-32 892 638	100,29%	-30 618 937

Työikäisten palvelualue

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Terveydenhuollon peruspalvelut: Lääkäri- ja hoitajapalvelut, kuntoutuspalvelut, suun terveydenhuolto	Avosairaanhoidokäynnit: 105 278 (v. 2017: 118 124) Suun terveydenhuollon hammaslääkärikäynnit 34 393 (37 502) ja suuhygienistikäynnit 10 786 (9 432)	3 754 746 - 21 00325 8
Sosiaali- ja erityispalvelut: Aikuissosiaalitoimi, velkaneuvonta, sosiaalinen kuntoutus, vammaispalvelut, mielenterveys- ja päihdepalvelut	Toimeentulotuki-ruokakuntia 849 (1062) Kuntouttavan työtoiminnan toimintapäivät 25 217 (18 365) Erityispalveluiden asiakkaita 1800 (1813)	3 109 703 -24 504 201
Työterveyshuollon palvelut	Työterveyshoitajan ja -lääkärin vastaanotto käynnit 9660 (ed. vuonna sisältyi avosairaanhoidon käynteihin)	1 359 441 -1 275 136
Erikoissairaanhoito	Toimintakate/as.: -1 291,44 e/as (-1 284,34 e/as)	70 948 -59 824 466
Palvelualueen johto	3,5 htv	14 217 -1 140 682

Toiminnalliset muutokset

Työikäisten palvelualue jakautuu kolmeen yksikköön; terveydenhuollon peruspalvelut, sosiaali- ja erityispalvelut sekä työterveyskeskus. Lisäksi palvelualueelle kuuluu erillisenä erikoissairaanhoito-ostojen budjetillinen osuus.

Palvelualueen toimintakate oli noin 99,5 miljoonaa euroa (100,9 %), jossa ylitystä talousarvioon oli noin 870 000 euroa. Toimintakulut olivat 107 747 700 euroa (100,7 %) ylityksen ollessa 782 100 euroa. Toimintatuotot olivat 97 330 euroa (98,8 %) eli vajaa 100 000 euroa tavoitetta pienemmät.

Henkilöstökulut ylittyivät yhteensä 1 171 800 euroa (108,4 %). Mikä selittyy pääosin erityiskorvausten ylittymisellä suhteessa talousarvioon. Varaus kunta-alan palkkatarkistuksiin ja kertakorvaukseen oli talousarviossa alimitoitettu ja aiheutti noin 140 000 euron lisäkustannukset. Lisäksi palvelualueelta maksettiin jonkin verran takautuvia epäpätevyysalennuskorvauksia. Terveysasemaulkoistuksen siirtyminen maaliskuun alkuun tarkoitti myös palkkavarauksen puuttumista talousarvion henkilöstökuluista noin 47 000 euroa.

Palvelujen ostoihin kului 85 661 000 euroa (99,1%), jossa alitusta oli noin 770 000 euroa. Alitus selittyy pääosin erikoissairaanhoito-ostojen alituksesta, mikä syntyi Töölön sairaalan myyntivoiton palauttamisesta kuntiin. Muutoin palveluiden ostot ylittyivät muun muassa asiakaspalvelujen ostossa muilta kunnilta ja sosiaali- ja terveystalouden palvelujen ostossa.

ylittyivät hoitotarvikkeiden osalta lähes 280 000 euroa. Hoitotarvikkeiden kustannusten kasvu selittyy pitkälti ikääntyneen väestön määrän lisääntymisellä sekä uusilla kohtuullisen kalliilla hoitomenetelmillä, jotka ovat siirtyneet erikoissairaanhoidosta perusterveydenhuoltoon. Lisäksi ylimääräisiä kustannuksia aiheutui väistötiloihin muutoista sosiaali- ja erityispalveluissa. Avustukset kokonaisuutena toteutuivat talousarvion mukaisesti, mutta omaishoidon tuen palkkiot ylittivät noin 80 000 euroa ja puolestaan esimerkiksi palveluseteleiden käyttö jäi ennakoitua pienemmäksi.

Tulokertymän alitus liittyy pääosin myyntituottojen alittumiseen palveluiden myynnissä muille kunnille tai kuntayhtymille. Tuet ja avustukset ylittyivät pitkälti pakolaiskorvausten ja kuntouttavan työtoiminnan valtionkorvausten kasvusta. Maksutuotoissa suun alitusta oli suun terveydenhuollossa perhevapaista ja sairauslomista johtuneen vaihtuvuuden johdosta. Tukia ja avustuksia saatiin ennakoitua enemmän kuntouttavan työtoiminnan ja pakolaisten osalta.

Merkittävää talouden näkökulmasta oli erikoissairaanhoidon kustannusten alittuminen. Ilman erikoissairaanhoidon ja työterveyskeskuksen erinomaista tulosta olisi työikäisten palvelualueen ylitys ollut noin 2,3 miljoonaa euroa.

Työikäisten palvelualueella jatkettiin valmistautumista maakuntaan siirtymiseen osallistumalla Läntisen Uudenmaan edustajana Uusimaa2019 strategiseen johtoryhmän ja sote-virkamieskoordinatioryhmän sekä useiden eri palvelukohtaisten valmisteluvalmisteluryhmien työskentelyyn.

Palvelualueella käynnistettiin vuoden aikana asiakkuuspäällikön johdolla perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyötä muun muassa kouluttamalla avainhenkilöitä.

Irtaimistoinvestointimäärärahat hieman alittuivat. Määrärahoja käytettiin Lohjan sairaalan tiloihin valmistuneen suun terveydenhuollon päivystysyksikön varustamiseen, keskustan terveysaseman muutosten yhteydessä tehtyyn tilojen varustamiseen ja muihin yksiköiden välttämättömiin laite- ja kalustohankintoihin.

[Terveyspalveluiden peruspalvelut](#)

Terveyspalveluiden peruspalveluiden talousarvio ylittyi n. 2,9 milj. eurolla, toimintakate oli n. 17,2 milj. euroa (120,4 %). Toimintatuotot ylittyivät n. 255 000 eurolla (käyttö 107,3 %) ja toimintakulut ylittyivät n. 3,2 milj. eurolla (käyttö 117,8 %). Toimintatuottojen osalta myyntituottojen, tukien ja avustusten sekä muiden toimintatuottojen kertymä oli arvioitua suurempi. Maksutuotot jäivät alle arvioidun. Toimintakulut ylittyivät niin henkilöstökulujen, palveluiden ostojen, materiaalien kuin muidenkin toimintakulujen osalta. Suurimmat ylitykset ovat erilliskorvauksissa (n. 905 000 e), asiakaspalveluiden ostoissa (n. 1 060 000 e) sekä sosiaali- ja terveysterveyspalveluiden ostoissa (n. 524 000 e).

Terveyspalveluiden peruspalveluissa tapahtui useita muutoksia ja uusien toimintamallien käynnistämistä/laajentamista vuoden aikana. Uudet tehtävät, muun muassa unihoitajan vastaanotto, aloitettiin nykyisellä henkilöstöllä vahvistamalla henkilöstön osaamista lisäkoulutuksella. Käyntimäärissä palveluihin ei tapahtunut suhteessa edelliseen vuoteen merkittävää muutosta, työnjaon muutokset näkyvät kuitenkin hoitajavastaanoton osuuden kasvuna. Avosairaanhoidon lääkärikäyntejä oli 42 999 (vuonna 2017 43 813) ja hoitajakäyntejä 44 312 (vuonna 2017 43 856). Tammikuun alussa käyttöön otettu talousarvioon sisältynyt digitaalisen hoidon tarpeen arvioinnin ja yhteydenottokanavan (Klinik Pro) käyttö kasvoi koko vuoden. Yhteydenottoista noin 40 % tapahtui virka-ajan ulkopuolella. Käyttö vähensi jonkin verran puhelimitse tapahtuvia yhteydenottoja, mutta samanaikaisesti paransi palvelujen saavutettavuutta. Keskustan terveysaseman vastaanottotilojen remontin viimeinen vaihe valmistui syksyllä 2018. Lääkäreille ja hoitajille saatiin lisätiloja neuvolan muutettua alakertaan osasto 4:ltä vapautuneisiin tiloihin. Tämä mahdollisti toimintojen järjestelyä parempiin toiminnallisiin kokonaisuuksiin sekä lääkäri- ja hoitajatyöparien muodostamisen. Terveysasemalle muutti uusina toimijoina aikuissosiaalityö, huumeidenkäyttäjien neuvontapiste Helppi sekä kolmannen sektorin toimija Vihdin kriisikeskus edistäen näin sosiaali- ja terveysterveyspalveluiden integraation toteutumista aiempaa paremmin.

Avosairaanhoidossa tavoitteena ollut tavoitettavuuden parantuminen toteutui. Takaisinsoittojärjestelmästä soitettiin potilaille palvelulupauksen mukaisesti 100 % puheluista, Kiireettömän hoidon odotusaika hoitajalle oli 1-2 päivää, lääkärille 2-4 viikkoa. Kiireellisen hoidon tavoite 80 % hoidon aloituksesta tunnin sisällä ilmoittautumisesta toteutui. Käyntimäärät omalla kiirevastaanotolla nousivat hieman, mutta lohjalaisten käynnit puolestaan sairaalan yhteispäivystyksen yleislääketieteen linjalla vähenivät. Vuoden aikana toteutettiin yhteistyössä asiakkuuspäälliköiden kanssa asiakaspalautteen seuranta ja toiminnan kehittämistä. Asiakastyytyväisyyden mittaus Roidu-järjestelmällä on ollut kaikissa omissa terveystalujen yksiköissä yli tavoitteen, NPS luku 82. Tehdyistä muutoksista huolimatta ei tuottavuuden kasvun osalta toteutunut 200 000 euron säästötavoite.

Pusulan, Karjalohjan ja Sammatin terveysasemien lääkäri- ja hoitajapalvelut ulkoistettiin 1.3.2018 alkaen kilpailutuksen perusteella valitulle Mehiläinen Oyj:lle. Liikkeenluovutuksena Mehiläiselle siirtyi yksi sairaanhoitaja ja yksi perushoitaja. Muu henkilöstö jäi kaupungin palvelukseen avoimille vakansseille. Päällekkäisiä palkkakustannuksia ei juuri aiheutunut. Ulkoistettujen terveysasemien palvelu on toteutunut sopimuksen mukaisesti ja palaute on pääosin ollut hyvä. T3 aika (kolmas vapaa aika) on koko vuoden ollut erinomaisella tasolla keskimäärin alle viisi päivää. Roidu-asiakastyytyväisyysmittauksen NPS luku on ollut 78,36. Ulkoistukseen liittyviä yhteistyö/ johtoryhmätapaamiset ovat toteutuneet säännöllisesti vuoden aikana. Ulkoistus oli kokonaistaloudellisuuden arvion näkökulmasta edullinen suhteessa vuoden 2017 kalliiden lääkäripalvelujen oston, mutta täysin 250 000 euron säästötavoite ei toteutunut.

Asumispalveluiden lääkäryön sekä Länsi-Lohjan (Karjalohja, Sammatti, Nummi ja Pusula) alueen kotihoidon lääkäryön kilpailutuksen hankintapäätöksestä valittiin Markkinaoikeuteen ja väliajaksi sopimus tehtiin Doctagon Oy:n kanssa palveluiden turvaamiseksi. Doctagon Oy tuotti palvelut kyseessä oleviin yksiköihin koko vuoden. Kilpailutuksen tuottama hintataso oli korkeampi kuin mihin talousarviossa oli varauduttu, mikä aiheutti osaltaan kustannusten kasvua. Palvelutaso etälääketieteellisissä vastuulääkäripalveluissa oli hyvä/erinomainen.

Kuntoutuksen toiminnan tehostaminen tuotti talousarvioon asetetun 30 000 euron säästötavoitteen. Kuntoutuksen fysioterapiakäyntien määrä kasvoi edellisestä vuodesta ollen 16 460 käyntiä (vuonna 2017 käyntejä 15 489).

Suun terveydenhuollon toimintatuotot olivat budjetoitua 14,6 % pienemmät, mutta suhteessa vuoden 2017 tilinpäätöstietoihin tulot kasvoivat noin 60 000 euroa. Keskeinen syy pienempään tulokehitykseen oli, että vakinaisella ja kokeneella henkilöstöllä oli paljon vanhempainlomia ja poissaoloja. Sijaisten perehdytyksen aikana valitettavasti tuottavuus on heikompaa. Toimintakulut olivat puolestaan 11,1% budjetoitua suuremmat, mutta suhteessa vuoden 2017 tilinpäätöstietoihin, toimintakulut laskevat 200 000 euroa. Talousarvioon sisältynyt 310 000 euron sopeuttamistoimet toteutuivat toiminnallisesti siten, että työvoiman vuokraamista ei juuri tarvinnut tehdä ja lisätyöt rajattiin vain lauantai-päiviin, mutta edellä mainittujen toimenpiteiden taloudelliset vaikutukset eivät toteutuneet tavoitteen suuruisina. Keskeinen syy siihen, ettei menokehitys ollut myönteisempi, vaikuttaa Lohjan sairaalan toimintayksikön vuokrat ja muut toimintakulut sekä budjetoitua suuremmat henkilöstökulut erityisesti erilliskorvausten osalta. Suun terveydenhuollossa siirrettiin kiirevastaanotto toiminta Lohjan sairaalan kolmen hoituhuoneen yksikköön syyskuussa 2018. Yksikköön saatiin uusi hammashoitajan toimi. Oikomishoito siirtyi kokonaisuudessaan Mäntynummen hammashoitolaan syyskuussa 2018. Yksi suuhygienistin toimi muutettiin palveluohjaajan toimeksi helmikuusta 2018 alkaen. Palveluohjaajan tehtävänä on yhteistoiminta eri sidosryhmien kanssa tavoitteenaan terveyden edistäminen.

Suun terveydenhuollossa hoitoon pääsy on vaihdellut vuoden aikana 100 päivän molemmin puolin. Hoidon kysyntä (yhteydenottojen määrä) suun terveydenhuoltoon oli vuoden 2015 jälkeen suurin. Suun terveydenhuollossa käyntejä oli kaikkiaan 48 510.

Asiakasmaksujen nosto vuoden alusta ja toisen kerran 1.9.2018 alkaen lisäsi tuloja noin 115 000 euroa suhteessa vuoden 2017 tilinpäätökseen. Talousarvioon asetettu asiakasmaksutuottojen 125 000 euron kasvu ei näin ollen toteutunut täysimääräisesti.

Paljon palvelua tarvitsevien –prosessin kehittäminen laajentui koskemaan myös työikäisten sosiaali- ja erityispalveluja.

Kaikki terveydenhuollon peruspalveluiden yksiköt osallistuivat HUS perusterveydenhuollon yksikön sujuvat prosessit Lean-valmennukseen. Sekä esimiehiä että yksi asiakkuuspäälliköistä oli Lean-koulutuksessa.

Sosiaali- ja erityispalvelut

Sosiaali- ja erityispalvelut pysyivät talousarviossa; toimintakate oli n. 21,4 milj. euroa (97,4 %). Toimintatuotot ylittivät (käyttö 108,5 %) ja toimintakulut alittuivat (käyttö 98,7 %).

Työkäisten sosiaali- ja erityispalvelut pysyivät kokonaisuudessaan talousarviossa. Tulot ylittivät noin 250 000 euroa (108,5 %) ja menot alittuivat noin 335 000 euroa (98,7%). Vuoden 2017 tilinpäätökseen nähden tuloja tuli noin 220 000 euroa enemmän ja menot kasvoivat noin 215 000 euroa. Tulot ylittivät lähes kaikkien tulojen osalta, ainoastaan muut toimintatuotot muun muassa vuokratulot ja toimeentulotuen takaisin perintä jäivät tulo-odotteesta. Menot ylittivät henkilöstökuluissa pääosin vain omaishoidon tukeen liittyvien eläkekulujen osalta. Väistötiloihin muutot aiheuttivat kaikkien toimintojen osalta pakollisen määrärahaylityksen kaluste- ja materiaalihankintojen osalta. Tilavuokrat kasvoivat suhteessa talousarvioon ja vuoden 2017 tilinpäätökseen johtuen tilamuutoksista koko toiminnan osalta: muutto Lohjantähdestä muihin tiloihin sekä Päihdeklinikan muutto Lohjan sairaalan tiloihin.

Palveluyksikön kaikki toiminnot osallistuivat asiakkuuspäälliköiden koordinoimaan Hyvinvointi-toimialan asiakaslähtöisten toimintamallien kehittämiseen tavoitteena oikea-aikainen, tarvittaessa moniammatillinen asiakkaan tukeminen yli palvelurajojen sekä asiakkuuksien pitkittymisen estäminen.

Perustoimeentulotuen siirto Kelaan vaikutti oleellisesti aikuissosiaalityön sisältöön ja toimintaan. Muutos mahdollisti työn kohdentamisen lain edellyttämällä tavalla asiakkaiden palvelutarpeen arviointiin ja toistuvasti, pitkäaikaisesti tukea tarvitsevien asiakkaiden asiakassuunnitelmien laadintaan. Uutena työmuotona aloitettiin paljon palvelua tarvitsevien asiakkaiden palveluprosessin suunnittelu yhdessä suun terveydenhuollon ja perusterveydenhuollon kanssa. Aikuissosiaalityön jalkautumista ja verkostoitumista lisättiin. Osa-aikaista asiakasvastaanottoa jatkettiin Nuorisokeskuksessa ja aloitettiin Keskustan terveysasemalla. Asiakaskäyntejä tehtiin 5457 käyntiä, mikä oli noin 300 käyntiä enemmän kuin vuonna 2017. Aikuissosiaalityössä toimeentulotukimenojen osalta syntyi säästöjä talousarvioon asetetun tavoitteen mukaisesti. Aikuissosiaalityön panostus pakolaisten erityiskorvausten laskutuksen kehittämiseen vaikutti tulokertymän kasvuun.

Aikuissosiaalityön ja vammaispalvelujen päätöksenteko toteutui lain edellyttämässä määräajassa. Palvelutarpeen arviointi ja asiakas-/palvelusuunnitelma tehtiin tarvittaessa kaikille uusille asiakkaille.

Aikuissosiaalityön pakolaistoiminnan koordinoimana uudistettiin lakisääteinen maahanmuuttajien kotouttamisohjelma, mikä oli edellytyksenä valtion korvausten jatkumiselle.

Mielenterveys- ja päihdepalvelujen uusi toimitila Lohjan sairaalan yhteydessä vahvisti yhteistyötä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kanssa. Yhteistyö on sujuvoittanut hoitoketjua, mistä saadaan sekä asiakas- että kustannushyötyä. HUS:n kautta hankittu päihdepsykiatrian lääkäripalvelu mahdollisti joustavan konsultaation ja vähensi erikoissairaanhoidon lähettämisen tarvetta. HUS Lohjan sairaanhoitoalueen psykiatrian psykososiaalisten sairaansijojen käyttö huume- ja lääkevieroituksessa vähensi muiden ostopalvelujen käyttöä. Sosiaaliohjauksen osuutta lisättiin muuttamalla päihdeohjaajan toimi sosiaaliohjaajan toimeksi. Helpin (suonensisäisten huumeiden käyttäjien ohjaus- ja neuvontapiste) toimitila siirtyi Keskustan terveysaseman yhteyteen. Kaikkien toimintojen suoritettiin palvelutuotannon uudelleen arviointia ja kokonaistaloudellisten toimintatapojen kehittämistä. Helpin terveysneuvontakäyntejä kertyi 298 ja ne vähenivät 26 % verrattuna edelliseen vuoteen (402 vuonna 2017). Päihdeklinikan asiakasmäärä oli 572 (vuonna 2017 asiakkaita 594) ja käyntikertojen määrä 9 830 (2017 käyntejä 8809). Käyntimäärien kasvu selittyy ainakin osittain korvaushoidossa olevien asiakkaiden määrän kasvulla. Päihdeklinikan lääkäripalvelut hankittiin ostopalveluna ja palvelujen saannissa oli haasteita, jotka vaikuttivat myös yksikön asiakaspalveluun. Mielenterveysasiakkaiden asumispalveluyksikkö Männikön asiakaspaikat (16) olivat vuoden lopussa täysmääräisessä käytössä. Lisäksi yksikkö järjestää päivätoimintaa myös itsenäisesti asuville asiakkaille

(225 käyntiä) ja huolehti yksikön satelliittiasiakkaiden säännöllisestä kotiin annetusta tuesta (818 käyntiä).

Sosiaalinen kuntoutus työllistymisedellytyksiä tukevaa toiminta monipuolistettiin ja lisättiin ja tästä syystä asiakasmäärää pystyttiin lisäämään. Kaupungin omana toimintana toteutettiin viisi (5) työhönvalmennusryhmää kevätkauden aikana ja yhteistyössä Luksian kanssa yksi (1) valmennusryhmä syyskaudella. Asiakkaiden työkyvyn arvioinnin tueksi käyttöön otettiin KYKY-viisari. Minitalkkaritoiminta laajeni Nummen ja Pusulan alueelle. Koko vuoden aikana kuntouttavassa työtoiminnassa oli yhteensä 499 asiakasta (2017 asiakkaita 417) ja työtoimintapäiviä kertyi 25 027 (2017 työtoimintapäiviä 18 365). Kehittämistyötä tehtiin tiiviissä yhteistyössä kaupungin Elinvoima-toimialan kanssa. Esimerkiksi Hiiden opiston kurssitarjontaan lisättiin kuntouttavaan työtoimintaan kuuluva digikurssi. Talousarvioon sisältynyt työhönvalmentajan palkkaus ja edellä mainitut toimenpiteet vaikuttivat suotuisasti parantuneiden työmarkkinoiden lisäksi kunnan työmarkkinatuen kuntaosuuksien kehitykseen. Taloudellinen hyöty näkyy Elinvoima-toimialalla pienentyneinä sakkomaksuina.

Vammaispalveluissa jatkettiin kehitysvammaisten asiakkaiden asumispalvelujen – ja muotojen kehittämistä ja asiakaskohtaista räätälöintiä. Nuorille ja nuorille aikuisille kehitysvammaisille järjestettiin uutena palveluna ohjattua vapaa-ajan Olohuone-toimintaa. Vammaisten omaishoidontuki ja asumispalvelut ylittivät talousarvioon varatut määrärahat. Vastaavasti kehitysvammaisten laitoshoidon osalta ja vammaispalvelulain mukaisessa henkilökohtaisessa avussa syntyi säästöä. Talousarvioon asetettu 80 000 euron säästötavoite toteutui.

Vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain mukaisissa kuljetuspalveluissa toteutettiin kilpailutus Liikennelain muutoksen yhteydessä. Kilpailutuksen säästövaikutus lähtötilanteeseen oli viisi (5) prosenttia. Yhteistyössä Espoon ja muiden Länsi-Uudenmaan kuntien kanssa käynnistettiin vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain mukaisten kuljetuspalvelujen hankinnan valmistelu.

Vuoden 2018 alusta lakisääteiseksi tulleita omaishoitajien valmennuksia toteutettiin suunnitelman mukaan yhteistyössä Hiiden seudun omaishoitajat ja Läheiset ry:n kanssa. Asiakkuupäälliköt koordinoi järjestöyhteistyön kehittämistä.

Sisäilmaongelmat ja väistötilajärjestelyt kuormittavat alkuvuodesta henkilöstöä. Tilanne helpottui sen jälkeen, kun väistötilat otettiin käyttöön.

Työterveyskeskus

Työterveyskeskus pysyi talousarviossa tehden hieman voittoakin, 84 305 e. Toimintatuotot toteutuivat 107,2 %:sesti ja toimintakulut jäivät n. 9 % (n. 111 900 e) alle talousarvion.

Työterveyskeskus jatkoi alueellista yhteistyötä suunnitellen työterveyshuollon yhtiöittämistä. Yhtiöittäminen eteni merkittävästi, kun Keva perusti kesällä 2018 kaksi työterveyshuollon yhtiötä, toisen valtakunnallisen in house-yhtiön ja toisen markkinoilla toimiva valtakunnallisen yhtiön. Lohja kaupunginhallitus päätti syksyllä, että Lohja on mukana valmistelussa ja sitoutuu merkitsemään yhtiöiden osakkeita.

Työterveyskeskuksessa otettiin vuoden alusta käyttöön uusi Softmedic – ohjelma, jonka käytössä oli haasteita pitkälti loppu vuoteen saakka.

Yksikön toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet toteutuivat johtuen pitkälti lääkäriresurssin sekä tavoitettavuuden paranemisella. Talousarvioon asetettu tuotto tavoite toteutui verrattuna vuoden 2018 talousarvioon, mutta oli vain 8 000 euroa suurempi kuin tilinpäätöksessä 2017.

Erikoissairaanhoido

Erikoissairaanhoidon toimintakate n. 59,8 milj. euroa ja n. 1,26 milj. euroa (97,9 %) alle talousarvion.

Erikoissairaanhoidon osalta vuoden aikana toteutui useita yhteisiä kehittämishankkeita muun muassa kotisairaaloiminnan käynnistäminen, neurologisen kuntoutuksen kehittäminen ja keskitetyn apuvälineyksikön selvittäminen. Talousarvioon asetettu 600 000 euron säästötavoite toteutui, kun huomioidaan Töölön sairaalan myynnin myyntivoitto noin 1,3 miljoonaa euroa. Palautusta Lohjan kaupunki sai kalliin hoidon tasauksesta yht. 2,84 miljoonaa euroa, josta etukäteen Lohja oli maksanut noin 1,3 miljoonaa euroa. Ylijäämän palautus oli noin 560 000 euroa. Käytön mukaan kaikki HUS alueen kunnat saivat lisälaskua, josta Lohjan osuudeksi vuositasolla jäi 2,8 miljoonaa euroa. Ensihoidon kustannukset alittuivat noin 80 000 euroa budjetoidusta.

Tuotot, kulut ja toimintakate

TYÖIKÄISTEN PALVELUALUE	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	8 406 280	8 406 280	8 309 056	98,84%	8 241 805
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-106 965 610	-106 965 610	-107 747 742	100,73%	-107 633 541
TOIMINTAKATE	-98 559 330	-98 559 330	-99 438 686	100,89%	-99 391 736

TYÖIKÄISTEN PALVELUALUE (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	7 496 280	7 496 280	7 206 323	96,13%	7 145 202
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-103 971 580	-103 971 580	-104 347 308	100,36%	-103 748 955
TOIMINTAKATE	-96 475 300	-96 475 300	-97 140 985	100,69%	-96 603 753

TYÖIKÄISTEN PALVELUALUE (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	910 000	910 000	1 102 733	121,18%	1 096 603
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-2 994 030	-2 994 030	-3 400 434	113,57%	-3 884 587
TOIMINTAKATE	-2 084 030	-2 084 030	-2 297 701	110,25%	-2 787 984

Ikääntyneiden palvelualue

Toiminnan sisältö ja laajuus

Sisältö:	Laajuus	tuotot/kulut €
Neuvonta ja palveluohjaus: Palveluohjaus, kotiutustiimi, omaishoidontuki, henkilöstöresurssiyksikkö, veteraanipalvelut	75 vuotta täyttäneitä (31.12.2017): 4301 (v. 2016: 4 243) Omaishoidon tuen asiakkaita: 215 (v. 2017: 215) Ostopalvelupaikkoja: 180 (165)	2 439 204 -12 244 112
Kotona asumisen tuki: kotihoito, kotihoidon tukipalvelut, päivätoiminta, tuettu asuminen	Säännöllisen kotihoidon asiakkaita: 485 (420)	2 634 915 -9 278 615
Kuntoutus ja hoiva: asumispalvelut, vanhainkoti ja osastot	Osasto-, vanhainkoti- ja palveluasumisen paikkoja yhteensä 432, 1.9.2018 alk. 421 (434)	6 585 891 -23 690 563
Palvelualueen johto	4,5 htv	2 350 -1 618 791

Toiminnalliset muutokset

Ikääntyneiden palvelualue koostui kolmesta palveluyksiköstä: neuvonta ja palveluohjaus, kotona asumisen tuki sekä kuntoutus ja hoiva, joista neuvonnan ja palveluohjauksen ja kotona asumisen tuen yksiköt yhdistettiin yhdeksi yksiköksi: palveluohjaus ja kotona asumisen tuki 1.9.2018 alkaen.

Edellä mainitun organisoitumismuutoksen yhteydessä kotihoidon päällikön virka muutettiin 1.5.2018 alkaen palvelupäällikön viraksi ja palveluohjauksen päällikön virka 1.9.2018 alkaen erityisasiantuntijan viraksi. Erityisasiantuntijan vastuualueelle koottiin aiemmin yksiköiden päälliköiden tehtäviin kuuluneita muun muassa yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnan tehtäviä. Muutos on selkiyttänyt palvelupäälliköiden tehtävän kuvia ja varmistanut yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnan resursoinnin.

Palvelualueen toimintakate oli 2,3 miljoonan euron lisämäärärahan jälkeen noin 35,15 miljoonaa euroa (101,5 %), jossa ylistystä talousarvioon oli hieman yli 0,5 miljoonaa euroa huomioon ottaen sekä ulkoiset että sisäiset tulot ja kustannukset. Toimintakulut olivat noin 47,8 miljoonaa euroa (103,7 %) ylityksen ollessa 1 679 160 euroa. Toimintatuotot olivat 11 662 360 euroa (110,7 %) eli 1 123 340 euroa arvioitua korkeammat. Valtuuston lokakuussa myöntämä lisämääräraha kohdentui henkilöstökuluihin, asiakaspalveluiden ostoihin, matkustus- ja kuljetuspalveluihin sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin. Ulkoiset kustannukset kasvoivat vuoden aikana edelliseen vuoteen verrattuna johtuen muun muassa Kuntoutusyksikkö Mäntylän toimimisesta koko vuoden (1.10.2017 alkaen) Attendo Ventelän hoivakodin tiloissa ja Alatuvan lakkauttamisesta 1.9.2018 alkaen ja asukaspaikkojen hankinnasta yksityisiltä palveluntuottajilta.

Huolimatta myönnetystä lisämäärärahasta henkilöstökulut ylittivät yhteensä 837 350 euroa (103,3 %). Henkilöstökulujen merkittävän ylityksen aiheuttivat jatkuvasti kasvaneet erityiskorvaukset. Kasvua edelliseen vuoteen oli noin 460 000 euroa. Hälytysrahojen maksamisen kasvu noin 15 %:lla

heijastaa sijaisten saatavuuden haasteita erityisesti kesäkaudella (toukokuusta syyskuuhun) ja näkyy hälytysrahakustannukset lisäksi nousseina lisä- ja ylityökustannuksina. Varaus kunta-alan palkkaratkaisuun ja kertakorvaukseen oli talousarviossa alimitoitettu ja aiheutti noin 245 000 euron lisäkustannukset. Varhaiseläkemenoperusteiset (varhe) maksut kasvoivat suhteessa edelliseen vuoteen ja talousarvio varaukseen yli 200 000 euroa huolimatta aktiivisesta henkilöstön uudelleen sijoittamisista ja työkokeiluista. Lisäksi palvelualueelta maksettiin vähäisissä määrin takautuvasti epäpätevyysalennuksia. Palvelujen ostoissa ylitystä on asumispalveluiden ostoissa sekä muilta kunnilta (kotikuntalain mukaiset sijoitukset ja ostot yksityisiltä palveluntuottajilta), joiden osalta ennakoitujen sopeuttamistoimenpiteet eivät toteutuneet johtuen kasvaneesta palvelutarpeesta ja palvelua odottavien lakisääteisten kolmen kuukauden määräaikojen ylittymisestä.

Syksyllä käynnistetyt voimakkaat talouden tasapainotustoimet hillitsivät merkittävästi aineiden, tavaroiden ja tarvikkeiden hankintaa. Tilojen käytön uudelleen järjestelyjen myötä toimintakulut pienenevät. Avustusten osalta omaishoidon tuen palkkioiden käyttö pysyi edellisen vuoden tasolla omaishoitajien määrän pysyessä keskimäärin samalla tasolla, mutta omaishoitajan vapaan aikaisten palvelusetelien käyttö puolestaan kasvoi merkittävästi.

Ikääntyneiden palvelualueella jatkettiin valmistautumista maakuntaan siirtymiseen osallistumalla palvelukohtaisten valmisteluvalmisteluryhmien työskentelyyn. Yhteistyössä Espoon ja muiden Länsi-Uudenmaan kuntien kanssa käynnistettiin ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen hankinnan suunnittelu.

Irtaimistoinvestointirahaa käytettiin 50 000 euroa kalusteisiin, hoivalaitteisiin ja apuvälineisiin sekä uusien toimintojen (Palvelukeskus Iltaruskon ja Veijolanpihan tuettu asuminen) käynnistämiseen.

Palveluohjaus ja kotona asumisen tuki

Palveluohjaus ja kotona asumisen tuki –palveluyksikkö pysyi muutetussa talousarviossa. Lisämäärärahaa myönnettiin 840 000 euroa erilliskorvauksiin ja asiakaspalveluiden ostoihin. Toimintatuottoja kertyi n. 1,15 milj. euroa arvioitua enemmän, mm. maksutuottoja kertyi n. 570 000 euroa sekä tukia ja avustuksia n. 580 000 euroa arvioitua enemmän. Toimintamenoissa palveluiden ostot ylittyivät lisämäärärahasta huolimatta lähes milj. eurolla, lähinnä lisääntyneiden asiakaspalveluiden sekä sosiaali- ja terveystalouden ostojen johdosta.

Vuoden alusta palveluohjauksen resurssit kasvoivat, kun osastosihteerin vakanssi muutettiin palveluohjaajan viraksi. Lisäksi yhden vastaavan palveluohjaajan virka muutettiin palveluohjaajan viraksi. Omaishoidon henkilöstöresurssia on vahvistettu 1.10.2018 alkaen kohdentamalla ikääntyneiden palvelualueen palvelusuunnittelijan työstä 50 % omaishoidon tiimiin. Palveluohjauksen lisäresursoinnilla on vahvistettu Karjalohjan, Sammatin, Nummen ja Pusula alueiden palveluohjausta suunnitelmien mukaisesti.

Ikäihmissä toteutettiin digineuvontaa ikääntyneille alkusyksyyn saakka yhteistyössä Apuomena ry:n kanssa. Ikäihmpi jalkautui erilaisiin PopUp-tapahtumiin, seniorikahviloihin ja järjestöjen tilaisuuksiin laajasti koko Lohjan alueella. Asiakkuuspäällikkö koordinoi järjestöyhteistyön kehittämistä.

Apuhaku.fi- palveluhakemiston käyttö ei vuoden aikana edennyt johtuen pitkälti palvelun suurista kustannuksista yrittäjille. Palveluhakemiston käyttö päätettiin tästä syystä lopettaa.

Ikääntyneiden palvelut ovat olleet mukana hallituksen Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa (I&O) – kärkihankkeessa sekä Edistetään terveyttä ja hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta – kärkihankkeen osahankkeessa Voimaa vanhuuteen tavaksi ja tutuksi. I&O -kärkihankkeessa on yhteistyössä muiden Uudenmaan kuntien kanssa kehitetty kotikuntoutuksen toimintamallia, keskitettyä alueellista palveluohjauksen mallia sekä omais- ja perhehoitoa. Voimaa vanhuuteen tavaksi ja tutuksi- hankkeessa on tavoitteena ollut ottaa pysyvästi käyttöön ikäihmisten (75+) terveystalouden hyviä käytäntöjä poikkihallinnollisella yhteistyöllä. Hankkeen aikana on edistetty vertaisohjattua liikuntatoimintaa, vahvistettu tehoharjoittelujaksoja kuntosalilla ja jatkoryhmiin ohjausta sekä ennalta ehkäisevästi painotettu myös liikkumiskyvyn testausta. Syksyn

aikana haettiin kehitystyölle jatkoa hakeutumalla kolmivuotiseen Voimaa vanhuuteen – ohjelmaan mukaan.

Maaliskuussa käynnistettiin Lohjalla asiakkuuspäällikön tuella I&O -kärkihankkeeseen liittyvä tehostetun kotikuntoutuksen pilotti, joka kesti marraskuun loppuun. Pilotin tuloksina kotiutuminen erikoissairaanhoidosta ja osastoilta tehostui entisestään. Kotikuntoutuksen seurauksena kotona selviytymistä lisäävä toimintakyky parani ja merkittävä osa pilottiin osallistuneista selvisi jakson jälkeen ilman säännöllisiä palveluja.

Omaishoitajien vapaat toteutuivat Kuntoutuskoti Mäntylässä, perhehoidossa, sijaisomaishoidon turvin ja palvelusetelillä joko kotiin tai tehostetun palveluasumisen yksikköön. Omaishoitajien vapaiden pitäminen palvelusetelillä lisääntyi merkittävästi edelliseen vuoteen nähden. Myös perhehoito vakiintui aiempaa vahvemmin osaksi palvelukokonaisuutta. Perhehoitajien saatavuuden parantamiseksi koulutettiin yksi perhehoitajien kouluttaja ja käynnistettiin perhehoitajien haku sekä valmennuksen suunnittelu. Valmennusta tarjottiin myös muille Länsi-Uudenmaan kunnille.

Vuoden 2018 alusta lakisääteiseksi tulleita omaishoitajien valmennuksia toteutettiin suunnitelman mukaan yhteistyössä Hiiden seudun omaishoitajat ja Läheiset ry:n kanssa.

Veteraanien palvelut toteutuivat suunnitelman mukaisesti. Valtiokonttori myönsi lisämäärää veteraanien kotona asumista tukeviin palveluihin marraskuussa yli 400 000 euroa, mikä tarkoitti veteraaneille maksuttomia kotihoidon palveluja.

Palveluntuottajien hinnankorotukset toteutuivat maltillisina korotuksina. Tehostetun palveluasumisen ostopalvelu ja palvelusetelipaikoilla oli vuoden aikana sama määrä asiakkaita kuin vuonna 2018, mutta sen sijaan tavallisen palveluasumisen ja perhehoidon asiakkuudet kasvoivat. Keskimäärin vuoden aikana oli noin 8 asiakasta tavallisessa palveluasumisessa. Kasvua vauhdittivat uudet yksityisten palveluntuottajien yksiköt, joissa oli tarjolla myös tavallista palveluasumista. Verrattuna vuoden 2017 tilinpäätöstietoihin asumispalvelujen ostopalvelut vähenivät noin 250 000 euroa. Yksityisten sosiaalipalvelujen osalta toteutettiin ennakollista sekä jälkikäteisvalvontaa. Ennakolliset valvontakäynnit toteutettiin kevään aikana ja jälkikäteisvalvontaa muun muassa tulleiden yhteydenottojen ja huolenilmausten perusteella pitkin vuotta. Syksyllä palveluntuottajille järjestettiin yhteinen tapaaminen, jossa käsiteltiin ajankohtaisia asioita.

Kotihoidossa kokeiltiin hyvin tuloksin kotihoidon resurssipoolitoimintaa, mikä osaltaan helpotti kotihoidon henkilöstön saatavuutta, vaikka ei kyennyt henkilöstön saatavuuden näkökulmasta kaikkia ongelmia ratkaisemaan.

Kotihoidossa käyntejä oli noin 256 000, mikä on noin 12 000 käyntiä enemmän kuin vuonna 2017. Välittömän asiakastyön kehitys oli koko vuoden suunnaltaan myönteinen (yli 50 % työajasta). Koko alueella oli käytössä avaimeton kotihoito- malli, joka vähensi siirtymiin kuluva-aikaa ja mahdollisti näin yhä suurempaan kysyntään vastaamisen. Kotihoidon asiakasmäärä nousi vuodessa noin 60 asiakkaalla (30.11 poikkileikkauspäivän mukaan).

Lohjan keskustassa ja Nummella sekä 1.5.2018 Pusulassa käynnistyneen päivätoiminnan käyntimäärä kasvoi edelliseen vuoteen noin 40 päivätoimintapäivällä ollen 7 087.

Kotihoidossa jatkui Helsingin Yliopiston ja Lohjan 1. apteekin kanssa toteutunut yhteistyö ja lääkeshoidon tutkimushanke.

Kotihoidossa vahvistettiin teknologian hyödyntämistä jatkamalla Evondos –lääkeannostelu-automaatin sekä etähoivan käyttöä.

Kotihoidon henkilöstölle kohdennettu AinoHealth- työhyvinvointihanke käynnistyi maaliskuussa. Mukana syksyllä oli 87 työntekijää, joista lähes 50 oli mukana valmennuksessa. Työhyvinvointihanke tulokset saadaan kevään 2019 aikana.

Kuntoutus ja hoiva

Kuntoutus ja hoiva –palveluyksikön toimintakate ylittyi lähes 890 000 eurolla saadusta 1 460 000 euron lisämäärärahasta huolimatta. Toimintatuotot toteutuivat 99,5 %:sesti. Toimintakulut ylittyivät n. 850 000 eurolla (103,7 %): henkilöstökulujen ylitys n. 930 000 euroa ja palveluiden ostojen ylitys n. 170 000 e. Henkilöstökulujen ylitys johtuu erilliskorvausten ylityksestä. Palveluiden ostoissa suurin ylitys on ateriapalvelujen ostoissa.

Palvelurakennemuutosta jatkettiin käynnistämällä 1.4.2018 alkaen Palvelukeskus Iltarusko aieman Pusulan vanhainkodin tilalle. Iltaruskossa on 19-21 tehostetun asumispalvelun asukaspaikkaa ja 20 lyhytaikaista laitospaikkaa. Yhteistyötahojen kanssa talon toimintaa on kehitetty avoimen palvelukeskuksen suuntaan. Kustannussäästöä muutoksesta tuli vuoteen 2017 nähden noin 230 000 €, mutta suhteessa talousarvioon säästö jäi tavoitteesta.

Kuntoutuskoti Mäntylä toimi koko vuoden Attendo Ventelän hoivakodista vuokratuissa tiloissa. Tästä kustannussäästöä aiempaan osastolla 4 tapahtuneeseen toimintaan toteutui odotetusti noin 30 000 euroa. Kuntoutuksen kokonaisuuden kehittäminen osastojen, kotihoidon ja kuntoutuspalvelujen yhteistyönä jatkui. Neurologisen kuntoutuksen kehittäminen yhteistyössä sairaalan kanssa käynnistyi samoin kuin saattohoidon alueellisen työn kehittäminen kotisairaalan kanssa.

Petäjäkodin suunnittelu tavalliseksi palveluasumiseksi aloitettiin yhteistyössä asukkaiden ja talon ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Aukasiirtoja aloitettiin tehdä loppuvuoden aikana.

Tehostetussa asumispalvelussa hoitopäiviä oli yhteensä 163 181 (omat ja ostopalvelut), mikä oli noin 7 500 hoitopäivää enemmän kuin edellisenä vuonna. Kasvua selittää merkittävästi Pusulan vanhainkodin muutos Palvelukeskus Iltaruskoksi. Tästä johtuen vastaavasti vanhainkotien hoitopäivät vähenivät ollen enää 9200 (mikä oli lähes 6000 hoitopäivää vähemmän kuin edellisenä vuonna). Hoitopäivien määrän kasvuun on vaikuttanut lisäksi sijoitusprosessin tehostuminen. Osastojen hoitopäiviä toteutui noin 36 000, mikä oli noin 2000 päivää enemmän kuin edellisenä vuonna. Tätä selittää arviointiosastojen toiminta koko vuoden (vuonna 2017 vain 9 kk) ja osastojen erittäin korkea täyttöaste. Osastojen 2-5 täyttöaste oli 97 % ja Arviointiosaston täyttöaste oli 80 %. Osastopaikkoja ostettiin alkuvuonna 2018 Siuntiolta johtuen osastojen suluista ja erittäin pitkään jatkuneesta influenssakaudesta. Siirtoviivepäiviä kertyi ruuhkatilanteista johtuen neljä. Aiemmin vuonna 2017 oli yksi siirtoviivepäivä ja vuonna 2016 ei yhtään. Osastosuluista huolimatta osastoilla oli myös ylipaikat käytössään. Osastojen hoitajaksot ja jatkohoitoa odottavien määrä pysynyt tasaisena verrattuna vuoteen 2017. Osastojen 2 ja 3 potilaspaikkojen vähentämisen suunnittelu käynnistyi syksyllä 2018.

Viiden prosentin asiakasmaksujen korotukset toteutettiin 1.1.2018 alkaen koskien asiakasmaksulaikiin sidottuja asiakasmaksuja ja uudelleen 1.9.2018 alkaen siten, että maksut olivat sen jälkeen palveluista perittäviä enimmäismaksuja. Korotusten seurauksena osastojen asiakasmaksutulot nousivat vuoteen 2017 nähden noin 75 700 euroa. Myös tukipalvelumaksujen korotukset asumispalveluissa ja kotihoidossa vaikuttivat siten, että maksutulot ylittyivät omissa asumispalveluissa yli 200 000 euroa ja kotihoidon tukipalveluissa noin 10 000 euroa.

Vapaakortteja myönnettiin vuonna 2018 noin 500 kpl. Maksukatoista 81 potilaan on täyttynyt arviointiosastolla, 10 vastaanotoilla, 13 päihdekliniikalla, 1 Terhokodissa ja loput 395 vuodeosastoilla 2,3 ja 5. Maksujen korotukset eivät vaikuttaneet siten, että maksukattoja olisi täyttynyt enemmän tai aiemmin vuoden aikana suhteessa edellisiin vuosiin.

Henkilöstön osaamisen kehittämiseksi järjestettiin suunnitelmallisesti sisäistä koulutusta. Lisäksi yhteistyössä muun muassa Laurean kanssa käynnistettiin Ergonomia-korttikoulutusta. Koulutautumisessa vahvistui edelleen verkkokoulutusten rooli.

Vuoden aikana julkaistiin kaksi kertaa ikääntyneiden sosiaalipalvelujen odotusajat. Kaikki muut palvelut olivat saatavissa välittömästi tai määräajassa, mutta tavallisen ja tehostetun palveluasumisen odotusajat pitenevät selvästi aiemmasta ja odotusaika oli keskimäärin lähes neljä kuukautta.

Tuotot, kulut ja toimintakate

IKÄÄNTYNEIDEN PALVELUALUE	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	10 539 020	10 539 020	11 662 360	110,66%	15 001 336
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-42 852 920	-45 152 920	-46 832 081	103,72%	-50 066 783
TOIMINTAKATE	-32 313 900	-34 613 900	-35 169 721	101,61%	-35 065 447

IKÄÄNTYNEIDEN PALVELUALUE (ulkoiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	10 539 020	10 539 020	10 885 703	103,29%	9 985 608
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-36 909 920	-39 209 920	-40 536 530	103,38%	-38 901 870
TOIMINTAKATE	-26 370 900	-28 670 900	-29 650 826	103,42%	-28 916 262

IKÄÄNTYNEIDEN PALVELUALUE (sisäiset)	TA 2018	Muutettu TA 2018	TP 2018	Tot-%	TP 2017
TOIMINTATUOTOT					
YHTEENSÄ	0	0	776 657		5 015 728
TOIMINTAKULUT					
YHTEENSÄ	-5 943 000	-5 943 000	-6 295 551	105,93%	-11 164 913
TOIMINTAKATE	-5 943 000	-5 943 000	-5 518 894	92,86%	-6 149 186

10.2. Tuloslaskelman toteutuminen (ulkoiset ja sisäiset erät)

Tuloslaskelman toimielimien yhteenlaskettu toimintakate ylitti muutetun talousarvion 3,4 milj. eurolla sekä alkuperäisen talousarvion 8,2 milj. eurolla. Valtuuston päättämään muutettuun talousarvioon verrattuna toimintatuotot ylittyivät 2,4 milj. euroa, josta myynti- ja maksutuottojen osuus oli yhteensä noin 1,5 milj. euroa ja avustusten ja tukien osuus 1,1 milj. euroa, kun taas muiden tuottojen jäi osuus -0,3 milj. euroa muutetusta talousarviosta. Suurimmat tuottojen ylitykset syntyivät hyvinvointitoimialan työikäisten palvelualueella.

Henkilöstökulut ylittivät muutetun talousarvion kuluarvion noin 3,6 milj. eurolla, jolloin toteumapro-sentiksi muodostui 103,54. Alkuperäiseen talousarvioon verrattuna ylitys oli 6,4 milj. euroa.

Palvelujen ostot ylittivät alkuperäisen talousarvion 4,2 milj. euroa ja verrattuna muutettuun talousarvioon palveluiden ostot ylittyivät 1,9 milj. euroa. Merkittävimmät palvelujen ostojen ylitykset kohdistuivat ikääntyneiden palveluiden- sekä lasten- nuorten- ja perheiden palvelualueille. Materiaalien hankintoihin käytettiin 0,2 milj. euroa muutettua talousarviota enemmän. Euromääräisesti merkittävin ylitys aiheutui sähkökustannuksista, johtuen sähkön hinnan kallistumisesta. Avustuksissa ylitettiin talousarvio noin 0,4 milj sekä Muut kulut ylittyivät 0,7 milj. euroa.

Lautakunnittain tarkasteltuna toimintakatteesta muodostuvan määrärahan ylittivät vetovoimalautakunta, lasten- nuorten- ja perheiden lautakunta sekä sosiaali- ja terveyslautakunta.

Toimintakatteesta muodostuvan määrärahan alittivat Keskusvaalilautakunta, tarkastuslautakunta, yleisen luottamushenkilöhallinto sekä palvelutuotantolautakunta.

Verotulot alittivat alkuperäisen talousarvion 2,6 milj. eurolla. Valtionosuuksia kertyi 0,4 milj. euroa alkuperäistä talousarviota enemmän. Nettorahoituskulut jäivät 0,9 milj. euroa talousarviossa ennakoitua pienemmiksi. Vaikka kaupungin lainojen muutos oli vuoden aikana 19,3 milj. euroa, olivat korkokulut 0,2 milj. euroa talousarviossa arvioitua suuremmat sekä osinkotuotot 0,5 milj. euroa ennakoitua suuremmat.

Alkuperäisessä talousarviossa vuosikatteeksi muodostui 15,4 milj. euroa. Myönnettyjen lisämäärärahojen ja tuloarvioiden tarkistusten jälkeen vuosikate laski 10,7 milj. euroon. Muutettuun talousarvioon verrattuna vuosikate muodostui oletettua 4,7 milj. euroa huonommaksi yhteensä 5,9 milj. euroon. 15,8 milj. euron poistojen jälkeen tilikauden tulos muodostui 9,9 milj euroa alijäämäiseksi.

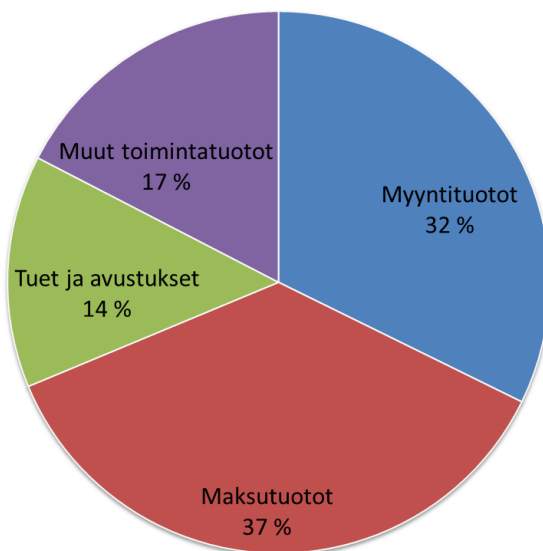
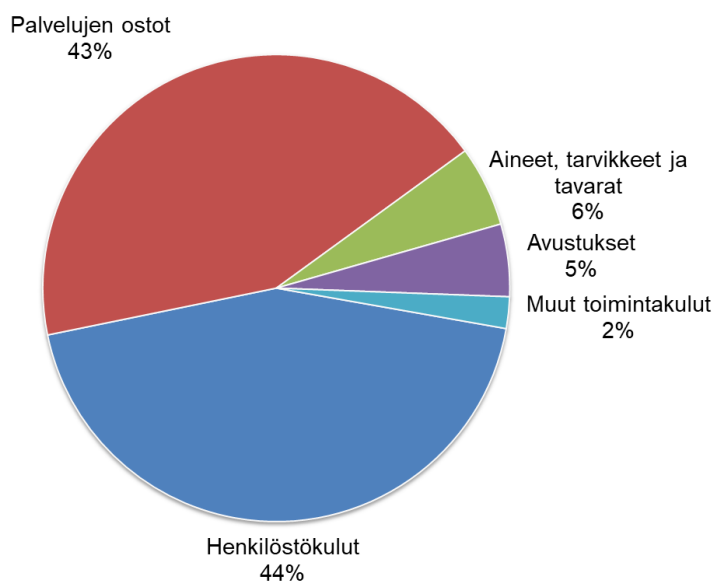
Lohjan kaupunki tuloslaskelma 2018

LOHJAN KAUPUNKI

Ulkoiset + sisäiset

TULOSLASKELMA 2018

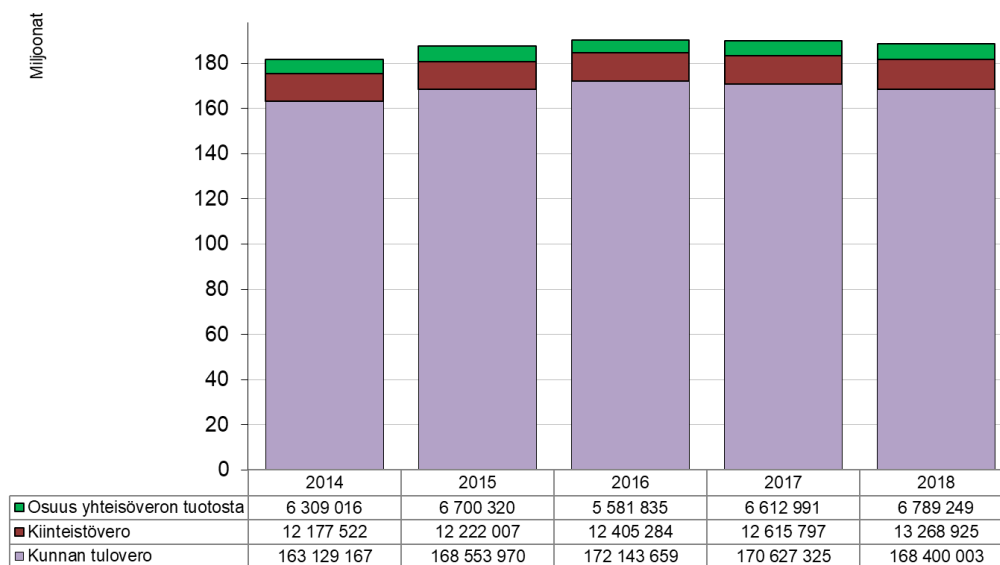
	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvion muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma sisältää myyntivoitot ja -tappiot	Toteutuma %
TOIMINTATUOTOT					
Myyntituotot	43 797 600	0	43 797 600	43 840 288	100,10
Maksutuotot	16 775 990	0	16 775 990	18 281 302	108,97
Tuet ja avustukset	3 531 910	1 932 100	5 464 010	6 600 098	120,79
Muut tuotot	30 936 940	0	30 936 940	30 615 893	98,96
Yhteensä	95 042 440	1 932 100	96 974 540	99 337 580	102,44
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	207 971	
TOIMINTAKULUT					
Henkilöstökulut					
Palkat ja palkkiot	98 289 450	2 838 672	101 128 122	104 708 087	103,54
Henkilöstösivukulut					
Eläkekulut	22 032 730	467 226	22 499 956	22 952 505	102,01
Muut henkilöstösivukulut	5 015 570	107 302	5 122 872	3 940 075	76,91
Palvelujen ostot	154 102 970	2 323 900	156 426 870	158 279 705	101,18
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	16 348 240	525 000	16 873 240	17 036 755	100,97
Avustukset	14 587 760	20 000	14 607 760	15 007 669	102,74
Muut kulut	27 705 920	425 000	28 130 920	28 860 039	102,59
Yhteensä	338 082 640	6 707 100	344 789 740	350 784 836	101,74
TOIMINTAKATE	-243 040 200	-4 775 000	-247 815 200	-251 239 284	101,38
Verotulot	191 100 000	0	191 100 000	188 458 177	98,62
Valtionosuudet	68 000 000	0	68 000 000	68 441 300	100,65
RAHOITUSTUOTOT JA KULUT					
Korkotuotot	142 000	0	142 000	942 118	663,46
Muut rahoitustuotot	932 000	0	932 000	1 480 023	158,80
Korkokulut	1 700 000	0	1 700 000	1 911 172	112,42
Muut rahoituskulut	0	0	0	234 738	
Yhteensä	-626 000	0	-626 000	276 230	-44,13
VUOSIKATE	15 433 800	-4 775 000	10 658 800	5 936 423	55,70
Poistot ja arvonalentumiset					
Suunnitelman mukaiset poistot	16 250 000	0	16 250 000	15 801 315	97,24
TILIKAUDEN TULOS	-816 200	-4 775 000	-5 591 200	-9 864 892	176,44
Poistoeron lisäys/vähennys	0	0	0	67 158	
TILIKAUDEN YLI/ALIJÄÄMÄ	-816 200	-4 775 000	-5 591 200	-9 797 734	175,23

Ulkoiset toimintatuotot %-osuudet 2018, ilman myyntivoittoja**Ulkoiset toimintakulut 2018, %-osuudet, ilman käyttöomaisuuden myyntitappioita**

Seuraavissa taulukoissa on erikseen esitetty verotulojen ja valtionosuuksien toteutuminen euroina:
VEROTULOJEN ERITTELY

	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälk.	Toteutuma 1-12 / 2018	Poikkeama	Tot-%
VEROTULOT	191 100 000	0	191 100 000	188 458 177	-2 641 823	98,62%
5000 Kunnan tulovero	171 300 000	0	171 300 000	168 400 003	-2 899 997	98,31%
5100 Kiinteistöverot	13 200 000	0	13 200 000	13 268 925	68 925	100,52%
5200 Yhteisöverot	6 600 000	0	6 600 000	6 789 249	189 249	102,87%

Verotulot vuosina 2014-2018

Ansiotulot - Vähennykset 2014 – 2021, tiedot veroennusteesta marraskuu 2018

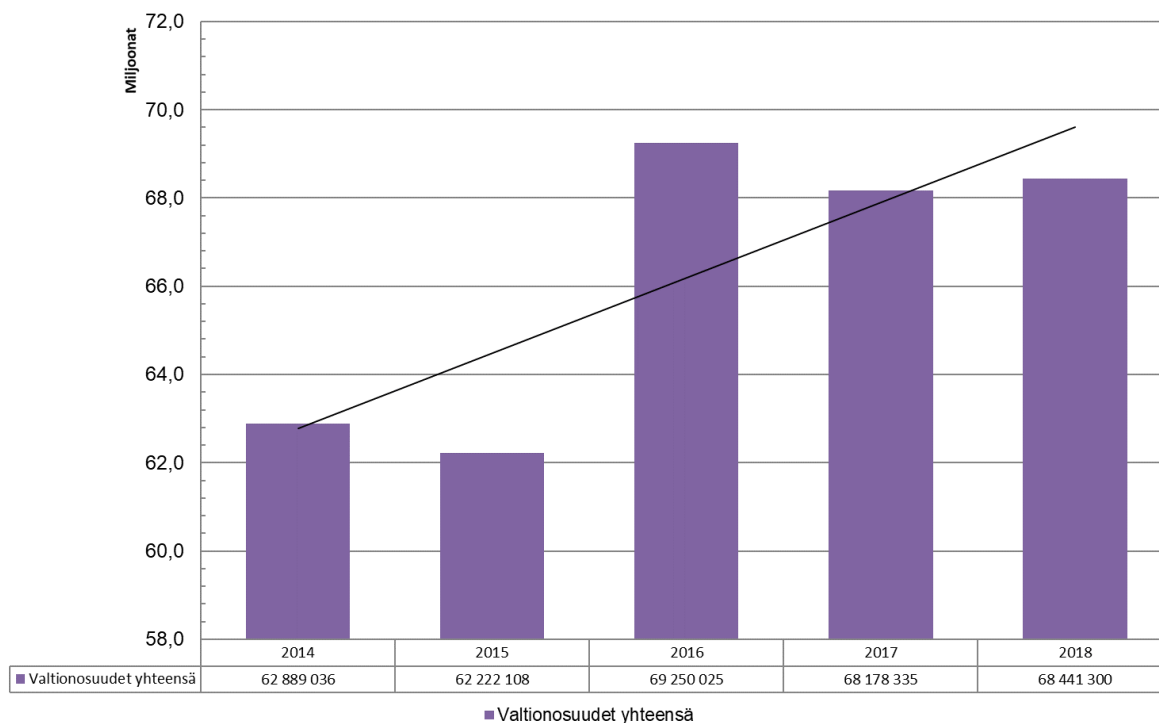
Vero- vuosi	Tulovero- prosentti	Ansiotulot - vähennykset (1000 €)	Muutos %
2014	20,00	862 168	1,8
2015	20,50	870 714	1,0
2016	20,50	880 126	1,1
2017	20,50	873 781	-0,7
2018*	20,50	890 854	2,0
2019*	20,50	919 500	3,2
2020*	20,50	956 901	4,1
2021*	20,50	993 733	3,8

* ennuste

VALTIONOSUUKSIEN ERITTELY 2018

	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälk.	Toteutuma 1-12 / 2018	Poikkeama	Tot-%
VALTIONOSUUEDET	68 000 000	0	68 000 000	68 441 300	441 300	100,65%
5501 Peruspalvelujen valtionosuude	68 000 000	0	68 000 000	70 141 426	2 141 426	103,15%
5802 Opetus- ja kulttuuritoimi	0	0	0	-1 700 126	-1 700 126	

Valtionosuudet 2014-2018

10.2.1. Käyttötalouden toteutuminen 2018

	TA 2018 alkup.	LMR	TA 2018	TP 2018	Jäljellä	Käyttö %	TP 2017
10 Luottamushenkilöhallinto							
Tuotot	0	0	0	10 000	-10 000	****	79
Kulut	-1 687 760	0	-1 687 760	-1 639 945	-47 815	97,2	-1 345 967
Netto	-1 687 760	0	-1 687 760	-1 629 945	-57 815	96,6	-1 345 888
20 Keskusvaalilautakunta							
Tuotot	100 000	0	100 000	79 270	20 730	79,3	0
Kulut	-208 600	0	-208 600	-140 283	-68 317	67,2	-243 835
Netto	-108 600	0	-108 600	-61 013	-47 587	56,2	-243 835
30 Tarkastuslautakunta							
Tuotot	0	0	0	0	0	0	0
Kulut	-86 240	0	-86 240	-71 623	-14 617	83,1	-71 681
Netto	-86 240	0	-86 240	-71 623	-14 617	83,1	-71 681
40 Elinvoima							
Tuotot	66 951 840	0	66 951 840	68 778 580	-1 826 740	102,7	67 027 826
Kulut	-78 592 640	-750 000	-79 342 640	-80 625 171	1 282 531	101,6	-79 467 936
Netto	-11 640 800	-750 000	-12 390 800	-11 846 591	-544 209	95,6	-12 440 110
50 Hyvinvointi							
Tuotot	25 990 600	1 932 100	27 922 700	29 519 708	-1 597 008	105,7	33 049 146
Kulut	-257 507 400	-5 957 100	-263 464 500	-267 734 087	4 269 587	101,6	-265 653 198
Netto	-231 516 800	-4 025 000	-235 541 800	-238 214 379	2 672 579	101,1	-232 604 052
90 Rahoitus							
Tuotot	2 000 000	0	2 000 000	1 157 993	842 007	57,9	3 605 133
Kulut	0	0	0	-573 726	573 726	****	-16 175
Netto	2 000 000	0	2 000 000	584 266	1 415 734	29,2	3 588 958
RAPORTTI YHTEENSÄ							
Tuotot	95 042 440	1 932 100	96 974 540	99 545 551	-2 571 011	102,7	103 682 184
Kulut	-338 082 640	-6 707 100	-344 789 740	-350 784 836	5 995 096	101,7	-346 798 793
Netto	-243 040 200	-4 775 000	-247 815 200	-251 239 284	3 424 084	101,4	-243 116 609

10.3. Investointi ja rahoitusosan toteutuminen

Alkuperäisen talousarvion mukaiset investointimäärärahat olivat 28,0 milj. euroa ja myönnettyjen ylitysten sekä edelliseltä vuodelta kaupunginhallituksen päätöksellä siirrettyjen määrärahojen kanssa yhteensä 32,1 milj. euroa. Määrärahoja siirrettiin ja lisättiin kaupunginvaltuuston päätöksellä muun muassa irtaimistohankintoihin. Valtuusto hyväksyi vuoden 2018 Investointien määrärahalisäyksiä tilahankkeiden investointimenoihin 2 786 000 euroa ja hyvinvoinnin irtaimen omaisuuden investointimenoihin 230 000 euroa, Lukion väistötilojen toteuttamisesta johtuen. Lisäksi vuoden 2017 talousarvion toteutumattomista määrärahoista on tehty päätös lisätalousarviosta maa-alueen ostamiseksi 1 000 000 eurolla ja irtaimen omaisuuden hankkimiseksi 30 000 eurolla. Vuoden aikana investointeihin käytettiin 30,8 milj. euroa. Aikataulultaan viivästyneitä tai toistaiseksi toteutumatta jääneitä isompia hankkeita ei jäänyt toteutumatta.

Investointeihin kohdistuneita rahoitusosuuksia kirjattiin 2,3 milj. euroa. Käyttöomaisuuden myyntitulot olivat 1,0 milj. euroa, jotka ylittivät talousarvion 0,5 milj. eurolla ja yhteenlaskettuna investointitulot ylittivät 2,8 milj. euroa talousarvion. Varsinaisen toiminnan ja investointien nettokassavirta oli alkuperäisessä talousarviossa 12,1 milj. euroa alijäämäinen. Talousarvion muutosten jälkeen alijäämäksi ennustettiin 2. kolmannesvuosiraportissa 21,9 milj. euroa. Talousarvio muutoksia huomomman vuosikatteen, mutta ennustetta paremman investointien toteutumisen myötä toiminnan ja investointien rahavirta muodostui 24,3 milj. euroa alijäämäiseksi.

Kun toiminnan tulorahoitusta investointeihin oli 5,1 milj. euroa, rahoitettiin investoinneista 79,2 % lainoituksella. Alkuperäisessä talousarviossa lainamäärän arvioitiin kasvavan 11,5 milj. euroa ja 2. kolmannesvuosiraportin ennusteessa 21,2 milj. euroa. Toteutunut rahoitustarve 19,3 milj. euroa katettiin 18,1 milj. euron lainamäärän kasvulla, josta saamista 1,0 milj. euron muutoksen jälkeen saatiin 4,6 milj. euron korottomien velkojen lisäyksellä ja 0,2 milj. euron liittymismaksuilla. Kaupungin kassavarat vähenivät vuoden kuluessa 1,2 milj. euroa.

10.3.1. Investointiosan toteutuminen 2018

110	Maa- ja vesialueet	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten j.	Toteutuma 1-12 / 2018	Poikkeama	Tot-%
9100	Maa- ja vesialueet	-1 500 000	-1 000 000	-2 500 000	-1 475 431	1 024 569	59,02%
	Menot	-2 000 000	-1 000 000	-3 000 000	-1 661 191	1 338 809	55,37%
	Tulot	500 000	0	500 000	185 760	-314 240	37,15%
	Pysyvien vastaavien myynnit	500 000	0	500 000	185 760	-314 240	37,15%
110	Maa- ja vesialueet yhteensä	-1 500 000	-1 000 000	-2 500 000	-1 475 431	1 024 569	59,02%
	Menot	-2 000 000	-1 000 000	-3 000 000	-1 661 191	1 338 809	55,37%
	Tulot	500 000	0	500 000	185 760	-314 240	37,15%
	Rahoitusosuudet	0	0	0	0	0	
	Pysyvien vastaavien myynnit	500 000	0	500 000	185 760	-314 240	37,15%

111	Rakennukset	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten j.	Toteutuma 1-12 / 2018	Poikkeama	Tot-%
9510	Muut perusturvan hankkeet	-1 000 000	0	-1 000 000	-1 003 652	-3 652	100,37%
	Menot	-1 000 000	0	-1 000 000	-1 003 652	-3 652	100,37%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9522	Nummen yhtenäiskoulu	-3 000 000	0	-3 000 000	-3 017 547	-17 547	100,58%
	Menot	-3 000 000	0	-3 000 000	-3 017 547	-17 547	100,58%
	Tulot	0	0	0	0	0	
	Rahoitusosuudet	0	0	0	0	0	
9524	Laurentius-talo, Laban	-1 000 000	0	-1 000 000	-748 238	251 762	74,82%
	Menot	-1 000 000	0	-1 000 000	-748 238	251 762	74,82%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9525	Ojamon koulu	-200 000	0	-200 000	-160 425	39 575	80,21%
	Menot	-200 000	0	-200 000	-160 425	39 575	80,21%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9526	Rauha/Järnefeltin koulu	-1 000 000	800 000	-200 000	-192 488	7 512	96,24%
	Menot	-1 000 000	800 000	-200 000	-192 488	7 512	96,24%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9528	Lohjan lukio	0	0	0	-1 221	-1 221	
	Menot	0	0	0	-1 221	-1 221	
	Tulot	0	0	0	0	0	
9529	Muut koulut ja päiväkodit	-2 000 000	-3 286 000	-5 286 000	-3 421 951	1 864 049	64,74%
	Menot	-2 000 000	-3 286 000	-5 286 000	-4 109 847	1 176 153	77,75%
	Tulot	0	0	0	687 897	687 897	
	Pysyvien vastaavien myynnit	0	0	0	687 897	687 897	
9540	Kulttuuri ja vapaa-aika	-200 000	0	-200 000	-183 658	16 342	91,83%
	Menot	-200 000	0	-200 000	-183 658	16 342	91,83%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9550	Muut tilahankkeet, elinvoima	-950 000	-300 000	-1 250 000	-1 115 251	134 749	89,22%
	Menot	-950 000	-300 000	-1 250 000	-1 115 251	134 749	89,22%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9559	Korjausvelkaa lyh.investoinnit	-600 000	0	-600 000	-541 797	58 203	90,3%
	Menot	-600 000	0	-600 000	-541 797	58 203	90,3%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9599	Muut tilahankkeet, hyvinvointi	-600 000	-200 000	-800 000	-1 447 739	-647 739	180,97%
	Menot	-600 000	-200 000	-800 000	-897 924	-97 924	112,24%
	Tulot	0	0	0	-549 815	-549 815	
	Pysyvien vastaavien myynnit	0	0	0	-549 815	-549 815	
111	Rakennukset yhteensä	-10 550 000	-2 986 000	-13 536 000	-11 833 968	1 702 032	87,43%
	Menot	-10 550 000	-2 986 000	-13 536 000	-11 972 049	1 563 951	88,45%
	Tulot	0	0	0	138 081	138 081	
	Rahoitusosuudet	0	0	0	-578 159	-578 159	
	Pysyvien vastaavien myynnit	0	0	0	716 240	716 240	

113	Kiinteät rakent. ja lait.	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten j.	Toteutuma 1-12 / 2018	Poikkeama	Tot-%
9600	Ympäristöt	-500 000	0	-500 000	-338 951	161 049	67,79%
	Menot	-500 000	0	-500 000	-338 951	161 049	67,79%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9602	Liikunta-alueet	-570 000	0	-570 000	-53 903	516 097	9,46%
	Menot	-570 000	0	-570 000	-215 903	354 097	37,88%
	Tulot	0	0	0	162 000	162 000	
	Rahoitusosuudet	0	0	0	162 000	162 000	
9604	Tynninharjun eritasoliittymä	-4 000 000	0	-4 000 000	-3 932 241	67 759	98,31%
	Menot	-4 000 000	0	-4 000 000	-6 632 241	-2 632 241	165,81%
	Tulot	0	0	0	2 700 000	2 700 000	
	Rahoitusosuudet	0	0	0	2 700 000	2 700 000	
9649	Muut kaavatiet	-4 650 000	0	-4 650 000	-4 113 025	536 975	88,45%
	Menot	-4 650 000	0	-4 650 000	-4 113 025	536 975	88,45%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9650	Tytyrin vesilaitos	0	0	0	-4 309	-4 309	
	Menot	0	0	0	-4 309	-4 309	
	Tulot	0	0	0	0	0	
9651	Peltoniemen jätevedenpuhdistamo	-550 000	0	-550 000	-678 535	-128 535	123,37%
	Menot	-550 000	0	-550 000	-678 535	-128 535	123,37%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9699	Muut vesihuoltohankkeet	-2 900 000	0	-2 900 000	-2 775 767	124 233	95,72%
	Menot	-2 900 000	0	-2 900 000	-2 775 767	124 233	95,72%
	Tulot	0	0	0	0	0	
113	Kiinteät rakent. ja lait. yhteensä	-13 170 000	0	-13 170 000	-11 896 731	1 273 269	90,33%
	Menot	-13 170 000	0	-13 170 000	-14 758 731	-1 588 731	112,06%
	Tulot	0	0	0	2 862 000	2 862 000	
	Rahoitusosuudet	0	0	0	2 862 000	2 862 000	
	Pysyvien vastaavien myynnit	0	0	0	0	0	

116	Koneet ja kalusto	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten j.	Toteutuma 1-12 / 2018	Poikkeama	Tot-%
9200	Tietohallinto	-600 000	0	-600 000	-379 176	220 824	63,2%
	Menot	-600 000	0	-600 000	-379 176	220 824	63,2%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9210	Hyvinvoinnin irtain omaisuus	-1 220 000	-260 000	-1 480 000	-1 579 906	-99 906	106,75%
	Menot	-1 220 000	-260 000	-1 480 000	-1 579 906	-99 906	106,75%
	Tulot	0	0	0	0	0	
	Rahoitusosuudet	0	0	0	0	0	
9250	Konekeskus	-80 000	0	-80 000	-63 675	16 325	79,59%
	Menot	-80 000	0	-80 000	-66 284	13 716	82,86%
	Tulot	0	0	0	2 609	2 609	
	Pysyvien vastaavien myynnit	0	0	0	2 609	2 609	
9252	Ruokapalvelut	-200 000	200 000	0	0	0	
	Menot	-200 000	200 000	0	0	0	
	Tulot	0	0	0	0	0	
9254	Kiinteistöpalvelut	-70 000	0	-70 000	0	70 000	0,0%
	Menot	-70 000	0	-70 000	0	70 000	0,0%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9256	Mittaustoimi	-40 000	0	-40 000	0	40 000	0,0%
	Menot	-40 000	0	-40 000	0	40 000	0,0%
	Tulot	0	0	0	0	0	
9280	Kaupunkisisältöjen irtain	-100 000	0	-100 000	-94 729	5 271	94,73%
	Menot	-100 000	0	-100 000	-94 729	5 271	94,73%
	Tulot	0	0	0	0	0	
116	Koneet ja kalusto yhteensä	-2 310 000	-60 000	-2 370 000	-2 117 487	252 513	89,35%
	Menot	-2 310 000	-60 000	-2 370 000	-2 120 095	249 905	89,46%
	Tulot	0	0	0	2 609	2 609	
	Rahoitusosuudet	0	0	0	0	0	
	Pysyvien vastaavien myynnit	0	0	0	2 609	2 609	
120	Osakkeet ja osuudet	0	0	0	-172 283	-172 283	
9150	Osakkeet ja osuudet	0	0	0	-172 283	-172 283	
	Menot	0	0	0	-248 682	-248 682	
	Tulot	0	0	0	76 399	76 399	
	Pysyvien vastaavien myynnit	0	0	0	76 399	76 399	
120	Osakkeet ja osuudet yhteensä	0	0	0	-172 283	-172 283	
	Menot	0	0	0	-248 682	-248 682	
	Tulot	0	0	0	76 399	76 399	
	Rahoitusosuudet	0	0	0	0	0	
	Pysyvien vastaavien myynnit	0	0	0	76 399	76 399	
YHTEENSÄ		Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten j.	Toteutuma 1-12 / 2018	Poikkeama	Tot-%
RAPORTTI YHTEENSÄ		-27 530 000	-4 046 000	-31 576 000	-27 495 899	4 080 101	87,08%
	Menot	-28 030 000	-4 046 000	-32 076 000	-30 760 749	1 315 251	95,9%
	Tulot	500 000	0	500 000	3 264 849	2 764 849	652,97%
	Rahoitusosuudet	0	0	0	2 283 841	2 283 841	
	Pysyvien vastaavien myynnit	500 000	0	500 000	981 008	481 008	196,2%

10.3.2. Rahoituslaskelman toteutuminen

LOHJAN KAUPUNKI	RAHOITUSLASKELMA				
	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvion muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Toteutuma %
Ulkoiset					
TOIMINNAN RAHOITUS					
Vuosikate	15 433 800	-4 775 000	10 658 800	5 936 423	55,70
Tulorahoituksen korjauserät	-2 000 000	0	-2 000 000	-851 969	42,60
Yhteensä	13 433 800	-4 775 000	8 658 800	5 084 454	58,72
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA					
Investointimenot	28 030 000	4 046 000	32 076 000	30 760 749	95,90
Rahoitusosuudet investointimenoihin	0	0	0	2 283 841	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	2 500 000	0	2 500 000	1 565 275	62,61
Yhteensä	25 530 000	4 046 000	29 576 000	26 911 633	90,99
Toiminnan ja investointien rahavirta	-12 096 200	-8 821 000	-20 917 200	-21 827 179	104,35
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA					
Antolainauksen muutokset					
Antolainojen lisäykset	0	0	0	50 989	
Antolainojen vähennykset	0	0	0	65 539	
Yhteensä	0	0	0	14 550	
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	18 668 000	9 700 000	28 368 000	28 000 000	98,70
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	7 200 000	0	7 200 000	-10 485 979	-145,64
Lyhytaikaisten lainojen muutos	0	0	0	-3 993 519	
Yhteensä	11 468 000	9 700 000	21 168 000	13 520 502	63,87
Oman pääoman muutos					
Muut maksuvalmiuden muutokset	600 000	0	600 000		
Toimeksiantojen varojen ja pääom. muutokset				192 629	
Saamisten muutos				1 026 505	
Korottomien pitkä- ja lyhytaik. velkojen muutos	0		0	4 566 171	
Rahoituksen rahavirta	12 068 000	9 700 000	21 768 000	19 320 357	88,76
Yhteensä	-28 200	879 000	850 800	-2 506 822	-294,64
KASSAVAROJEN MUUTOS				-2 506 822	
Kassavarat 31.12.				5 439 243	
Kassavarat 1.1.				7 946 065	

10.3.3. Useammalle tilikaudelle jakaantuvat Investointiosan hankekohtaiset kustannukset

Investointiosan hankekohtaiset kustannukset, niiden hankkeiden osalta, joiden kustannukset jakaantuvat useammalle tilikaudelle									
Hanke	Kustannusarvio	Päätös	Ed. vuosien käyttö	Alkuperäinen talousarvio 2018	Talousarvio muutokset 2018	Talousarvio muutosten jälkeen 2018	Toteutuma 2018	Poikkeama 2018	Kustannusarviosta käytetty 31.12.2018
Nummen koulukeskus	7 570 000	kv 13.4.2016 § 30	4 408 098	3 000 000	0	3 000 000	3 017 547	-17 547	7 425 645
Laurentiustalo	15-23 milj.€	kv 15.3.2017 § 39	473 471	1 000 000	0	1 000 000	748 238	251 762	1 221 709
Tynninharjun eritasoliittymä	ELY 33% 3,3 milj.€, Lohjan kaupunki 67% 6,7 milj.€	kv 9.11.2016 § 93	1 107 881	4 000 000	0	4 000 000	3 932 241, sis.rah.osu utta 2 700 000	67 759	5 040 122
Rauhalan ja Järnefeltin koulu	5 500 000	kv 14.2.2018 § 20	0	1 000 000	-800 000	200 000	192 488	7 512	192 488
Ojamon monitoimijatalo	12 150 000	kv 14.2.2018 § 21	0	200 000	0	200 000	160 425	39 575	160 425

10.3.4. Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta 2018

	Sit ovu us	Määrärahat / menoarviot					Tuloarviot				
		Alkup. talousarvio	TA:n muutokset	TA muut:n jälkeen	Toteutuma	Poikkeama	Alkup. talousarvio	TA:n muutokset	TA muut:n jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Käyttötalousosa											
Luottamushenkilöhallinto	N	1 687 760	0	1 687 760	1 629 945	57 815					
Keskusvaalilautakunta	N	108 600	0	108 600	61 013	47 587					
Tarkastuslautakunta	N	86 240	0	86 240	71 623	14 617					
Elinvoima	N	11 640 800	750 000	12 390 800	11 846 591	544 209					
Hyvinvointi	N	231 516 800	4 025 000	235 541 800	238 214 379	-2 672 579					
Pysyvien vast. myyntivoitot	B						2 000 000	0	2 000 000	1 157 993	842 007
Tulorahoituksen korjauserät	B						-2 000 000	0	-2 000 000	-1 157 993	-842 007
Pystyvien vast.myyntitappiot	B	0	0	0	573 726	-573 726					
Tuloslaskelmaosa											
Verotulot	B						191 100 000	0	191 100 000	188 458 177	2 641 823
Valtionosuudet	B						68 000 000	0	68 000 000	68 441 300	-441 300
Korkotulot	B						142 000	0	142 000	942 118	-800 118
Muut rahoitustulot	B						932 000	0	932 000	1 480 023	-548 023
Korkomenot	B	1 700 000	0	1 700 000	1 911 172	-211 172					
Muut rahoitusmenot	B	0	0	0	234 738	-234 738					

	Sitovuus	Määrärahat / menoarvot					Tuloarvot				
		Alkup. talousarvio	TA:n muutokset	TA muut:n jälkeen	Toteutuma	Poikkeama	Alkup. talousarvio	TA:n muutokset	TA muut:n jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Invenstointiosa											
<i>Kaupunginhallitus</i>											
Pysyvät vastaavat. arvopaperit	B	0	0	0	248 682	-248 682	0	0	0	326 873	-326 873
Kiinteä omaisuus	B	2 000 000	1 000 000	3 000 000	1 661 191	1 338 809	2 500 000	0	2 500 000	1 082 300	1 417 700
<i>Elinvoima</i>											
<i>Irtain omaisuus</i>	B										
Tietohallinto	B	600 000	0	600 000	379 176	220 824					
Kaupunkitekniikka, konekeskus		80 000	0	80 000	66 284	13 716	0	0	0	11 600	-11 600
Kiinteistö- ja kartasto	B	70 000	0	70 000	0	70 000					
Mittaustoimi	B	40 000	0	40 000	0	40 000					
Kaupunkisisältö	B	100 000	0	100 000	94 729	5 271					
Palvelutuontanto, ruokapalvelut		200 000	-200 000	0	0	0					
<i>Tilahankkeet</i>	B										
Kulttuuri ja vapaa-aika	B	200 000	0	200 000	183 658	16 342					
Muut tilahankkeet, elinvoima	B	950 000	300 000	1 250 000	1 115 251	134 749					
Korjausvelkaa lyh.investoinnit	B	600 000	0	600 000	541 797	58 203					
<i>Kaupunkikehitys</i>											
Ympäristötöyt	B	500 000	0	500 000	338 951	161 049					
Liikunta-alueet	B	570 000	0	570 000	215 903	354 097	0	0	0	162 000	-162 000
Tynninharjun eritasoliittymä	B	4 000 000	0	4 000 000	6 632 241	-2 632 241	0	0	0	2 700 000	-2 700 000
Muut kaavatiet	B	4 650 000	0	4 650 000	4 113 025	536 975					
<i>Vesilaitos</i>											
Peltoniemen jätevedenpuhdistus	B	550 000	0	550 000	678 535	-128 535					
Muut vesihuoltohankkeet	B	2 900 000	0	2 900 000	2 780 076	119 924					
<i>Hyvinvointi</i>											
<i>Irtain omaisuus</i>		1 220 000	260 000	1 480 000	1 581 128	-101 128	0	0	0	0	0
<i>Tilahankkeet</i>	B	0	0	0	0	0					
Muut työikäisten ja ikäänt.hankkeet	B	1 000 000	0	1 000 000	1 003 652	-3 652					
Nummen yhtenäiskoulu	B	3 000 000	0	3 000 000	3 017 547	-17 547	0	0	0	0	0
Lauretius-talo/Laban	B	1 000 000	0	1 000 000	748 238	251 762					
Ojamon koulu	B	200 000	0	200 000	160 425	39 575					
Rauhala/Järnefeldin koulu	B	1 000 000	-800 000	200 000	192 488	7 512					
Muut koulut ja päiväkodit	B	2 000 000	3 286 000	5 286 000	4 109 847	1 176 153	0	0	0	144 500	-144 500
Muut tilahankkeet, hyvinvointi	B	600 000	200 000	800 000	897 924	-97 924	0	0	0	-578 159	578 159

	Sitovuus	Määrärahat / menoarvot					Tuloarvot				
		Alkup. talousarvio	TA:n muutokset	TA muut:n jälkeen	Toteutuma	Poikkeama	Alkup. talousarvio	TA:n muutokset	TA muut:n jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Rahoitusosa											
Antolainauksen muutokset											
Antolainasaamisten väh/lis	B						0	0	0	14 550	-14 550
Lainakannan muutokset											
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	B	7 200 000	0	7 200 000	10 485 979	-3 285 979					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	B						18 668 000	0	18 668 000	28 000 000	-9 332 000
Lyhytaik. lainojen muutos	B	0	0	0	3 993 519	-3 993 519	0	0	0	0	0
Oman pääoman muutokset											
Vaikutus maksuvalmiuteen	B	28 200	0	28 200	0	28 200	0	0	0	5 785 304	-5 785 304
Yhteensä		281 998 400	8 821 000	290 819 400	299 783 435	-8 964 035	281 342 000	0	281 342 000	296 970 586	-15 628 586
Käyttötalouden tulot		93 042 440	1 932 100	94 974 540	98 179 587	-3 205 047	93 042 440	1 932 100	94 974 540	98 179 587	-3 205 047
Yhteensä		375 040 840	10 753 100	385 793 940	397 963 023	-12 169 083	374 384 440	1 932 100	376 316 540	395 150 174	-18 833 634
N = sitovuus nettomääräraha/-tuloarvio											
B = bruttomääräraha/-tuloarvio											

11. Tilinpäätöslaskelmat ja liitetiedot

TILINPÄÄTÖSLASKELMAT JA LIITETIEDOT

11.1. Lohjan kaupungin tuloslaskelma

LOHJAN KAUPUNKI	TULOSLASKELMA	
	31.12.2018	31.12.2017
TOIMINTATUOTOT		
Myyntituotot	15 368 823,16	15 247 480,26
Maksutuotot	17 359 316,59	17 998 436,80
Tuet ja avustukset	6 606 895,82	8 228 637,49
Muut tuotot	8 288 800,15	8 013 504,15
Yhteensä	47 623 835,72	49 488 058,70
Valmistus omaan käyttöön	207 971,00	292 042,69
TOIMINTAKULUT		
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	104 708 086,98	100 256 336,45
Henkilöstösivukulut		
Eläkekulut	22 952 505,47	22 416 574,17
Muut henk.sivukulut	3 940 074,66	5 237 910,99
Palvelujen ostot	129 245 012,48	127 897 076,89
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	16 689 308,91	16 829 130,84
Avustukset	15 003 005,85	14 906 366,97
Muut kulut	6 533 096,65	5 353 313,79
Yhteensä	299 071 091,00	292 896 710,10
TOIMINTAKATE	-251 239 284,28	-243 116 608,71
Verotulot	188 458 177,04	189 856 113,33
Valtionosuudet	68 441 300,00	68 178 334,96
RAHOITUSTUOTOT JA KULUT		
Korkotuotot	212 315,56	205 192,35
Muut rahoitustuotot	1 480 022,89	1 426 162,54
Korkokulut	1 181 369,89	930 887,94
Muut rahoituskulut	234 738,40	265 101,05
Yhteensä	276 230,16	435 365,90
VUOSIKATE	5 936 422,92	15 353 205,48
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	15 801 315,00	13 996 367,71
TILIKAUDEN TULOS	-9 864 892,08	1 356 837,77
Poistoeron lisäys/vähennys	67 158,39	81 504,27
TILIKAUDEN YLI/ALIJÄÄMÄ	-9 797 733,69	1 438 342,04

11.2. Lohjan kaupungin rahoituslaskelma

LOHJAN KAUPUNKI	RAHOITUSLASKELMA	
	31.12.2018	31.12.2017
TOIMINNAN RAHAVIRTA		
Vuosikate	5 936 422,92	15 353 205,48
Tulorahoituksen korjauserät	-851 969,14	-952 478,98
Yhteensä	5 084 453,78	14 400 726,50
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Investointimenot	30 760 748,58	41 324 751,32
Rahoitusosuudet investointimenoihin	2 283 841,00	1 050 958,51
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	1 565 274,81	1 524 887,66
Yhteensä	26 911 632,77	38 748 905,15
Toiminnan ja investointien rahavirta	-21 827 178,99	-24 348 178,65
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA		
Antolainojen lisäys	50 989,00	0,00
Antolainojen vähennys	65 539,34	93 380,21
Yhteensä	14 550,34	93 380,21
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	28 000 000,00	48 000 000,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	10 485 978,92	28 825 743,62
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-3 993 518,80	5 450 547,39
Yhteensä	13 520 502,28	24 624 803,77
Oman pääoman muutokset	0,00	0,00
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	192 628,67	-67 348,59
Vaihto-omaisuuden muutos	0,00	78 007,90
Saamisten muutos	1 026 504,62	2 649 565,58
Korottomien velkojen muutos	4 566 170,66	-1 683 251,42
Yhteensä	5 785 303,95	976 973,47
Rahoituksen rahavirta	19 320 356,57	25 695 157,45
Yhteensä	-2 506 822,42	1 346 978,80
KASSAVAROJEN MUUTOS		
Kassavarat 31.12.	5 439 242,99	7 946 065,41
Kassavarat 1.1.	7 946 065,41	6 599 086,61

11.3. Lohjan kaupungin tase

VASTAAVA	31.12.2018	31.12.2017	%-muutos
PYSYVÄT VASTAAVAT			
Aineettomat hyödykkeet			
Aineettomat oikeudet	592 578,97	784 434,64	-24,46
Muut pitkävaikutteiset menot	1 503 957,16	1 451 465,50	3,62
	2 096 536,13	2 235 900,14	-6,23
Aineelliset hyödykkeet			
Maa- ja vesialueet	41 584 659,37	40 049 926,28	3,83
Maa- ja vesialueiden arvonkorotus	126 981,88	126 981,88	0,00
Rakennukset	158 251 788,51	155 845 926,70	1,54
Kiinteät rakenteet ja laitteet	67 223 568,96	64 897 771,99	3,58
Koneet ja kalusto	6 598 404,02	6 797 471,59	-2,93
Ennakkomaksut ja kesken- eräiset hankinnat	7 011 429,43	1 404 221,69	399,31
	280 796 832,17	269 122 300,13	4,34
Sijoitukset			
Osakkeet ja osuudet	30 309 848,09	30 150 431,94	0,53
Muut lainasaamiset	3 123 209,07	3 188 748,41	-2,06
Muut saamiset	249 645,00	198 656,00	25,67
	33 682 702,16	33 537 836,35	0,43
TOIMEKSIANTOJEN VARAT			
Toimeksiantojen varat			
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	770 988,96	796 052,78	-3,15
	770 988,96	796 052,78	-3,15
VAIHTUVAT VASTAAVAT			
Saamiset			
Pitkäaikaiset saamiset			
Lainasaamiset	0,00	0,00	
Muut saamiset	0,00	293 234,00	-100,00
Lyhytaikaiset saamiset			
Myyntisaamiset	4 543 505,70	4 213 048,83	7,84
Lainasaamiset	41 632,96	45 164,34	-7,82
Muut saamiset	2 231 026,46	3 691 156,42	-39,56
Siirtosaamiset	4 437 362,22	4 037 428,37	9,91
	11 253 527,34	11 986 797,96	-6,12
Rahoitusarvopaperit			
Osakkeet ja osuudet	591 991,83	591 991,83	0,00
Rahat ja pankkisaamiset	4 847 251,16	7 354 073,58	-34,09
Vastaavaa yhteensä	334 039 829,75	325 918 186,77	2,49

VASTATTAVAA	31.12.2018	31.12.2017	
OMA PÄÄOMA			
Peruspääoma	127 910 088,46	127 910 088,46	0,00
Liittymismaksurahasto	0,00	0,00	
Arvonkorotusrahasto	126 981,88	126 981,88	0,00
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	10 032 906,31	8 594 564,27	16,74
Tilikauden yli-/alijäämä	-9 797 733,69	1 438 342,04	-781,18
Oma pääoma yhteensä	128 272 242,96	138 069 976,65	-7,10
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET			
Poistoero	1 453 865,43	1 521 023,82	-4,42
PAKOLLISET VARAUKSET			
Eläkevastuuvaraukset	0,00	8 022,67	-100,00
Muut pakolliset varaukset	390 261,27	649 941,33	-39,95
	390 261,27	657 964,00	-40,69
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT			
Lahjoitusrahastojen pääomat	1 320 478,15	1 144 013,91	15,43
Muut toimeksiantojen pääomat	9 241,79	18 141,18	-49,06
	1 329 719,94	1 162 155,09	14,42
Pitkäaikainen			
Joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	116 793 049,60	102 565 670,06	13,87
Lainat julkisyhteisöiltä	0,00	75 000,00	-100,00
Muut velat, liittymismaksut	8 180 211,76	7 927 055,14	3,19
Lyhytaikainen			
Joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	
Joukkovelkakirjalainat, kuntatodistuks	23 500 000,00	26 000 000,00	-9,62
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	11 905 956,46	8 524 314,92	39,67
Lainat julkisyhteisöiltä	75 000,00	95 000,00	-21,05
Lainat konserniyhtiöiltä	4 726 685,39	6 220 204,19	-24,01
Saadut ennakot	83 035,39	3 000,00	2667,85
Ostovelat	11 096 633,21	12 129 157,23	-8,51
Muut velat	3 565 368,50	2 137 376,30	66,81
Siirtovelat	22 667 799,84	18 830 289,37	20,38
	77 620 478,79	73 939 342,01	4,98
Vastattavaa yhteensä	334 039 829,75	325 918 186,77	2,49

11.4. Konsernituloslaskelma

	31.12.2018	31.12.2017
Toimintatuotot	167 376 052,65	163 705 606,56
Toimintakulut	420 847 981,35	406 111 083,72
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta/tappiosta	14 903,39	87 889,18
Toimintakate	-253 457 025,31	-242 317 587,98
Verotulot	188 458 177,04	189 856 113,33
Valtionosuudet	79 524 456,26	79 116 134,68
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	132 989,92	133 948,31
Muut rahoitustuotot	811 782,89	863 310,13
Korkokulut	1 987 337,34	1 830 201,56
Muut rahoituskulut	708 157,68	741 519,10
Vuosikate	12 774 885,78	25 080 197,81
Suunnitelman mukaiset poistot	25 172 632,67	23 193 044,84
Omistuksen eliminointierot negatiivinen	38 250,64	41 575,21
Arvonalentumiset	11 430,48	780,95
Poistot ja arvonalentumiset	25 222 313,79	23 235 401,00
Satunnaiset erät	0,00	282 046,49
Tilikauden tulos	-12 447 428,01	2 126 843,30
Tilinpäätössiirrot	-20 298,71	13 109,84
Tilikauden verot	-222 957,62	-335 119,70
Laskennalliset verot	-2 466,96	10 602,76
Vähemmistöosuudet	24 624,04	-54 026,77
Tilikauden yli/alijäämä	-12 668 527,26	1 761 409,43

11.5. Konsernin rahoituslaskelma

	31.12.2018	31.12.2017
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	12 774 885,78	25 080 197,81
Satunnaiset erät	0,00	282 046,49
Tilikauden verot	-222 957,62	-335 119,70
Tulorahoituksen korjauserät	-1 917 081,97	-990 494,21
Toiminnan rahavirta yhteensä	10 634 846,19	24 036 630,39
Investointien rahavirta		
Investointimenot	39 903 405,73	52 881 122,88
Rahoitusosuudet investointimenoihin	2 384 723,52	1 136 170,86
Pysyvien vastaavien hyödykk. luovutustulot	3 644 819,63	2 440 747,45
Investointien rahavirta	-33 873 862,58	-49 304 204,57
Toiminnan ja investointien rahavirta	-23 239 016,39	-25 267 574,18
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	0,00	0,00
Antolainasaamisten vähennykset	33 217,17	0,00
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	30 969 518,98	57 337 461,66
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	14 582 739,32	34 031 014,52
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-2 498 985,99	5 032 993,09
Oman pääoman muutokset	0,00	0,00
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja PO:n muutokset	191 303,40	-66 942,18
Vaihto-omaisuuden muutos	-254 276,59	213 285,97
Saamisten muutokset	798 089,26	1 633 873,92
Korottomien velkojen muutokset	6 018 586,75	-1 141 483,54
Rahoituksen rahavirta	20 674 713,66	28 978 174,40
Rahavarojen muutos	-2 564 302,73	3 710 600,22
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	19 139 708,02	21 704 010,75
Rahavarat 1.1.	21 704 010,75	17 993 410,53
	-2 564 302,73	3 710 600,22

11.6. Konsernitase

VASTAAVAA	31.12.2018	31.12.2017
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	715 730,66	946 255,46
Muut pitkävaikutteiset menot	5 106 890,61	3 847 362,75
Ennakkomaksut	1 976,95	0,00
	5 824 598,22	4 793 618,21
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	46 684 771,84	45 032 747,87
Rakennukset	236 301 525,47	237 851 948,37
Kiinteät rakenteet ja laitteet	74 296 086,95	71 749 595,44
Koneet ja kalusto	13 405 471,74	13 035 288,36
Muut aineelliset hyödykkeet	187 866,72	204 666,51
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	12 741 578,30	6 408 924,71
	383 617 301,02	374 283 171,26
Sijoitukset		
Osakkuusyhteisöosuudet	2 195 159,99	2 599 782,83
Osakkeet ja osuudet	2 847 883,60	2 321 424,96
Muut lainasaamiset	53 219,22	86 436,39
Muut saamiset	66 901,78	66 901,78
	5 163 164,59	5 074 545,96
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	1 335 121,12	1 336 888,43
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus	2 112 916,48	1 858 639,89
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset	74 164,35	764 605,68
Lyhytaikaiset saamiset	18 624 913,36	18 732 561,30
	18 699 077,71	19 497 166,98
Rahoitusarvopaperit	5 433 901,93	5 408 874,61
Rahat ja pankkisaamiset	13 705 806,09	16 295 136,14
VASTAAVAA YHTEENSÄ	435 891 887,16	428 548 041,48

VASTATTAVAA	31.12.2018	31.12.2017
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	127 910 088,46	127 910 088,46
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	135 391,28	135 391,28
Arvonkorotusrahasto	126 981,88	126 981,88
Muut omat rahastot	1 591 590,07	1 570 892,02
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)	18 749 061,45	17 013 074,97
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-12 668 527,26	1 761 409,43
	135 844 585,88	148 517 838,04
VÄHEMMISTÖOSUUDET	316 389,95	359 335,91
PAKOLLISET VARAUKSET		
Eläkevaraukset	41 417,73	49 440,40
Muut pakolliset varaukset	3 113 689,01	3 144 005,99
	3 155 106,74	3 193 446,39
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	1 930 937,69	1 741 401,63
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	181 717 534,40	170 032 875,74
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	10 811 858,75	10 392 124,75
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	40 885 280,69	38 682 145,67
Saadut ennakot	744 473,95	776 678,47
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	60 485 719,11	54 852 194,88
	294 644 866,90	274 736 019,51
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	435 891 887,16	428 548 041,48

11.7. Tilinpäätöksen liitetiedot

Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Arvostus- ja jaksotuseriaatteet sekä menetelmät

Pysyvien vastaavien arvostus

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenuon vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu valtuuston hyväksymän poistosuunnitelman mukaisesti (poistosuunnitelma tarkistettu KV 11.12.2013 § 179). Tarkistettun poistosuunnitelman poistoaikojä sovelletaan 1.1.2013 jälkeen hankittuihin pysyvien vastaavien hyödykkeisiin. Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien osakkeet ja -osuudet on merkitty taseessa hankintamenuon tai sitä alempaan arvoon. Arvostuksen perusteena on ollut hyödykkeen todennäköisesti tulevaisuudessa kerättävä tulo tai sen arvo palvelutuotannossa.

Rahoitusomaisuuden arvostus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon tai sitä alempaan todennäköiseen arvoon. Rahoitusomaisuusarvopaperit on merkitty taseeseen hankintamenuon arvoon tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan.

Tuloksen ja taseen vertailukelpoisuus

Vuoden 2017 tuloslaskelman toimintatuottoihin sisältyy yhdistymisavustusta 2 654 133,00 euroa. Yhdistysavustuksen viimeinen maksuerä oli vuonna 2017 (kuntaliitos 1.1.13). Muilta osin tuloslaskelman ja taseen tiedot ovat vertailukelpoisia edelliseen vuoteen.

Konsernipankkitili

Kaupungin konsernipankkitilisopimukseen liitettyjen muiden yhteisöjen rahavarat esitetään kaupungin rahoissa ja pankkisaamisissa sekä lainana muilta luotonantajilta. Vastaavasti rahoja ja pankkisaamia vähentänyt muun yhteisöjen negatiivinen tilin saldo on esitelty vaihtuvien vastaavien lyhytaikaisena lainasaamisena.

Taseen rahat ja pankkisaamiset sisältävät muiden yhteisöjen alatilien saldoja 4 701 023,51 euroa, joka jakaantuu lainoihin muilta luotonantajilta 4 726 685,39 euroa ja lainasaamisiin 25 661,88 euroa.

Johdannaisopimusten käsittely

Johdannaiset sisältävät koronvaihtosopimuksia. Kaikki koronvaihtosopimukset on tehty suojaamistarkoituksessa. Kaupunki on sitoutunut pitkäaikaisten lainojen vaihtuvan koron koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon. Koronvaihtosopimusten korkohyvitykset kirjataan tuloslaskelmaan korkomenojen mukaisesti. Muutoin koronvaihtosopimuksilla ei ole tuloslaskelmavaikutusta, vaan ne esitetään liitetietokohdassa Muut vastuusitoumukset/koronvaihtosopimukset.

Konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteet

Konsernitilinpäätöksen laajuus

Kuntalain perusteella kaupungilla on velvollisuus laatia täydellinen konsernitilinpäätös, joka sisältää konsernitaseen, konsernituloslaskelman, konsernin rahoituslaskelman ja liitetiedot. Konsernitilinpäätökseen on yhdistetty kaikki tytäryhteisöt sekä kaikki kuntayhtymät, joissa kaupunki on jäsenenä. Kuntayhtymät yhdistetään konsernitilinpäätökseen peruspääomaosuuden suhteessa.

Vuoden aikana oli kaksi fuusiota

- Lohjan Vuokra-asunnot Oy ja Kiinteistö Oy Ojamonkuusi 1.1.2018
- Lohjan Energiahuolto Oy Loher ja Mäntynummen Lämpö Oy 1.10.2018

Keskinäisen omistuksen eliminointi

Kaupungin ja sen tytäryhteisöjen keskinäisen omistus on eliminoitu.

Sisäiset liiketapahtumat ja sisäiset katteet

Konserniyhteisöjen sisäisiä kiinteistöveroja ei ole eliminoitu. Liittymismaksujen osalta eliminointia ei ole tehty, lukuunottamatta Muihin saamisiin kirjatut liittymismaksut sekä uudet lämpöyhtiön ja taloyhtiöiden väliset liittymismaksut. Muilta osin konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty sekä konserniyhteisöjen ja kaupungin omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty vähäisiä liiketapahtumia lukuun ottamatta.

Olenaiset pysyviin vastaaviin sisältyvät sisäiset katteet on eliminoitu. Pysyvien vastaavien osalta maa-alueisiin sisäisiä katteita muodostuu Lohjan Vuokra-asuntojen, L-U Ammattikoulutuskuntayhtymän, Eteva kuntayhtymän ja kaupungin välisistä hankinnoista. Rakennusten sisäisiä katteita muodostuu Lohjan Liikuntakeskuksen, L-U Ammattikoulutuskuntayhtymän, Lohjan Vuokra-asunnot Oy:n ja kaupungin osalta.

Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset

Konsernitaseessa vapaaehtoiset ja verotusperusteiset varaukset sekä poistoero on jaettu vapaaseen omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan. Jako on otettu huomioon omistuksen eliminoinnissa, vähemmistöosuuksien erottamisessa sekä osakkuusyhteisöjen yhdistelemisessä.

Vähemmistöosuudet

Vähemmistöosuudet, muiden kuin konserniyhteisöjen omistusta vastaava määrä tilikauden tuloksesta on erotettu konsernin yli- ja alijäämästä konsernituloslaskelmassa sekä omasta pääomasta konsernitaseessa.

Suunnitelmapoistojen oikaisu

Kiinteistötytäryhteisöjen ja säätiöiden aineellisten hyödykkeiden poistot on oikaistu suunnitelman mukaisiksi ja jäännösarvojen ero on kirjattu konsernituloslaskelmassa tytäryhteisön poistojen oikaisuksi ja aikaisemmille tilikausille kertynyt ero konsernitaseessa edellisten tilikausien ylitai alijäämän oikaisuksi.

Osakkuusyhteisöt

Konsernitilinpäätökseen ei ole yhdistelty osakkuusyhteisöjen osalta seuraavia yhtiöitä Kiinteistö Oy Kukkasmäki ja As Oy Karjalohjan Kauppapuisto. Yhdistelemättä jättämisellä on vain vähäinen merkitys konsernin omaan pääomaan. Muut osakkuusyhteisöt on yhdistelty pääomaosuusmenetelmällä konsernitilinpäätökseen.

11.8. Tuloslaskelman liitetiedot

TULOSLASKELMAN LIITETIEDOT	Konserni 2018 1 000 €	Konserni 2017 1 000 €	Lohja 2018 1 000 €	Lohja 2017 1 000 €
Toimintatuotot				
Elinvoima				
Konsernihallinto	853,8	834,2	853,8	834,1
Palvelutuotanto	29 209,6	31 897,3	13 128,0	12 655,1
Kaupunkikehitys	4 303,8	4 109,3	2 901,9	3 622,6
Kaupunkisisältö	3 587,1	1 793,1	1 941,1	1 911,9
Hyvinvointi				
Lasten, nuorten ja perh.palvelut	16 666,7	17 435,4	9 459,8	9 728,4
Työikäisten palvelualue	99 341,3	94 000,9	7 206,3	7 145,2
Ikääntyneiden palvelualue	10 885,7	9 985,6	10 885,7	9 985,6
Luott.henk.hallinto/keskusv.ltk	89,3	0,0	89,3	0,0
Yhdistymisavustus	0,0	2 654,1	0,0	2 654,1
Myyntivoitot	2 438,8	995,6	1 158,0	951,0
Yhteensä	167 376,1	163 705,5	47 623,9	49 488,0
Verotulojen erittely				
Kunnan tulovero	-	-	168 400,0	170 627,3
Kiinteistövero	-	-	13 268,9	12 615,8
Yhteisövero	-	-	6 789,2	6 613,0
Verotulot yhteensä	-	-	188 458,1	189 856,1
Valtionosuuksien erittely				
Yksikköhintarah. perustuva valtionosuus	11 083,1	10 937,8	0,0	0,0
Kunnan peruspalv. valt.osuus	65 794,4	65 779,8	65 794,4	65 779,8
Verotuloihin perustuva valtionos. tasaus	4 347,1	3 695,3	4 347,1	3 695,3
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtiosuudet	-1 700,1	-1 296,8	-1 700,1	-1 296,8
Valtionosuudet yhteensä	79 524,5	79 116,1	68 441,4	68 178,3
Satunnaiset tuotot				
HUS konsernin satunnaiset tuotot	0,0	282,0		
Palvelujen ostojen erittely				
Asiakaspalvelujen ostot			95 084,5	94 780,6
Muiden palvelujen ostot			34 160,5	33 116,5
Kunnan palvelujen ostot yhteensä			129 245,0	127 897,1

Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet

Kuluvan käyttöomaisuuden poistojen määrittämiseen on käytetty ennalta laadittua, valtuuston hyväksymää, poistosuunnitelmaa. Yhdistyneen kunnan poistosuunnitelma vahvistettu KV 11.12.13 § 179 Tarkennettua poistosuunnitelmaa sovelletaan 1.1.13 jälkeen hankittuihin pysyviin vastaavien hyödykkeisiin.

Suunnitelman mukaiset poistot lasketaan tasapoistoina taloudellisen pitoajan perusteella.

Aineettomat hyödykkeet ja muut pitkävaikutteiset menot (E18 -hanke 20 v.)	3, 5 ja 20 v.	tasapoisto
Rakennukset ja rakennelmat	20-40 vuotta	tasapoisto
Kiinteät rakenteet ja laitteet	15-30 vuotta	tasapoisto
Koneet ja kalusto	3-10 vuotta	tasapoisto
Muut aineelliset hyödykkeet	käytön mukainen poisto	

Pienet käyttöomaisuushankinnat, joiden hankintameno on alle 10.000 euroa on kirjattu vuosikuluiksi.

	Konserni 2018 1 000 €	Konserni 2017 1 000 €	Lohja 2018 1 000 €	Lohja 2017 1 000 €
Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen ja poistonalaisten investointien vastaavuudesta				
Vuosina 2017-2021				
Keskimääräiset suunnitelman mukaiset poistot			17 542 235	16 080 035
Keskimääräinen poistonalaisten investointien omahankintameno			36 150 876	31 257 198
Ero (€)			-18 608 641	-15 177 163
Ero %			-51	-49
Tilikauden omistuksen eliminointierot (1000 €)				
Eliminointituotto	40,7	10,0		
Eliminointikulu	-79,0	-51,5		
Yhteensä netto	-38,3	-41,5		
Eläkejärjestelmän eläkevastuut 1.1.	49,4	63,8	8,0	17,2
Lisäykset tilikaudella	0,0	0,0	0,0	0,0
Vähennykset tilikaudella	-8,0	-14,4	-8,0	-9,2
Eläkevastuut 31.12.	41,4	49,4	0,0	8,0
Muut pakolliset varaukset				
Saastuneiden maa-alueiden kunnostus				
Hiidensalmi 1.1.	600,5	604,9	600,5	604,9
- vähennykset tilikaudella	-256,4	-4,4	-256,4	-4,4
Hiidensalmi 31.12	344,1	600,5	344,1	600,5
Harjun vanha kaatopaikka 1.1.	49,4	53,5	49,4	53,5
- lisäykset tilikaudella	0,0	0,0	0,0	0,0
- vähennykset tilikaudella	-3,2	-4,1	-3,2	-4,1
Harjun vanha kaatopaikka 31.12	46,2	49,4	46,2	49,4
Saastuneiden maa-alueiden kunnostus 31.12	390,3	649,9	390,3	649,9
HUS, pakolliset varaukset 1.1.	2 174,2	2 239,4	-	-
Lisäykset tilikaudella	53,4	154,7	-	-
Vähennykset tilikaudella	-104,2	-219,9	-	-
HUS, pakolliset varaukset 31.12	2 123,4	2 174,2	-	-
Muut pakolliset varaukset 1.1.	320,0	320,0	-	-
Muut pakolliset varaukset, lisäys	280,0	320,0		
Pakolliset varaukset yhteensä 31.12.	3 113,7	3 144,1	390,3	657,9
Pysyvien vastaavien myyntivoitot ja -tappiot				
Muut toimintatuotot				
Osakkeiden myyntivoitot	153,8	178,9	250,5	53,4
Maa-alueiden myyntivoitot	658,2	829,7	898,5	817,7
Muut myyntivoitot	25,4	84,5	9,0	0,0
Rakennusten myyntivoitot	1 601,4	79,9	0,0	79,9
Yhteensä	2 438,8	1 173,0	1 158,0	951,0
Muut toimintakulut				
Rakennusten myyntitappiot	571,7	9,4	571,7	0,0
Maa-alueiden myyntitappiot	2,0	0,0	2,0	0,0
Muut myyntitappiot	1,3	29,4	0,0	16,2
Yhteensä	575,0	38,8	573,7	16,2
Osinkotuottojen ja peruspääoman korkotuotot				
Osinkotuotot muista yhteisöistä	57,5	96,8	754,8	688,5
Peruspääoman korot kuntayhtymiltä	0,0	0,0	484,1	484,1
Yhteensä	57,5	96,8	1 238,9	1 172,6

11.9. Taseen liitetiedot

	Konserni 2018 1 000 €	Konserni 2017 1 000 €	Lohja 2018 1 000 €	Lohja 2017 1 000 €
TASEEN LIITETIEDOT				
Arvonkorotukset				
Maa- ja vesialueet *)				
arvo 1.1.	127,0	127,0	127,0	127,0
Arvonkorotukset	0,0	0,0	0,0	0,0
Arvonkorotusten purkaminen	0,0	0,0	0,0	0,0
Arvo 31.12.	127,0	127,0	127,0	127,0
*) Lohjan kaupungin maa-alueiden arvonkorotuksiin sisältyy vuoden 1997 aloittavassa taseessa tehty arvonkorotus kuntayhtymältä korvauksetta siirtyneeseen maa-alueeseen. Arvonkorotus on 126.981,88 euroa.				
Maa- ja vesialueet erittely				
Kiinteistöjen liittymismaksut	1 680,1	1 487,1	279,5	220,3
Muut maa- ja vesialueet	44 877,7	43 418,6	41 305,1	39 829,6
Arvonkorotukset	127,0	127,0	127,0	127,0
Maa- ja vesialueet yhteensä	46 684,8	45 032,7	41 711,6	40 176,9
Saamiset				
Lyhytaikaiset saamiset				
<i>Saamiset tytäryhteisöiltä</i>				
Myntisaamiset	-	-	134,7	22,6
Konsernipankkitilisaatava	-	-	25,7	27,8
<i>Saamiset kuntayht, joissa kunta on jäsenenä</i>				
Myntisaamiset	-	-	55,1	84,8
Siirtosaamiset	-	-	3 116,4	2 133,2
<i>Saamiset osakkuusyhteisöiltä</i>				
Myntisaamiset	-	-	0	0
Siirtosaamiset, siirtosaamisiin sisältyvät olennaiset erät				
HUS muut	3 485,6	2 406,7	1 756,9	1 037,8
Työterveyshuollon Kelan korvaus	762,0	771,5	570,0	585,0
HUS ylijäämän palautus	0,0	0,0	1 359,5	663,4
Muut siirtosaamiset	1 229,6	2 451,6	751,0	1 751,2
Yhteensä	5 477,2	5 629,8	4 437,4	4 037,4

Lohjan kaupungin olennaiset kuntayhtymäosuuksien arvon muutokset

	Tasearvo 1.1.2018	Tasearvo 31.12.2018	Kuntayhtymä 31.12.2018	Ero €
Kuntayhtymä				
HUS	15 711 410	15 711 410	16 137 040	-425 630
L-U ammattikoulutusyhtymä	5 513 387	5 513 387	6 097 864	-584 477
ETEVA	766 786	766 786	1 189 088	-422 302

Lohjan kaupungin rahoitusarvopaperit

Yhtiö	KPL	Hankinta-arvo 1.1.2018 €	Markkina- arvo 31.12.18	Kirjanp.arvo 1.1.2018 €	Arvon muutos/lisäys	Kirjanp. arvo 31.12.18 €
Kuntarahoitus Oyj	129 685	199 007		199 007		199 007
DNA /Lohjan Puhelin Oy	1 686	383 700		383 700		383 700
St Laurence Golf	3	9 250		9 250		9 250
Lounais-Suomen Osuuste	10	34		34		34
Lohjan Seudun Op		0		0	0	0
Yhteensä		591 991	0	591 991	0	591 991

	Konserni 2018 1 000 €	Konserni 2017 1 000 €	Lohja 2018 1 000 €	Lohja 2017 1 000 €
Taseen vastattavia koskevat liitetiedot				
Oma pääoma				
Peruspääoma 1.1.	127 910,1	127 910,1	127 910,1	127 910,1
Peruspääoma 31.12	127 910,1	127 910,1	127 910,1	127 910,1
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma 31.12.	135,4	135,4	0,0	0,0
Arvonkorotusrahassto 1.1.	127,0	127,0	127,0	127,0
Vähennykset tilikaudella	0,0	0,0	0,0	0,0
Siirrot erien välillä	0,0	0,0	0,0	0,0
Arvonkorotusrahassto 31.12.	127,0	127,0	127,0	127,0
Muut omat rahastot 1.1.	1 570,9	1 670,7	0,0	0,0
Siirrot rahastoon tilikaudella	20,7	0,0	0,0	0,0
Siirrot rahastosta tilikaudella	0,0	-17,3	0,0	0,0
Siirrot erien välillä	0,0	-82,5	0,0	0,0
Muut omat rahastot 31.12.	1 591,6	1 570,9	0,0	0,0
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 1.1.	18 774,4	16 930,5	10 032,8	8 594,5
Edellisten tilikausien oikaisut	-25,4	0,0	0,0	0,0
Siirrot erien välillä	0,0	82,5	0,0	0,0
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 31.12.	18 749,0	17 013,0	10 032,8	8 594,5
Tilikauden yli-/alijäämä	-12 788,5	1 761,4	-9 797,7	1 438,3
Oma pääoma yhteensä	135 724,6	148 517,8	128 272,2	138 069,9
Velat, jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua				
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	116 397,6	113 960,9	71 675,4	69 498,1
Lainat julkisyhteisöiltä	7 968,9	8 317,5	0,0	0,0
Yhteensä	124 366,5	122 278,4	71 675,4	69 498,1
Pakolliset varaukset				
Ympäristövastuuvaraus 31.12	390,3	715,9	390,3	649,9
Potilasvahinkovastuu 31.12.	1 979,9	1 974,5	0,0	0,0
Muut pakolliset varaukset 31.12.	743,5	453,6	0,0	0,0
Muut pakolliset varaukset 31.12.	3 113,7	3 144,0	390,3	649,9
Velkojen erittely				
Lyhytaikaiset velat				
Velat tytäryhteisöille				
Ostovelat	-	-	501,0	264,7
Konsernipankkitilivelka	-	-	4 726,7	6 220,2
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä				
Ostovelat	-	-	2 269,6	1 537,8
Velat osakkuus- sekä muille omistusyhteisyyhteisöille				
Ostovelat	-	-	0,0	37,9

	Konserni 2018 1 000 €	Konserni 2017 1 000 €	Lohja 2018 1 000 €	Lohja 2017 1 000 €
Siirtovelat				
Siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät				
Palkkajaksotukset sis. lomapalkkajaksotukset	26 842,1	24 880,4	16 283,8	14 313,3
Korkojaksotukset	204,5	253,9	60,8	78,1
Muut HUSin siirtovelat	1 491,8	639,4	-	-
Verohallinto	1 903,4	0,0	1 903,4	0,0
KVTEL, eläkemaksut	2 397,3	2 310,7	2 316,4	2 234,4
VEL, opettajien eläkemaksut	213,7	231,6	213,7	231,6
Muut siirtovelat	2 682,3	2 865,8	1 889,7	1 972,9
Yhteensä	35 735,1	31 181,8	22 667,8	18 830,3
Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot				
Vuokravastuut				
Leasingvastuiden yhteismäärä	10 276,3	4 617,3	8 036,3	2 986,4
Seur. tilik.erääntyvät tilaelementit	1 790,8	770,3	1 790,8	770,3
Myöhemmin erääntyvät, tilaelementit	5 672,2	1 317,0	5 672,2	1 317,0
Seur. tilik. erääntyvät muut	1 219,2	1 095,2	316,6	390,7
Myöhemmin erääntyvät, muut	1 594,1	1 434,8	256,7	508,4
Leasingvuokrasopimukseen ei sisälly olennaisia irtisanomis- ja lunastusehdon mukaisia vastuuta				
Muut vuokravastuut	30 419,5	18 919,3	0,0	0,0
Seur.tilik.erääntyvät	3 857,1	2 945,0		
Myöhemmin erääntyvät	26 562,4	15 974,3		
Vastuusitoumukset samaan konserniin kuuluvien yhteistöjen puolesta				
Konserniin kuuluvien yhteistöjen puolesta annetut takaukset				
Alkuperäinen pääoma	35 413,6	35 013,6	34 840,4	34 440,3
<i>tytäryhtiöt</i>	35 313,6	34 913,6	34 740,4	34 340,3
<i>osakkuus- ja muut omistusyhteisöt</i>	100,0	100,0	100,0	100,0
Jäljellä oleva pääoma	27 108,9	26 724,5	26 763,6	26 345,5
<i>tytäryhtiöt</i>	27 008,9	26 624,5	26 663,6	26 245,5
<i>osakkuus- ja muut omistusyhteisöt</i>	100,0	100,0	100,0	100,0
Muut vastuusitoumukset				
Takaukset muiden puolesta				
Alkuperäinen pääoma	12 239,9	12 239,9	12 239,9	12 239,9
Jäljellä oleva pääoma	4 714,5	5 082,8	4 714,4	4 885,0
Oman velan vakuutena olevat pantit ja kiinnitykset				
Lainat rahoitus- ja vak.laitoksilta sekä julkisyhte	30 400,4	33 465,8	0,0	0,0
Velan vakuutena olevat pantit ja kiinnitykset	70 395,8	68 992,5	0,0	0,0
Vastuu Kuntien takauskeskuksen takausvastuista				
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12			267 092,1	263 947,6
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takausk.rahastosta 31.12			171,6	174,4

Kunnan ja sen intressitahoihin kuuluvien väliset liiketoimet

Lohjan kaupungilla ei ole ollut merkittäviä liiketoimia intressitahoihin kuuluvien kanssa vuonna 2018.

Eikä Lohjan kaupungin tytäryhteisöillä ole ollut merkittäviä kauppvoja intressitahojen kanssa vuonna 2018.

	Konserni 2018 1 000 €	Konserni 2017 1 000 €	Lohja 2018 1 000 €	Lohja 2017 1 000 €
Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt				
Johdannaissopimukset/koronvaihtosopimukset				
Nordea, nro 1211286/1605845				
Koronvaihtosopimus on tehty suojaamistarkoituksessa. Kaupunki on sitoutunut pitkäaikaisten lainojen vaihtuvan koron koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon 1,722 %. Sopimuksen voimassaoloaika 16.4.2015-24.1.2023				
lainan pääoma			10 000 000,00	10 000 000,00
markkina-arvo			-747 736,00	672 345,57
Nordea, nro 1547536/2123210				
Koronvaihtosopimus on tehty suojaamistarkoituksessa. Kaupunki on sitoutunut pitkäaikaisten lainojen vaihtuvan koron koronvaihtosopimuksilla nousevaan korkoon 0,5-4,37 % Sopimuksen voimassaoloaika 23.9.2015-27.4.2045				
lainan pääoma			10 000 000,00	10 000 000,00
markkina-arvo			-5 781 605,00	0,00
Kuntarahoitus Oyj, nro 67402				
Koronvaihtosopimus on tehty suojaamistarkoituksessa. Kaupunki on sitoutunut pitkäaikaisten lainojen vaihtuvan koron koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon 2,68 %. Sopimuksen voimassaoloaika 25.5.2011-25.5.2021				
lainan pääoma			2 500 000,00	3 500 000,00
markkina-arvo			-94 005,32	184 885,67
Kuntarahoitus Oyj, nro 32540				
Koronvaihtosopimus on tehty suojaamistarkoituksessa. Kaupunki on sitoutunut pitkäaikaisten lainojen vaihtuvan koron koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon 0,201 %. Sopimuksen voimassaoloaika 3.7.2015-3.10.2024				
lainan pääoma			7 200 000,00	8 400 000,00
markkina-arvo			-42 217,14	-27 867,75
Kuntarahoitus Oyj, nro 34896				
Koronvaihtosopimus on tehty suojaamistarkoituksessa. Kaupunki on sitoutunut pitkäaikaisten lainojen vaihtuvan koron koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon. Sopimuksen voimassaoloaika 27.11.2018-25.5.2030				
lainan pääoma			12 266 669,00	12 266 669,00
markkina-arvo			-927 631,74	558 869,16
Koronvaihtosopimukset, jotka astuvat voimaan myöhemmin				
Kuntarahoitus Oyj, nro 52451				
Koronvaihtosopimus on tehty suojaamistarkoituksessa. Kaupunki on sitoutunut pitkäaikaisten lainojen vaihtuvan koron koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon. Sopimuksen voimassaoloaika 1.5.2021-1.5.2041				
lainan pääoma			20 000 000,00	20 000 000,00
markkina-arvo			-88 323,71	-1 076 962,53
Konserniyhtiöiden koronvaihtosopimukset				
Koronvaihtosopimukset ovat tehty suojaamistarkoituksessa. Sopimukset vuosille 2018-2022				
lainan pääoma	1 184 741,00	1 283 364,00		
markkina-arvo	-72 270,80	-86 917,00		

	Konserni 2018 1 000 €	Konserni 2017 1 000 €	Lohja 2018 1 000 €	Lohja 2017 1 000 €
Huollettavien varat ja pääomat			685,9	584,2
Sopimusvastuut	1 568,1	1 583,6		
HUS, potilasvakuutuskeskus	1 396,3	1 451,1		
HUS, muut sopimusvastuut	171,8	132,5		
Arvonlisäveron palautusvastuu	3 511,6	4 153,8		
Perustamishankkeiden valt.os. palautusvastuu	222,0	196,8		
Muut taloudelliset vastuut yhteensä	5 301,7	5 934,2		
Sitoumukset				
Rosk'n Roll Oy Ab (KV 10.10.07 § 95)				
Kaatopaikkatoiminnan osalta	1 500,000 euroa			
Muun toiminnan osalta	100,000 euroa			
Henkilöstöä koskevat liitetiedot				
Henkilöstökulut				
Palkat ja palkkiot	159 071,3	151 501,1	106 145,6	101 795,9
Henkilöstökorvaukset			-1 437,5	-1 539,6
Palkat ja palkkiot yhteensä	159 071,3	151 501,1	104 708,1	100 256,3
Henkilösivukulut				
Eläkekulut	34 705,7	33 545,8	22 960,5	22 425,8
Eläkevarauksen purkaminen	0,0	0,0	-8,0	-9,2
Eläkekulut yhteensä	34 705,7	33 545,8	22 952,5	22 416,6
Muut henkilösivukulut	5 951,9	7 793,9	3 940,1	5 237,9
Yhteensä tuloslaskelman mukaan	199 728,9	192 840,8	131 600,7	127 910,8
Henkilöstökuluja aktivoitu käyttöomaisuuteen	0,0	0,0	0,0	0,0
Yhteensä henkilöstökulut	199 728,9	192 840,8	131 600,7	127 910,8
Henkilöstön lukumäärä 31.12.	kpl	kpl	kpl	kpl
Palvelutuotantolautauta	558	551	539	537
Vetovoimalautakunta	437	403	363	329
Lasten, nuorten ja perheiden lautakunta	1 706	1 703	1 458	1 447
Sosiaali- ja terveyslautakunta	1 911	1 940	847	906
Yhteensä	4 612	4 597	3 207	3 219
Luottamushenkilön palkkioista perityt ja tilitetty luottamushenkilömaksut				
Lohjan Keskustapuolue			3,8	2,9
Lohjan Sos.dem.			17,2	16,0
Lohjan seudun Kokoomus			11,6	10,3
Lohjanharjun Vihreät			10,3	7,1
Meidän Lohja			1,8	1,6
SKL:n paikallisosasto			1,1	1,0
Svenska folkpartiet			0,5	0,6
Vasemmistoliitto			4,3	4,0
Perussuomalaiset			5,2	5,0
			55,8	48,5
Tilintarkastajan palkkiot				
BDO Aludiator Oy				
Tilintarkastuspalkkiot			35,1	35,5
Tilintarkastajan lausunnot			0,8	2,4
Palkkot yhteensä			35,9	37,9

Työterveyshuollon laskennallinen eriyttäminen

TULOSLASKELMA

	31.12.2018	31.12.2017
Liikevaihto	238 023,61	246 165,12
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-3 498,30	-3 048,53
Palvelujen ostot	-90 891,53	-94 047,65
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-80 608,81	-80 720,88
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-14 401,39	-15 701,32
Muut henkilösivukulut	-2 970,61	-4 227,28
Liiketoiminnan muut kulut	-14 214,46	-15 081,78
Liikelylijäämä (-alijäämä)	31 438,51	33 337,68
Rahoitustuotot ja -kulut		
Muut rahoitustuotot	373,32	81,40
Muut rahoituskulut	-388,70	-119,61
Ylijäämä (alijäämä)	31 423,13	33 299,47
Tilikauden ylijäämä	31 423,13	33 299,47

Työterveyshuollon toimintalukuja

Työterveyshuollon piirissä on noin 470 yritystä ja yrittäjää, joilla valtaosalla on vain lakisääteinen sopimus

Kela I on lakisääteistä työterveyshuoltoa, jonka tuottamiseen kaupungilla on lakivelvoite ja

Kela II on työnantajille vapaaehtoista sairaanhoitoa.

Kela I

työpaikka- ja tilakäynnit

Lääkärit	15 tuntia
Työterveyshoitajat	197 tuntia
Työfysioterapeutti	20 tuntia
Työterveyspsykologi	7 tuntia

terveystarkastukset

Lääkärit	267 kpl
Työterveyshoitajat	459 kpl

Kela II

sairaanhoitokäynnit

Lääkärit	488 kpl
Työterveyshoitajat	336 kpl

11.10. Lohjan vesi- ja viemärlaitos

Lohjan vesi- ja viemärlaitoksen toimintakertomus

Lohjan vesi- ja viemärlaitos on toiminut 1.1.2016 alkaen kaupunginvaltuuston päätöksellä 28.10.2015 § 136 taseyksikkönä. Liikelaitosselvitystyön perusteella kaupunginvaltuusto päätti kokouksessaan 8.6.2016 § 66, että vesi- ja viemärlaitos säilyy taseyksikkönä. Taseyksikkö sijoittuu kaupungin organisaatiossa elinvoiman toimialalle, palvelutuotannon tulosalueelle, rakentaminen ja kaupunkitekniikka tulosityksikköön.

Talous:

Talouden tietoja on verrattu valtuuston vahvistamaan talousarvioon. Vesi- ja viemärlaitoksen tuotot toteutuivat 101,2 %:n suuruisena. Talousarvioon nähden tuloylitystä muodostui 93.939 €. Lisäksi tuloihin on kirjautunut budjetoimattomana Valmistus omaan käyttöön 120.767 €. Vesi- ja viemärlaitoksen kulut toteutuivat 115,3 %:n suuruisena. Kuluylitys talousarvioon nähden oli 604.474,47 €. Palvelujen ostot ylittyivät 90.220 €, aineet ja tarvikkeet 312.040 €, palkat sivukuluineen 65.692 € ja Muut toimintakulut 103.724 €. Lisäksi on maksettu budjetoimatonta avustusta Karstu-Lahdennummen vesiosuuskunnalle 32.798€. Kaikki taseyksikköön kohdentuvat sisäiset erät sisältyvät tilinpäätökseen menoina. Toimintakate toteutui 389.769 € heikompana. Rahoitustuottoja (perintätuotot) muodostui rahoituskuluja (perintäkulut) enemmän 6.454 €. Taseyksikköön on kirjattu pääoman korko rahoituskuluna 729.803 €. Poistojen toteutuma 2.452.573 €. Suunnitellut investoinnit toteutettiin. Investointien toteutumaprosentti suhteessa hankerahoihin oli 100,2 %.

Toiminalliset muutokset:

Toimintavuoden aikana uutta ylläpidettävää vesihuoltoverkostoa rakennettiin 4,0 km (Paloniemen siirtolinja ja Gunnarlan kaava-alueen kunnallistekniikka). Uutta hulevesilinjaa rakennettiin 1,5 km (Gunnarlan kaava-alue). Gunnarlan ja Teilinnummelle rakennettiin paineenkorottamot. Viere-mässä saneerattiin verkostoa 1,5 km.

Tunnusluvut:

Laki vesihuoltolain muuttamisesta edellyttää, että vesihuoltolaitoksen toimintakertomuksessa esitetään tunnuslukuja vesihuollon hintatasosta, tehokkuudesta, laadusta ja kannattavuudesta.

Tunnusluvut	valtakunnan ka	Lohja
Talousveden laatu	99 %	99 %
Laskuttamattoman talousveden osuus	18 %	25,9 %
Vesijohtoverkon uusiutumisaika(vuotta)	927	307
Puhdistetun jäteveden laatu	92 %	93 %
Laskuttamaton jätevesi	43,7 %	38,3 %
Jätevesiverkoston uusiutumisaika (vuotta)	450	307

Vesihuollon hintataso € / m3(sis alv)	valtakunnan ka	Lohja
veden käyttömaksu	1,52	1,64
jätevesi	2,77	2,54
Hulevesi	1,94	-
Omakotitalon vertailuhinta €/m3	6,21	5,02

Vesihuoltomaksujen laskennallinen vertailuhinta, johon sisältyy käyttö-, perus- ja liittymismaksut on ollut vertailuvuonna valtakunnallista keskiarvoa pienempi.

Tehokkuus

Pumpatun ja laskutetun vesimäärän erotuksena muodostuva laskuttamattoman veden määrä tunnuslukuna: 25,9 % (vuonna 2017 23,9 %).

Valtakunnallinen luku laskuttamattoman talousveden osuudesta tunnuslukujärjestelmään osallistuneiden laitosten osalta vuonna 2018 on ollut n. 18%.

Toimenpideraja Vesilaitosyhdistyksen arvion mukaan on 10 – 25%. Toimintavuonna laskuttamattoman veden määrä on korkea. Verkoston saneeraukseen osoitetut määrärahat ovat riittämättömät verkoston tehokkaaksi korjaamiseksi

Myydyn veden ja puhdistetun jäteveden erotuksena muodostuva laskuttamattomien jätevesien tunnusluku 38,3 % on valtakunnan keskiarvoa (43,7 %) alhaisempi.

Muut tunnusluvut

myyty vesi	2 197 894 m ³
pumpattu vesi	2 968 499 m ³
puhdistettu jätevesi	3 584 623 m ³
vesijohtoverkon pituus	614 km
jätevesiverkon pituus	600 km
Sadevesiverkon pituus	220 km
Liittymisaste	80 %
Toimintakulut/myyty m ³ (sis.poistot)	3,19 €
Toimintakate/myyty m ³ (sis.poistot)	0,38 €

Hulevesi:

Huleveden viemäröinti on laskennallisesti eriytetty taseyksikön toiminnasta. Suoraan sadevesiverkoston kunnossapitokulukohteelle kirjatut menot ovat olleet 11.613 €. Huleveden johtamisesta ei peritä erillistä käyttömaksua. Hulevesiviemäröinti palvelee myös katuverkoston hulevesiä. Hulevesiverkoston tasearvo 31.12.2018 on ollut 3,2 miljoonaa Euroa. Huleveden osalta esitetään laskennallinen tase.

LOHJAN VESI- JA VIEMÄRILAITOS

VESILAITOS

TASE

V A S T A A V A A	31.12.2018	1.1.2018
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineelliset hyödykkeet		
Kiinteät rakenteet ja laitteet		
Vesi- ja jätevesipumppaamot (5%)	270 090,51	278 211,33
Sadevesiverkosto	3 173 686,47	2 944 177,23
Vastaavaa yhteensä	3 443 776,98	3 222 388,56
V A S T A T T A V A A		
OMA PÄÄOMA		
Jäännöspääoma	2 743 127,16	2 743 127,16
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	78 283,62	
Tilikauden yli-/alijäämä	187 387,75	78 283,62
Oma pääoma yhteensä	3 008 798,53	2 821 410,78
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Muut velat, liittymismaksut	423 710,96	389 710,29
Muut velat, liittymismaksut, sisäinen	11 267,49	11 267,49
	434 978,45	400 977,78
Vastattavaa yhteensä	3 443 776,98	3 222 388,56

Laskennallinen jäännöspääoman arvo ei muutu, tulos muodostuu laskennallisesti

LOHJAN VESI- JA VIEMÄRILAITOS

TULOSLASKELMA	31.12.2018	31.12.2017
Liikevaihto	7 616 374,82	7 468 562,79
Valmistus omaan käyttöön	120 767,00	87 077,73
Liiketoiminnan muut tuotot	81 538,73	13 386,64
Tuet ja avustukset	14 745,23	2 980,00
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-1 615 130,70	-1 513 277,98
Varastojen lisäys/vähennys		0,00
Palvelujen ostot	-1 570 490,66	-1 311 156,98
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-3 185 621,36	-2 824 434,96
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-851 950,07	-848 853,53
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-178 856,39	-181 022,94
Muut henkilösivukulut	-32 675,16	-43 696,06
Henkilöstökulut yhteensä	-1 063 481,62	-1 073 572,53
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 452 573,12	-2 383 259,56
Arvonalentumiset		0,00
Poistot ja arvonalentumiset yhteensä	-2 452 573,12	-2 383 259,56
Liiketoiminnan muut kulut	-300 171,49	-136 103,60
Liikeylijäämä	831 578,19	1 154 636,51
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	5 455,15	7 165,32
Muut rahoitustuotot	25 921,54	34 316,39
Kunnalle maksetut korkokulut	-729 802,50	-729 802,50
Muut rahoituskulut	-25 515,34	-36 051,14
Rahoitustuottojen ja -kulujen erotus	-723 941,15	-724 371,93
Ylijäämä ennen satunnaisia eriä	107 637,04	430 264,58
Satunnaiset tuotot ja kulut		
Satunnaiset tuotot		0,00
Satunnaiset kulut		0,00
Ylijäämä ennen varauksia	107 637,04	430 264,58
Poistoeron lisäys/vähennys	4 235,50	4 235,50
Vapaaehtoisten varausten lisäys/vähennys		0,00
Tilikauden ylijäämä	111 872,54	434 500,08
Sijoitetun pääoman tuotto, %	2,88	4,00
Kunnan sijoittaman pom:n tuotto, %	2,76	3,97
Voitto, %	1,41	5,76

LOHJAN VESI- JA VIEMÄRILAITOS

TASE 31.12.2018	31.12.2018	31.12.2017
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet	30 645,33	0,00
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	100 079,89	97 950,86
Rakennukset	2 112 917,18	2 269 973,94
Kiinteät laitteet ja rakenteet		
- vesijohtoverkosto ja jätevesiverkosto	27 019 365,16	26 463 383,75
- vesi- ja jätevesipumppaamot	5 401 810,12	5 564 226,67
- muut kiinteät rakenteet ja laitteet	698 432,50	869 721,78
- sadevesiverkosto	3 173 686,47	2 944 177,23
- koneet ja kalusto	0,00	0,00
- keskeneräiset	678 535,11	
Muut saamiset, liittymismaksut	40 450,00	40 450,00
Lyhytaikaiset		
Myyntisaamiset	727 103,43	364 120,53
Muut saamiset	0,00	186,93
Muut siirtosaamiset	3 021,19	
VASTAAVAA YHTEENSÄ	39 986 046,38	38 614 191,69

VASTATTAVAA

OMA PÄÄOMA

Peruspääoma	26 064 375,21	26 064 375,21
Rahastot		
Tilikauden ylijäämä/alijäämä	111 872,54	434 500,08
Edellisten tilikausien yli/alijäämä	2 794 648,78	2 360 148,70

POISTOEROT JA VAPAAEHTOISET

VARAUKSET

Poistoero	53 416,38	57 651,88
-----------	-----------	-----------

VIERAS PÄÄOMA

Pitkäaikainen

Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	22 758,64	68 275,88
Lainat julkisyhteisöiltä		
Liittymismaksuvelka	8 487 248,89	8 234 092,27

Lyhytaikainen

Lyhytaikaiset lainat rahoitus- ja vak.	45 517,24	45 517,24
Lainat muilta luontontantajilta		
Ostovelat	677 360,47	615 712,67
Korottomat velat kunnalta	1 305 727,43	311 007,55
Muut velat/Liittymismaksut ja muut	217 040,66	218 903,26
Siirtovelat	206 080,14	204 006,95

VASTATTAVAA YHTEENSÄ

	39 986 046,38	38 614 191,69
--	----------------------	----------------------

Omavaraisuusaste, %	72,59	74,89
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	142,13	129,56
Kertynyt ylijäämä	2 906 521,32	2 794 648,78
Lainakanta 31.12	68 275,88	113 793,12
Lainasaamiset 31.12	40 450,00	40 450,00
Velat+vastuut käyttötuloista, %	143,03	130,3

LOHJAN VESI- JA VIEMÄRILAITOS	31.12.2018	31.12.2017
RAHOITUSLASKELMA		
Tulorahoitus		
Liikeliijäämä/alijäämä	831 578,19	1 154 636,51
Poistot ja arvonalentumiset	2 452 573,12	2 383 259,56
Rahoitustuotot ja -kulut	-723 941,15	-724 371,93
Satunnaiset erät		
Tulovero		
Tulorahoituksen korjauserät		0,00
<i>Toiminnan rahavirta</i>	<i>2 560 210,16</i>	<i>2 813 524,14</i>
Investointien rahavirta		
Käyttöomaisuusinvestoinnit	-3 458 610,65	-3 522 961,97
Rahoitusosuudet investointimenoihin		
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot		
<i>Investointien rahavirta</i>	<i>-3 458 610,65</i>	<i>-3 522 961,97</i>
Toiminnan ja investointien rahavirta	-898 400,49	-709 437,83
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys kunnalle		
Antolainasaamisten vähennys kunnalta		
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys		
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-45 517,24	-45 517,24
Lyhytaikaisten lainojen muutos		
Oman pääoman muutokset		
Liittymismaksujen muutos		
Sisäisten liittymismaksujen muutos		
Sisäiset tuotot		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Vaihto-omaisuuden muutos		
Saamisten muutos kunnalta	-2 834,26	47,13
Saamisten muutokset muilta	-362 982,90	-156 978,20
Korottomien velkojen muutos kunnalta	1 247 876,50	622 666,93
Korottomien velkojen muutos muilta	61 858,39	289 219,21
Rahoituksen rahavirta	898 400,49	709 437,83
Rahavarojen muutos	0,00	0,00
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, €	-591 772,38 v.2016	
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, €	-709 437,83 v.2017	-591 772,38 v.2016
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, €	-898 400,49 v.2018	-709 437,83 v.2017
Investointien tulorahoitus, %	74,02	79,86
Lainanhoitokate	4,24	4,57
Kassan riittävyys, pv		

11.11. Käyttöomaisuus

LOHJA

PYSYVIEN VASTAAVIEN AINEETTOMAT JA AINEELLISET HYÖDYKKEET

	Aineettomat hyödykkeet			Aineelliset hyödykkeet					
	Aineettomat oikeudet	Muut pitkävaikutteiset menot	Yhteensä	Maa-alueet	Rakennukset	Kiinteät rakenteet ja laitteet	Koneet ja kalusto	Yhteensä	Keskeneräiset
Poistamaton hankintameno 1.1.	784 434,64	1 451 465,50	2 235 900,14	40 049 926,28	155 845 926,70	64 897 771,99	6 797 471,59	267 591 096,56	1 404 221,69
Lisäykset tilikauden aikana	256 764,67	424 052,54	680 817,21	1 720 493,03	10 197 361,73	7 412 965,29	2 092 497,88	21 423 317,93	8 407 931,44
Rahoitusosuudet tilikaudella					-578 159,00	162 000,00		-416 159,00	2 700 000,00
Vähennykset tilikauden aikana			0,00	185 759,94	716 240,23	0,00	2 608,76	904 608,93	
Siirrot erien välillä					100 723,70	0,00			-100 723,70
Tilikauden poisto	448 620,34	371 560,88	820 181,22		7 754 142,39	4 925 168,32	2 288 956,69	14 968 267,40	
Arvonlennukset ja niiden palautukset									
Hankintameno 31.12	592 578,97	1 503 957,16	2 096 536,13	41 584 659,37	158 251 788,51	67 223 568,96	6 598 404,02	273 658 420,86	7 011 429,43
Arvonkorotukset				126 981,88				126 981,88	
Kirjanpitoarvo 31.12.	592 578,97	1 503 957,16	2 096 536,13	41 711 641,25	158 251 788,51	67 223 568,96	6 598 404,02	273 785 402,74	7 011 429,43

PYSYVIEN VASTAAVIEN SIIJOITUKSET

	Osakkeet ja osuudet				Jvk-, muut laina- ja muut saamiset		
	Osakkeet tytäryhteisöiltä	Kuntayhtymä-osuudet	Osakkuus ja muut omistusyht.	Muut osakkeet ja osuudet	Saamiset tytäryhteisöiltä	Saamiset muut yhteisöt	Yhteensä
Poistamaton hankintameno 1.1.	6 396 014,39	22 099 292,00	673 970,11	981 155,44	2 852 804,84	534 599,57	33 537 836,35
Lisäykset	248 682,00			0,00		50 989,00	299 671,00
Vähennykset			75 635,61	763,86	32 877,12	32 662,22	141 938,81
Siirrot erien välillä	0,00		0,00	0,00	0,00	0,00	
Hankintameno 31.12.	6 644 696,39	22 099 292,00	598 334,50	980 391,58	2 819 927,72	552 926,35	33 695 568,54
Arvonlennukset ja niiden palautukset	12 866,38						
Kirjanpitoarvo 31.12.	6 631 830,01	22 099 292,00	598 334,50	980 391,58	2 819 927,72	552 926,35	33 682 702,16

11.12. Omistukset muissa yhtiöissä

LOHJA 444

Kuntakonsernin yhtiöt 31.12.2018

	Kotipaikka	Kunnan omistusosuus	Konsernin omistusosuus	Kuntakonsernin osuus (1000 euroa)		
				omasta pääomasta	vieraasta pääomasta	tilikauden voitosta/tappiosta
Tytäryhteisöt						
Lohjan Vuokra-Asunnot Oy	Lohja	100 %	100 %	-7 486,6	54 115,6	-1 569,7
Lohjan Palvelutalosaatiö	Lohja	100%	100%	205,8	596,3	29,4
As. Oy Veijolanpiha (Palvelutalosaatiön tytär 100 %.)	Lohja	0,00 %	100%	107,9	450,1	22,8
Kiinteistö Oy Ventelän Sammutus	Lohja	77,50 %	77,50 %	36,9	164,5	-58,0
Lohjan Liikuntahallit Oy	Lohja	92,37 %	92,37 %	531,7	248,2	101,3
Lohjan Liikuntakeskus Oy	Lohja	83,43 %	83,43 %	824,4	809,5	-2,6
Kiint. Oy Lohjan Kuplahallit (Liikuntakeskuksen.tytär 70 %)	Lohja	0,00 %	58,4%	58,5	7,4	-47,3
Lohjan Energiahuolto Oy Loher	Lohja	100%	100%	8 604,7	5 184,7	632,5
Lohjan Kiinteistöt Oy	Lohja	100 %	100 %	10,0	1 377,2	0,0
Kuntayhtymät						
HUS	Hki	4,12 %	4,12 %	16 175,8	30 340,6	-234,2
Kårkulla kommunal samkommun	Parainen	0,04 %	0,04 %	5,1	12,2	0,0
L-U Ammattikoulutus kuntayhtymä	Lohja	46,43 %	46,43 %	16 536,5	2 865,6	201,7
ETEVA	Mäntsälä	7,38 %	7,38 %	1 238,1	3 688,5	114,8
Uudenmaan päihdehuollon ky	Hyvinkää	9,48 %	9,48 %	196,4	45,0	7,8
Uudenmaan liitto	Hki	3,97 %	3,97 %	66,0	1 221,8	0,0
Osakkuusyhteisöt						
Roution Huolto Oy	Lohja	9,22 %	38,69 %	43,3	2,4	2,1
Lohjan Biolämpölaite	Lohja	0,00 %	49,00 %	927,5	5 438,6	0,0
Novago Yrityskehitys Oy	Lohja	48,40 %	48,40 %	96,3	65,1	15,6
Kiinteistö Oy Nummi-Pusulan						
Jokirannan liikekeskus	Lohja	42,82 %	42,82 %	625,9	1,1	0,0
Yhdistelemättömät osakkuusyhteisöt						
As Oy Karjalohjan Kauppapuisto	Lohja		39,70 %			
Kiinteistö Oy Kukkasmäki	Lohja		20,40 %			

11.13. Luettelo käytetyistä kirjanpitokirjoista ja säilytystavoista

Luettelo käytetyistä kirjanpitokirjoista ja säilytystavoista

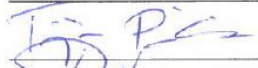
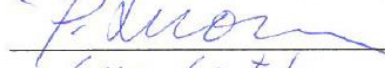
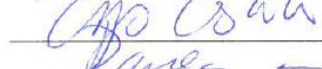

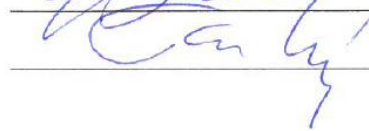
Päiväkirja	sähköisessä muodossa Rondo
Pääkirjat	sähköisessä muodossa Rondo
Tasekirja	sidottuna kirjana
Tilinpäätöserittelyt	sidottuna kirjana
Käyttöomaisuuskirjanpito	paperitulosteena/sähköisenä tiedostona

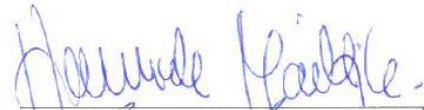

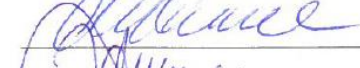
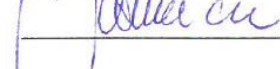
Tositelajit

BUD, BUDL	talousarvio ja talousarviomuutokset
ALKUSA	avaavan taseen saldot
MUISRD, MUISRV, MUIST 1	muistiotositteet
MUISIS, MUSSRS	sisäiset muistiotositteet
M17,M54,M82, PEGK,M45K, EEPOS,PRIMUS, RONDO	myyntilaskutukset
M45SIS, M45S	vesilaskutus sisäiset ja siirtyvät erät
OMAKSU	ostoreskontran pal.aineisto
VIITEL	myyntiresk. viitesuoritukset
PANKKI	kassa- ja pankkitilit
PALKAT	palkat
OSTORD, OSTOP	ostoreskontra
ENKORA	cpu-kassat
SOSTYO	sosiaalityö
AROMI	ruokahuolto
POPULUS	matkalaskut

Lohja 8.4.2019

KAUPUNGINHALLITUS

 _____

 _____

 _____

 _____

 _____

 _____

 _____

 _____

 _____

 _____

 _____
 _____
 _____
 _____

Suoritetusta tarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Lohjalla 10.15 2019

BDO Audiator Oy
tilintarkastusyhteisö

Tove Lindström-Koli
JHT, HT

TILINTARKASTUSKERTOMUS

Keskus 020 743 2920
Faksi 020 743 2935
www.bdo.fi

BDO Auditor Oy
Vattuniemennranta 2
00210 Helsinki

TILINTARKASTUSKERTOMUS 2018

Lohjan kaupunginvaltuustolle

Olemme tarkastaneet Lohjan kaupungin hallinnon, kirjanpidon ja tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.-31.12.2018. Tilinpäätös sisältää kaupungin taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja niiden liitetiedot sekä talousarvion toteutumisvertailun ja toimintakertomuksen. Lisäksi tilinpäätökseen kuuluva konsernitilinpäätös sisältää konsernitaseen, konsernituloslaskelman, konsernin rahoituslaskelman ja niiden liitetiedot.

Kaupunginhallitus ja muut tilivelvolliset ovat vastuussa kaupungin hallinnosta ja taloushoidosta tilikaudella. Kaupunginhallitus ja muu konsernijohto vastaavat kuntakonsernin ohjauksesta ja konsernivalvonnan järjestämisestä. Kaupunginhallitus ja kaupunginjohtaja vastaavat tilinpäätöksen laatimisesta ja siitä, että tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot kaupungin tuloksesta, taloudellisesta asemasta, rahoituksesta ja toiminnasta tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Kaupunginhallitus ja kaupunginjohtaja ovat toimintakertomuksessa tehneet selkoa kaupungin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan sekä konsernivalvonnan järjestämisestä.

Olemme tarkastaneet tilikauden hallinnon, kirjanpidon ja tilinpäätöksen julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti olennaisten virheiden ja puutteiden havaitsemiseksi ja raportoimiseksi tarkastuksen tuloksina. Hallinnon tarkastuksessa olemme selvittäneet toimielinten jäsenten ja tehtäväalueiden johtavien viranhaltijoiden toiminnan lainmukaisuutta. Kaupungin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan sekä konsernivalvonnan järjestämisen asianmukaisuutta olemme tarkastaneet ottaen huomioon toimintakertomuksessa niistä esitetyt selonteot. Lisäksi olemme tarkastaneet valtionosuuksien perusteista annettujen tietojen oikeellisuutta. Olemme tehneet tarkastuksen riittävän varmuuden saamiseksi siitä, onko hallintoa hoidettu lain ja valtuuston päätösten mukaisesti. Kirjanpitoa sekä tilinpäätöksen laatimisperiaatteita, sisältöä ja esittämistapaa olemme tarkastaneet riittävässä laajuudessa sen toteamiseksi, ettei tilinpäätös sisällä olennaisia virheitä eikä puutteita.

Tarkastuksen tulokset

Merkittävin talousarvioepoikkeama syntyi Hyvinvoinnin määrärahoissa, ylitystä 2,7 milj. euroa, lisämäärärahamuutoksen jälkeen. Muilta osin hallintoa on hoidettu lain ja valtuuston päätösten mukaisesti.

Kaupungin sisäinen valvonta ja riskienhallinta sekä konsernivalvonta on järjestetty asianmukaisesti.

Valtionosuuksien perusteista annetut tiedot ovat oikeita.

Kaupungin tilinpäätös ja siihen kuuluva konsernitilinpäätös on laadittu tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot tilikauden tuloksesta, taloudellisesta asemasta, rahoituksesta ja toiminnasta.

JHTT-yhteisö BDO Auditor Oy (y-tunnus 0904185-6) kuuluu suomalaisen BDO-konserniin. Yhteisö BDO Oy on itsenäinen jäsen BDO International Limitedin ja kuuluu kansainvälisten itsenäisten BDO-jäsenyhteisöiden verkostoon.

Lausunnot tilinpäätöksen hyväksymisestä ja vastuuvapauden myöntämisestä

Esitämme tilinpäätöksen hyväksymistä.

Esitämme vastuuvapauden myöntämistä tilivelvollisille tarkastamaltamme tilikaudelta, edellyttäen, että kaupunginvaltuusto hyväksyy tarkastuksen tuloksissa mainitun ylityksen.

Lohjalla 10.5.2019

BDO Audiator Oy, tilintarkastusyhteisö

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Tove Lindström-Koli'.

Tove Lindström-Koli
JHT, HT

